

MAGMA

MAGMA-STUDIE 1 • 2016

Wivan Nygård-Fagerudd & Mikael Kosk

Riktlinjer för en kultur- politik på svenska i Finland

- bakgrund och analys

Riktlinjer för en kulturpolitik på svenska i Finland – bakgrund och analys

Utgivare: Tankesmedjan Magma
www.magma.fi

Magma-studie 1 · 2016

Form och layout: Magnus Lindström

Omslagsbild: "Structure for birds (Field)" av Axel Antas

Foto av Wivan Nygård-Fagerudd: Marica Rosengård

Foto av Mikael Kosk: Liisa Immonen

ISBN: 978-952-5864-65-6 (online)

Magma-studie:

ISSN-L: 1798-4629

ISSN: 1798-4610 (online)

Magma-studie 1 • 2016

Riktlinjer för en kultur- politik på svenska i Finland

- bakgrund och analys

**Wivan Nygård-Fagerudd
& Mikael Kosk**

Innehållsförteckning

Förord	9
Författarpresentationer	12
1. Introduktion	14
1.1 Nationell kultur på två språk	14
1.2 Svenskan i Finlands kulturpolitik	17
1.3 En gemensam angelägenhet	19
2. Bakgrund och analys	22
2.1 Svenskan – val och ansvar	22
Rättighet och valmöjlighet	22
Kulturautonomi	24
2.2 Ramar	26
Lagstiftningen och nationalspråksstrategin	28
Landskapsförbunden och andra samkommuner	31
Ett folkting utan kulturpolitik	32
Europeisk minoritetsspråkspolitik	33
2.3 Kulturens finansiering	34
Staten, regionerna och kommunerna	34
Tredje sektorn – en stöttepelare	36
EU:s kulturfinansiering och nordiska fonder	37
Finansieringens förnyelsebehov	38
2.4 Kvalitet	42
Ett grundläggande begrepp	42
Kvalitetsdefinitioner i ansökningsprocesser	44
Kompetensutveckling och kontaktytor	45
Professionell verksamhet och hobby	46
2.5 Kulturlivets premisser förändras	47
En hållbar digitalisering	48
Kulturarenornas betydelse	49
Framtida utövare och konsumenter i en mångkulturell omgivning	51
2.6 Konst och kultur som integrationsväg på svenska	52
3. Sektorvis genomgång	56
3.1 Litteratur	56
Författare	57
Förlag	58
Bibliotek och bokhandel	59

3.2 Scenkonst	61
Teatrarna	62
Dramatik	65
3.3 Tonkonst	66
3.4 Visuell konst	69
3.5 Kulturarv	70
Digitalisering av kulturarvet	72
Tredje sektorns föreningar	73
3.6 Audiovisuell kultur	73
3.7 Massmedia	75
Svenska Yle	75
Dagstidningar och kulturtidskrifter	77
3.8 Festivaler	79
3.9 Konstutbildning	80
3.10 Kulturpolitisk forskning	83
3.11 Barn och unga	85
3.12 Kultur i världen	88
3.13 Konst och konstfostran för utsatta grupper	89
4. Riktlinjer för en kulturpolitik för det svenska i Finland	90
Följ upp det svenska i stat och kommun	92
Gör kulturpolitik på Folktinget och i partierna	95
Tänk digitalt	96
Samverka kring finansiering	97
Utvärdera kontinuerligt	99
Tänk internationellt och interkulturellt	100
Se tvåspråkigheten som en resurs	101
Fokusera på de unga	102
Fokusera på kvalitet	103
Förbättra förutsättningarna	105
Stärk medierna i deras roll för kulturen	107
Litteraturreferenser och källor	108
Appendix: Europeiska exempel	114
Katalonien	114
Tyska och ladin i Sydtyrolen	115
Italiens slovener	116
Tyskan i Danmark	117
Finskan i Sverige	117

FÖRORD

Bör det finnas en kulturpolitik för den svenskspråkiga kulturen i Finland? Frågan är allt annat än ny och har debatterats aktivt i Svenskfinland även under senare år. Aktualiteten har inte minskat i en nutid som präglas av stora förändringar.

Liksom många andra sektorer utmanas kulturen och dess verksamhetsförutsättningar i det dåliga ekonomiska läget av sparåtgärder och nedskärningar. Ingen vet heller riktigt vart den ökade digitaliseringen kommer att leda – det kan vara fråga om riktigt stora omvälvningar. Samtidigt förändras vårt lands demografi gradvis av den ökade invandringen och nya kulturella minoriteter uppkommer.

Vad är den svenskspråkiga befolkningens roll i detta sammanhang, och vad har den förändrade omgivningen för följder för kulturlivet på svenska? Det är några av de frågor Tankesmedjan Magma med denna utredning ville söka svar på, och genom detta bidra med nya perspektiv som underlag för debatten om en kulturpolitik för det svenska i Finland.

År 2014 initierade Magma en undersökning som skulle lägga fram fakta och en helhetssyn på hur förvaltningen och finansieringen fungerar på fältet för svenskspråkig kultur. FD Maria Hirvi-Ijäs rapport om kulturpolitiken på svenska i Finland ”Ni har ju era fonder” – ”Vi har ju våra fonder” publicerades för drygt ett år sedan.

Utredningen var en grundlig kartläggning av de många institutioner som påverkar den svenskspråkiga kulturen och lyfte upp den offentliga kulturpolitikens roll. Hirvi-Ijäs analys visade att kulturfinansieringen är mycket splittrad, och att de olika institutionerna arbetar utgående från sin respektive agenda utan någon egentlig samverkan eller koordinering. Frånvaron av en helhetssyn ger å ena sidan kulturfältet stor frihet utan styrning ovanifrån, men samtidigt riskerar kulturen på svenska att bli spretig och resurserna ojämnt fördelade.

Hirvi-Ijäs genomgång av det komplexa svenskspråkiga kulturfältet

gav ett viktigt underlag för fortsatt diskussion. Ett naturligt nästa steg var att ställa frågan om det överhuvudtaget behövs en kulturpolitik på svenska i Finland, och i så fall hur den kunde utformas.

För att undvika en alltför ensidig behandling av temat ville Magma ge uppdraget till två författare. Wivan Nygård-Fagerudd och Mikael Kosk har fått fria händer att framföra även sina subjektiva åsikter, som de bygger både på en bakgrundsanalys och sina erfarenheter från kulturfältet.

Som stöd för författarnas arbete tillsatte Magma en styrgrupp som bidrog med kommentarer och perspektiv från olika områden inom kulturen. I styrgruppen deltog **Johanna Bruun**, konstkritiker, frilansjournalist, illustratör och studerande vid designinstitutet i Lahtis, **Anna Friman**, litterär chef på Schildts & Söderströms, **Nina Gran**, specialplanerare på Helsingfors kulturcentral, **Leif Jakobsson**, direktör för Kulturfonden, **Sören Lillkung**, enhetschef för kulturutbildningarna vid yrkeshögskolan Novia, **Erik Söderblom**, opera- och teaterregissör samt Magmas representanter. Magma vill rikta ett varmt tack till alla i styrgruppen för aktivt och konstruktivt deltagande i processen. Styrgruppens roll är att perspektivera arbetet och ge förslag som skribenterna antingen kan beakta eller förkasta: den slutliga texten är till fullo skribenternas.

Arbetet i detta steg två har resulterat i två olika publikationer. I föreliggande längre rapport analyserar Nygård-Fagerudd och Kosk kulturpolitikens ramar och de olika konstsektorerna. Utgående från detta drar de slutsatser om vad de ser som centralt i en kulturpolitik för det svenska i Finland och ger rekommendationer för fortsatt arbete.

En kortare pamflett finns tillgänglig både i tryck och elektroniskt på www.magma.fi. Det är en kort och koncis sammanställning av författarnas slutsatser och rekommendationer, och innehåller även ett finskspråkigt sammandrag.

Det är upp till läsaren att avgöra huruvida de riktlinjer författarna drar upp i denna pamflett är den bästa strategin för en kultur

på svenska. Är de tillräckliga eller behöver Svenskfinland djärvare visioner? Finns det andra dimensioner och framtidsbilder som inte behandlats här?

Vi hoppas att rapporten ska stimulera diskussionen om kulturpolitik på svenska, att det i Finland finns starka aktörer som vågar ta lyra på någon av de bollar som nu kastats ut och att det i slutändan kan leda till åtgärder som garanterar ett mångsidigt svenskspråkigt – och tvåspråkigt – kulturliv i Finland i framtiden. Arbetet fortsätter.

Helsingfors i februari 2016

Kaisa Kepsu

Utredningsansvarig

Tankesmedjan Magma

Om författarna

Wivan Nygård-Fagerudd

Wivan Nygård-Fagerudd är magister i musik från Sibelius-Akademins operaavdelning, och har också studerat statsvetenskap vid Åbo Akademi. Parallellt med musiken jobbar hon som kulturjournalist för TV, radio och press både i Finland och Sverige. Bland Nygård-Fagerudds förtroendeuppdrag finns flera med koppling till kultur och kulturpolitik: hon har bland annat varit Svenska kulturfondens delegationsordförande, vice ordförande för Österbottens landskapsstyrelse och ledamot i tonkonstkommissionen, och är ordförande för FDUV (Förbundet de utvecklingsstördas väl) samt ledamot i Svenska folkskolans vänners styrelse.

Mikael Kosk

Mikael Kosk bor i Helsingfors och har en lång erfarenhet av kulturjournalistik, först som musikredaktör vid Yle och sedan som kultureddaktör och kritiker vid Hufvudstadsbladet samt som artikelförfattare i olika tidskrifter. Kosk har också verkat som debattredaktör och ledarskribent vid Hufvudstadsbladet. Han har tidigare medverkat i en kulturpolitisk utredning vid Svenska kulturfonden och sammanställt rapporten *Nya roller på upplysta platser 2002 – finlandssvensk kulturpolitisk översikt*.

1. INTRODUKTION

”Man borde tala om språkets betydelse i kulturpolitiken, men det är något man tappat.”

- Maria Hirvi-Ijäs, FD, Magmas utredare av finländsk kulturpolitik ur ett svenskspråkigt perspektiv 2014

1.1 Nationell kultur på två språk

Behövs det också en kulturpolitik för det svenska i Finland vid sidan av den allmänna kulturpolitiken på riksnivå? En ansats till svar presenterades hösten 2014 i Maria Hirvi-Ijäs rapport för tankesmedjan Magma *“Ni har ju era fonder” / “Vi har ju våra fonder” – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland?* I rapporten granskade Hirvi-Ijäs finländsk kulturpolitik ur ett svenskspråkigt perspektiv och kartlade hur den svenskspråkiga kulturen beaktas i Finland.¹ Som en uppföljning av Hirvi-Ijäs rapport har tankesmedjan Magma gett oss i uppdrag att föra frågan vidare, söka svar på frågan hur en ny och hållbar kulturpolitik på svenska kan utformas för framtiden, och dra upp riktlinjer som kan läsas som ett handlingsprogram.

Att staka ut en separat finlandssvensk kulturpolitik var en tanke som fördes fram i den kulturpolitiska översikt som gjordes 2002 på uppdrag av Svenska kulturfonden.² Frågan har efter det upprepats i flera sammanhang utan att få något entydigt svar, bland annat under det kulturkoncilium som arrangerades våren 2014 av Svenska folkskolans vänner och tidskriften Ny Tid.

1 Maria Hirvi-Ijäs: *“Ni har ju era fonder” / “Vi har ju våra fonder” – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland?* Tankesmedjan Magma 2014.

2 Mikael Kosk (red): *Nya roller på upplysta platser. Finlandssvensk kulturpolitisk översikt.* Svenska kulturfonden 2002

Med kulturpolitik avser vi, liksom Maria Hirvi-Ijäs i sin rapport, den officiella kulturpolitiken i Finland som är en del av samhällspolitiken och har som syfte att stödja och förvalta kulturen. Kulturpolitiken fungerar som en del av vårt offentliga demokratiska system. Samtidigt är kulturen en levande dynamisk och föränderlig nivå av samhället som också påverkas av styrning från den privata sektorn och tredje sektorns finansärer.³

Utgångspunkten är i enlighet med Undervisnings- och kulturministeriets strategi att kulturens och även kulturpolitikens betydelse i samhället kommer att fortsätta växa. Detta betyder att kulturpolitikens domän blir mångsidigare.⁴ Förutom olika konstsektorer är det relevant att beakta också konstutbildning, kulturrelaterad forskning och mediernas kulturbevakning. I denna rapport rör vi oss med det breda perspektivet som korsar flera olika sektorer, men uppmärksammar också verksamhetsbetingelserna för olika konstarter inom ramen för en svensk- och tvåspråkig kontext, för att se hur de kan stärkas. Här tillkommer ytterligare det språkliga minoritetsperspektivet i granskningen av kulturpolitiken och kulturens ekosystem, där det svenska är en integrerad del av landets konstscen.

Svenskan har som nationalspråk en juridiskt stark ställning inom det offentliga. Till det kommer en aktiv och förhållandevis resursstark tredje sektor samt ett livaktigt föreningsfält och de kontaktytor och nätverk detta ger. Men med en andel av befolkningen som uppgår till drygt fem procent befinner sig svenskan nationellt sett i ett påtagligt minoritetsläge. Grundlagens och språklagens anda är att de två språken kan verka likvärdigt stimulerande i relation till varandra. Detta skulle dock förutsätta att språkgrupperna är någorlunda jämnstora. Det är de i praktiken bara i vissa lokala sammanhang, men aldrig på en övergripande nationell och sällan på en regional nivå. Frågan blir då hur tydligt den

3 Maria Hirvi-Ijäs: "Ni har ju era fonder" / "Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma 2014.

4 Kulturpolitisk strategi 2020. Undervisningsministeriet 2009:14.

svenska kulturen förankras i de nationella strukturerna. Ses svenskan som en fullvärdig del av det nationella kulturfältet? Vilka är följderna för tillgången till konst och kultur på svenska i Finland, och i de strukturer som bär ansvar för kulturpolitiken och dess verkställande?

Behovet av en kulturpolitik för det svenska motiverades också i den kulturpolitiska översikten 2002 med att svenskan i allt mindre grad uppmärksammades i nationella kulturpolitiska linjedragningar.⁵ Även avsaknaden av statliga tjänstemän med ett särskilt ansvar för det svenska i den nationella kulturbyråkratin sågs som en fråga som borde diskuteras. Fokus var i nämnda översikt inte att formulera en kulturpolitik för det svenska, utan att söka paradigmer och redskap för att möjliggöra kultur- och konstutövning i ett så brett spektrum som möjligt på ett finlandssvenskt kulturfält.

Översikten utmynnade bland annat i ett flertal förslag om fondinstitierad och -finansierad verksamhet. Här kan anas en övertro på fondfinansiering och risk för förskjutning av ansvaret från det offentliga till tredje sektorn – något Hirvi-Ijäs varnade för i sin rapport. Hennes tudelade hypotes *Ni har ju era fonder – Vi har ju våra fonder* byggde på två myter hon identifierade kring svensk kultur i Finland: å ena sidan uppfattningen att svenskspråkig kulturverksamhet på grund av finlandssvenska fonder inte är avhängig av offentliga finansieringsstrukturer i samma utsträckning som den finskspråkiga kulturen, å andra sidan en finlandssvensk tendens att förlita sig på fondfinansiering och inte engagera sig i den offentliga kulturpolitiken. Hennes resonemang utmynnade i konstaterandet att de finlandssvenska fonderna i ekonomiskt hänseende på sin höjd kan utgöra ett komplement till den offentliga kulturfinansieringen, och att det finns en uppenbar risk för att man på nationell nivå glömmer att Finland är tvåspråkigt.⁶

5 Mikael Kosk (red.): Nya roller på upplysta platser. Finlandssvensk kulturpolitisk översikt. Svenska kulturfonden 2002

6 Maria Hirvi-Ijäs: "Ni har ju era fonder" / "Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma 2014.

1.2 Svenskan i Finlands kulturpolitik

Betraktar man kulturpolitiken i Finland över tid ser man en förskjutning mot en större osynlighet för det svenska i den allmänna kulturpolitiken. Ännu i början av 1980-talet framställdes en speciell finlandssvensk konstöversikt i anslutning till en kulturpolitisk rapport som avgavs av dåvarande regering. Undervisnings- och kulturministeriets kulturpolitiska strategi från år 2009 tar sikte på år 2020, men det finlandssvenska kulturfältet omnämns inte, annat än indirekt genom påpekandet att landets tvåspråkighet ska beaktas i utbudet av kulturtjänster, och genom hänvisning till i lag stadgade rättigheter som konstens frihet samt rätten till det egna språket och den egna kulturen.⁷ På Undervisnings- och kulturministeriet finns en intern arbetsgrupp med ansvar för utvecklingen av svenskspråkig utbildning och kultur, men den har inte sammanträtt på de senaste nio åren.⁸ Många nationella storprojekt på kulturens område har både planerats och sjuösatts utan inslag av landets tvåspråkighet annat än som delvis översatt information.

Då kulturpolitisk forskning för närvarande inte heller bedrivs ur ett språkligt perspektiv, och språkspecificerad kulturstatistik görs bara i begränsad mån och för ett fåtal kultursektorer, fattas också redskap för vetenskapligt hållbara avläsningar av läget. Stoff för relevanta beslutsunderlag för den kulturpolitik som bedrivs på riksplanet, regionalt och ur ett minoritetsperspektiv uteblir. Avsaknaden av kulturpolitisk forskning med fokus på det svenska i Finland behandlar vi närmare i den sektorvisa genomgången under Kulturpolitisk forskning.

Tillgången är en lika central fråga som skapandet. När konstens och kulturens tillgänglighet senast granskades ur ett minoritetsperspektiv av Undervisnings- och kulturministeriet berördes svenskan inte över hu-

⁷ Kulturpolitisk strategi 2020. Undervisningsministeriet 14/2009.

⁸ Hirvi-Iljäs, Maria: "Ni har ju era fonder" / "Vi har ju våra fonder" - hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? TankeMedjan Magma 2014.

vud taget.⁹ **Det svenska komprimeras allt oftare till översättningar och sammandrag** medan en innehållsproduktion som genomgående inkluderar ett svenskt perspektiv blivit allt mer sällsynt, med undantag för det som görs hos det svenskspråkiga kulturfältets några institutioner och tredje sektorns aktörer. Spridning och tillgänglighet är särskilt relevanta frågor för en språklig minoritet som inte har tillgång till samma utbud eller lika effektiva distributionskanaler som språkmajoriteten.

Kulturpolitiken påverkas också av uppfattningar om den svenska språkgruppen. I den rapport som Finlands utrikesministerium 2010 gav till Europarådet om hur skyddet av de nationella minoriteterna implementeras omnämns den svenska språkgruppen som "the Swedish-speaking Finns' bilingual minority" – de svensktalande finländarnas tvåspråkiga minoritet.¹⁰ Det är en felaktig definition som inte får ligga till grund för en kulturpolitik för det svenska i Finland. Den finlands-svenska minoriteten är inte per definition tvåspråkig.

I den redogörelse för kulturens framtid som Undervisnings- och kulturministeriet avgav 2010 aktualiseras svenskan i samband med frågan om kulturell läskunnighet: förståelsen för hur kulturerna uppstått och hur detta påverkar de uttryck som produceras. Här påpekas att den finländska kulturens värdegrund formats som en del av Norden, och att det svenska språket även i framtiden kommer att ha en central roll i det nordiska samarbetet.¹¹

Ett av de mål nationalspråksstrategin från år 2012 ställer är att var och en ska ha möjlighet att bekanta sig med och tillgodogöra sig landets finsk- och svenskspråkiga kultur och gemensamma historia.¹² Kunskaper i båda nationalspråken, även passiva, gör det möjligt att läsa

9 Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Slutrapport av arbetsgruppen för konstens och kulturens tillgänglighet. Undervisnings- och kulturministeriet 2014:15.

10 Third periodic report on implementation of the framework convention on the protection of national minorities, Finlands utrikesministerium, 2010

11 Kultur – kraft för framtiden; Kommitténs förslag till redogörelse om kulturens framtid. Undervisningsministeriet 2010:12.

12 Nationalspråksstrategi. Principbeslut av statsrådet. Statsrådet 4/2012.

såväl finsk- som svenskspråkig inhemsk litteratur på originalspråket, och den som förstår båda språken kan också följa med en teaterföreställning, lyssna på musik och utöva kultur på båda språken. En av strategins huvudprinciper är att öka kontakterna mellan den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningen, liksom deras möjligheter att använda språken, samt att göra båda språken mer synliga.

Nationalspråksstrategins rekommendationer och praktiska råd till myndigheter och institutioner är genomgående tillämpliga för kulturfältet. Strategin fastslår att det i framtiden behövs nya lösningar och strukturer för att trygga den livskraftiga tvåspråkigheten och de språkliga grundläggande rättigheterna. Vi ser att detta gäller i högsta grad för kulturen, om målet är en hållbar kulturpolitik. Kulturens språkliga dimension är av sådan dignitet att språkpolitik och kulturpolitik inte kan hållas isär.

1.3 En gemensam angelägenhet

En kulturpolitisk strategi för det svenska i Finland behöver fokusera både på tillgänglighet och tillräckliga förutsättningar, samt på båda språkgrupperna. Att se en kulturpolitik för det svenska i Finland som något som handlar endast om den svenskspråkiga befolkningen skulle förutsätta att landets medborgare avgränsar sina samhällskontakter och sin användning av samhällets tjänster enligt registrerat modersmål. En sådan utgångspunkt faller på sin egen orimlighet. **Den konst och kultur som skapas i Finland är gemensam oberoende av vilket modersmål konsten har.** Vårt land uttrycker sig på flera språk.

Det svenska är inte ett främmande element utan en organisk del av den finländska kulturen, och en kulturpolitik för det svenska i Finland är därmed en gemensam angelägenhet för alla finländare och ett intresse för alla politiska partier. Att den svenskspråkiga kulturen är integrerad i den offentliga kulturpolitiken och behandlas som en del av den nationella kulturen gör den dock ställvis osynlig, även om språkets

roll betonas i rapporter och strategier. Vi ser därför att en kulturpolitik för det svenska behövs, och att det **krävs en dubbel kulturpolitisk strategi** för att upprätthålla tillräckligt starka strukturer för svenskan. **Dels behövs delaktighet och synlighet i de nationella strukturerna. Dels behövs egna strukturer och nätverk** för att upprätthålla en kulturell integritet, allokera resurser och samla kunskap. En kulturpolitik för det svenska i Finland har en språkpolitisk grundförutsättning utan att språket alltid är den dominerande faktorn i kulturella sammanhang. Kultur på svenska är inte primärt översättningar eller tillämpningar av kultur på andra språk, utan planeras, produceras, utvärderas och utvecklas på egna premisser.

Hur en kulturpolitik på svenska i Finland ska se ut är frågor kopplade till både nationella och internationella paradigmskiften där kulturlivet upphör att i första hand vara en statlig institution och berättelse. En kärnfråga är om det utöver regionala och sektoriella intressen finns ett övergripande finlandssvenskt kulturpolitiskt intresse. Ett sådant är uppenbarligen att i stat och kommun se till att det svenska följer med hela vägen i kulturverksamheten, och att i detta uppmärksamma både professionell och amatörkultur, då bägge är av största betydelse för identiteten i de finlandssvenska regionerna. Kulturpolitiken behöver också kontinuerligt granskas och speglas mot en förändrad omvärld med digitaliseringen som möjlighet och utmaning.

Ett demokratiskt samhälle behöver en stark kultursektor som fritt speglar, granskar och ifrågasätter. Kulturen ses som ett kitt, samtidigt som konsten behöver vara ett kritiskt grus i samhällsmaskineriet och en oberoende, obändig kraft. Det är i den kontexten viktigt att hålla fast vid Keynes princip om en armlängds avstånd – det offentliga ska stödja konsten men inte lägga sig i verksamhetens innehåll – som formulerades efter andra världskriget i syfte att förhindra att konst utnyttjas i propagandasyfte.¹³

¹³ Glasgow, M: "The Concept of the Arts Council", i Keynes, Milo (red.): Essays on John Maynard Keynes. Cambridge University Press, 1975.

Keynes princip har sedan dess varit vägledande för nordisk kulturpolitik. Kulturpolitikens uppgift är inte att idka styrning ovanifrån, men den ger medel att behålla förbindelsen mellan mål som konsten själv ställer upp och de bredare samhällseliga målen. Principen om armlängds avstånd vilar på att samhället tillämpar samma överenskommelse om respekt för och tillit till kultursektorns sakkunskap som för andra sektorer.

Konst och kultur behöver också värnas från ett instrumentellt språkpolitiskt tänkande, och en kulturpolitik som politiserar konsten eller enbart silar den genom ett identitetsperspektiv. Endast så kan det svenska kulturfältet i Finland bevara en vitalitet som gör den till en faktor som stärker både identiteten och Finlands tvåspråkighet.

Uppgiften är således att identifiera utvecklingsbehoven inom Finlands svenska kulturliv, undersöka om det finns behov av en kulturpolitik för svenskspråkig kultur i Finland, och ge rekommendationer för hur en sådan kunde utformas ur ett hållbarhetsperspektiv. Att vi är två författare som i denna rapport betraktar kulturpolitiken och det svenska kulturfältet innebär variationer i perspektiv, tolkningar och personliga intressen för olika konstarters betydelse i samhället. Arbetsmetoden har gått ut på att föra samtal och samla intryck på olika arenor, ta stöd i litteratur, forskning och kulturpolitiska dokument, samt summera rapportförfattarnas erfarenheter av kulturlivet. Olika bakgrundsutredningar finns som en bas för rapporten, men betoningen ligger medvetet på ett mer subjektivt plan i form av övervägda åsikter och debattöppningar, som tillåter såväl olika som överlappande perspektiv av forskningsbaserad och politisk karaktär. Vi sammanfattar slutligen vårt arbete i riktlinjer för en kulturpolitik för det svenska i Finland, och riktar rekommendationer till de aktörer som styr och påverkar kulturpolitiken. Vi hoppas med detta stimulera diskussionen om kulturpolitiken och ge redskap för konkreta initiativ.

2. BAKGRUND OCH ANALYS

2.1 Svenskan – val och ansvar

På kulturfältet överlappar och samverkar svenskt och finskt i alla sektorer och på alla nivåer. Framför allt gäller detta landets kulturella spetskompetens, som i lika mån utgör en nationell expertkår och är del av en internationell expertis. Men också på det semiprofessionella och amatörfältet går svenskt och finskt arm i arm. Genom dialog och samarbete drar språkgrupperna ömsesidig nytta av kunskande och resurser, och de många exemplen från bland annat körvärlden, folkmusiken, dansen och kulturarvssektorn visar hur aktiv samverkan ger stort utbyte.

Kultursektorer och kulturyttringar på svenska och finska är både sammanflätade och åtskilda. **Den svenska kulturen i Finland har sina särdrag samtidigt som den utgör en del av den nationella kulturen som helhet.**¹⁴ Synar vi konstarnas och kulturutbudets tillgänglighet sektorsvis ur det här perspektivet ser vi att det gäller såväl de mest språkbärande eller språkbundna konstarna – litteraturen, teatern och filmen – som de mindre språkligt betonade, så som visuell konst och tonkonst.

Rättighet och valmöjlighet

Synsättet att kultur på svenska i Finland är varje finländares rättighet öppnar både upp för en dynamisk och kommunicerande tvåspråkighet och synliggör en positiv minoritetsaspekt. En översyn av tillgången av kultur på svenska i Finland kan och bör därför inte avskämmas till att handla bara om finlandssvenskheten. Å ena sidan utgör kulturen ett kitt för den egna språkgruppen. Å andra sidan är kultur på svenska och

¹⁴ Björkstrand, Gustav: Identitet och framtid. Svenska Finlands folkting 2005.

finska delar av samma helhet, och en sammanfogande resurs för landet – konsten är universell, och tilltalar enligt konstens icke språkbundna premisser.

I mycket av den debatt som förs om en- eller tvåspråkiga lösningar är det något av en trend att undvika minoritetsaspekten. Att förringa språkfrågan är dock kortsiktigt. I arbetet för framtidens tvåspråkiga Finland är den fullkomligt central, och i det arbetet tillhandahåller nationalspråksstrategin användbara verktyg för myndigheterna, bland annat en checklista för att språklagen följs på olika nivåer i beslutsfattandet.¹⁵ All förändring, om det så gäller utbildning, rättsväsende eller kultur, måste föregås av grundlig helhetsanalys på politiskt behörig nivå av vilka konsekvenserna blir för svenskan i Finland och för den svenska språkgruppen.

Det handlar också om ett ansvar för språket. Svenskan är ett pluricentriskt språk, det vill säga ett språk som talas i flera länder. Detta medför att två länder, Sverige och Finland, tillsammans bär ansvaret för det svenska språket och dess livskraft. I förslaget till handlingsprogram för svenskan i Finland underströk språkforskaren Marika Tandefelt betydelsen av att svenskan förblir ett komplett samhällsbärande språk.¹⁶ Används svenskan bara hemma och på några få livsområden sker en kräftgång i utvecklingen. I samma riktning pekar studier av socio-strukturella faktorer som gjorts för att mäta vitaliteten hos en språkgrupp. Vilken status språket har i relation till majoritetens språk och i vilken mån det används i samhället, vilka samhällsinstitutioner som finns tillgängliga på språket, samt vilken socio-historisk och socio-ekonomisk ställning språkgruppen har, påverkar starkt språkgruppens livskraft.¹⁷

15 Praktiska verktyg, Nationalspråksstrategi, Statsrådets kanslis publikationsserie 4/2012

16 Tandefelt, Marika: Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenska i Finland. Forskningscentralen för de inhemska språken, Helsingfors 2003.

17 Bourhis, Richard Y., Landry, Rodrigue: Group Vitality, Cultural Autonomy and the Wellness of Language Minorities i Bourhis, Richard Y. (red): *New Canadian Perspectives: Decline and Prospects of the English-Speaking Communities of Quebec*. CIRLM 2012.

Kulturautonomi

Begreppet kulturautonomi kan sammanfattas som självbestämmanderätt i frågor som berör språkburen och språkbärande verksamhet, i första hand utbildning, kultur och medier. Kulturautonomi är central när målet är att främja ett språk och bromsa eller till och med vända en negativ språklig trend.¹⁸ En kollektiv identitet är stommen för kulturautonomi, och den är inte summan av individuella identiteter, utan definieras av och uttrycks av gruppen genom historieskrivning, litteratur, medier, politik och kulturella manifestationer. Kravet på autonomi äger en historisk legitimitet som härrör ur den nationella historien om pluralism,¹⁹ vilket bekräftas av Europarådets kriterier för landsdels- och minoritetsspråk, som är dokumenterad historisk tillhörighet.²⁰

Kulturautonomi skapar förutsättningar för förståelse för såväl vad minoritetsspråk är överlag som för svenskan i Finland. Men kulturautonomi är också en kvalitetsaspekt. Luckras självbestämmanderätten upp försämras möjligheterna att jobba med och för kultur på svenska, att främja språket genom konst och kultur enligt eget förgottfinnande, och att verka för det svenska i Finland med den särskilda sakkunskap som den språkliga tillhörigheten ger.

I Undervisnings- och kulturministeriets kulturpolitiska strategi betonas respekten för kulturen och dess autonomi samt den kulturella identiteten som grundläggande rättigheter.²¹ Globaliseringen och det digitala samhället förändrar premisserna för lokal kultur och kulturautonomi över hela världen.²² I den mån det här riskerar leda till nedmontering av de strukturer inom utbildnings- och kultursektorn som i dag utgör en kulturautonomi för det svenska i Finland är det skäl att vara vaksam.

18 Fishman, Joshua A.: *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Multilingual matters 1991.

19 Thériault, Joseph Yvon: *Faire société. Prise de Parole*. 2007

20 Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Europarådet, Strasbourg 1992.

21 Kulturpolitisk strategi 2020. Undervisningsministeriet 2009:14.

22 Rethmann, P, Szeman, I, Coleman, W. D.: *Cultural Autonomy: Frictions and Connections*. UBC Press 2011.

Språkburen konst och konst i ett språkligt sammanhang är olika saker. Av det följer att också en-, två- eller flerspråkighet har olika stor relevans för individer och institutioner. Individuell tvåspråkighet vidgar kulturproducentens och -konsumentens rörelseutrymme. Diskussionen om huruvida institutionell tvåspråkighet har en vidgande eller avgränsande effekt behöver föras evidensbaserat, eftersom också misslyckade ombyggnader av strukturer ofta blir bestående. I den mån det finns ett tryck att slå ihop svenska språkburna kulturinstitutioner med dito finska har detta hittills primärt motive-rats med ekonomiska orsaker och i första hand riktats mot kulturens utbildningsenheter och institutionsteatrarna. De senare analyseras i den sektorvisa genomgången.

Utbildning spelar en central roll för kulturautonomin, och högre utbildning är särskilt strategisk i den mån den producerar och distribuerar kunskap som kan ge blivande pedagoger, författare, journalister och kulturarbetare kulturell medvetenhet och frammanar tillhörighet.²³ Konstens yrkesutbildningar granskas närmare nedan.

Det finns fog för uppfattningen att man på svenskt håll är särskilt ivrig att skapa kultur på talko, i föreningar och på amatörbasis. Det här berikar minoriteten och är i någon mån att se som ett finlandssvenskt kulturdrag – det finska föreningslivets profil är en annan. De avvägningar mellan kulturens professionella utövare och amatörfältet som görs av staten och av tredje sektorns finansierare uppvisar en balanserad och enhetlig bild. Mellan olika kommuner är dock avvägningarna spretigare och skillnaderna stora, vilket gör i synnerhet den språkliga minoritetens – svensk eller finsk – kulturutbud sårbart för förändringar. Här kan samkommunala förvaltningsmodeller ge tydligare och mer målinriktade strukturer, som tjänar en självbestämmanderätt på språklig grund, vilket skulle vara till fördel för landets

²³ Silva, Edward T.: *Cultural Autonomy and Ideas in Transit: Notes from the Canadian Case*. *Comparative Education Review* 1/1980.

båda nationalspråksgrupper, och även utgöra en fruktbar grund för samarbete över språkgränsen.

Enligt den planerade reformen av landskapsförvaltningen ska Finland 2019 vara indelat i 18 självstyrelseområden med folkvalda fullmäktigeförsamlingar, som ska överta en stor mängd uppgifter av mellankommunala och statliga förvaltningsorgan, samt trygga att de språkliga rättigheterna förverkligas. I denna process är det skäl att uppmärksamma och beakta hur förändringarna påverkar det svenska kulturella autonomi i Finland. **Att göra en regional kulturpolitik till en del av den nya landskapsförvaltningen kan ge kulturpolitiken större tyngd i den offentliga förvaltningen, och i förlängningen gagna kulturutbudet.**

2.2 Ramar²⁴

”Det är den offentliga sektorn som har det överlägset största ansvaret för den finansiering som kultursektorn omöjligt kan ordna genom försäljning.”

- Fredrik Sonck, journalist, kulturchef på HBL

I utredningen *Rättvis kultur? Den etiska dimensionen i kulturpolitiken och de kulturella rättigheterna* från 2008 förankrar författarna finländsk kulturpolitik i den allmänna rättsuppfattning som redan Olaus Petris domarregler från 1600-talet bygger på: *”Den menige mans bästa är den yppersta lagen”*. Det nordiska samhällets rättstradition betonar medborgarnas jämlikhet, och kulturella rättigheter utgör en underkategori till de bildningsmässiga rättigheterna, och är centrala för såväl

²⁴För en utförlig kartläggning av kulturförvaltningen och -finansieringen för det svenska i Finland, se Maria Hirvi-Iljäs rapport “Ni har ju era fonder” / “Vi har ju våra fonder” – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma 2014.

identitet och enighet som självbestämmanderätt och självkänsla.²⁵

Att delta i kulturlivet definieras som en mänsklig rättighet enligt FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR). Denna uppfattning styr kulturpolitiken i ett stort antal länder, också till de delar den berör olika minoriteters rättigheter. Kulturpolitiken i Norden, med välfärdssamhällets offentligt subventionerade konst och statliga och kommunala kulturinstitutioner, kan ses som en konkret tillämpning.²⁶ Den här synen svarar även mot beställningen på en hållbar kulturpolitik som vilar på principer om kulturell mångfald, jämlikhet och tolerans. I ett Europa som utmanas av olika hot uppdateras tolkningen ständigt, såsom genom till exempel Italiens färska matchande satsningar på säkerhet och kultur: regeringen riktar motsvarande summa till kultur, och integration genom kultur, som man på grund av ökad hotbild sätter på ökad säkerhet.²⁷

Det är också angeläget att en etisk kulturpolitik strävar efter största möjliga rättvisa för innehållsproducenter när det gäller avtals- och upphovsrättsfrågor, där ett digitaliserat utbud ger nya utmaningar. **Att kulturektorns fria yrkesutövare, den växande gruppen frilansare, får arvoden och ersättningar som gör det möjligt för dem att finansiera sitt socialskydd, är en fråga om etik och hållbar kulturpolitik på en allt mer splittrad och rörlig arbetsmarknad.** Personer som jobbar med samma arbetsuppgifter, och även gör det tillsammans i olika sammanhang och produktioner i kulturvärlden, bör kunna göra det under reglerade och likartade villkor. På det svenska kulturfältets begränsade och brokiga arbetsmarknad, där arbetsåret för en heltidsarbetande frilansare kan innebära många korta arbetsuppgifter för ett stort antal arbetsgivare, är det här en fråga med hög angelägenhetsgrad.

25 Koivunen, Hannele, Marsio, Leena: Rättvis kultur? Den etiska dimensionen i kulturpolitiken och de kulturella rättigheterna. Undervisningsministeriets publikationer 2008:23

26 Himanen, Pekka m.fl.: Sininen kirja. Suomen kestävä kasvu malli. Luonnos kansalliseksi tulevaisuushankkeeksi. Forum Artis 2012.

27 Bertini, Carlo: Renzi e il piano da 2 miliardi: sicurezza e cultura contro l'Isis. La Stampa 25.11.2015.

Lagstiftningen och nationalspråksstrategin

Grundlagen ger det svenska språket en stark konstitutionell ställning som nationalspråk, och stiftar att språkgruppernas kulturella och samhälleliga behov ska tillgodoses enligt lika grunder. Service på svenska ska myndigheterna ge självmant, och utöver det också både förvalta och främja landets språkkulturarv.²⁸ Bland kommunernas uppdrag finns att främja och organisera kulturverksamheten, och ordna möjligheter för invånarna att få grundundervisning i konst samt konstundervisning för amatörer.²⁹ Kulturverksamhet definieras lagen som ”professionell och amatörmässig konstutövning, erbjudande och anlitan­de av konstnärliga tjänster, hembygdsarbete samt tillvaratagande och främjande av det lokala kulturarvet”.³⁰

Både språklagen och nationalspråksstrategin ger instrument att reglera och stärka det svenska kulturutbudet och säkra tillgången till kultur på svenska. Men vad vet de myndigheter som ansvarar för verkställigheten om vardagen för kultur på svenska i Finland? **En kontinuerlig vaksamhet på i vilken mån såväl nationalspråken som kulturverksamhet på svenska främjas är verkställande myndigheters ansvar:** Undervisnings- och kulturministeriet, Centret för konstfrämjande, städer, kommuner, regionförvaltningsverk, landskapsförbund och samkommuner, i framtiden självstyrelseområdena, samt de kulturinstitutioner som bär nationella uppdrag.

En genomgång av tillgänglig statistik visar att språkdifferentierade uppgifter finns endast för teatrar, bibliotek och bokutgivning, samt för andelen sökta och beviljade stipendier vid Centret för konstfrämjande. Också inom kulturpolitisk forskning saknas med ytterst få undantag ett språkpolitiskt perspektiv. Det här är en påtaglig brist, som begränsar myndigheters och institutioners möjligheter att syna verksam-

28 Språklag 423/2003

29 Lag om kommunernas kulturverksamhet 728/1992

30 Lag om kommunernas kulturverksamhet 728/1992, § 2.

heten och kulturläget i landet ur språklig synvinkel. Språkrelaterade mätningar i stil med de katalanska som nämns i appendix behöver här ersättas av rena gissningar.

I den slutrapport som Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgrupp för konstens och kulturens tillgänglighet avgav 2014 analyseras särskilt de språkliga, kulturella och etniska minoriteterna samt landets ursprungsbefolkning. Situationen för Finlands svenskspråkiga valde man dock att inte ta upp, med hänvisning till den särställning nationalspråket ger.³¹ Rapporten finns tillgänglig endast på finska. Vid samtal med en tjänstemannagrupp från Undervisnings- och kulturministeriet framhölls att utgångspunkten för allt arbete är att landets båda nationalspråk uppmärksammas – svenskan och den svenskspråkiga befolkningens behov ska finnas med i allt arbete. Men gruppen ville samtidigt peka på en språkligt relaterad förändring i tjänstemannakårens sammansättning som pågått de senaste decennierna. Allt färre ministerietjänstemän behärskar svenska annat än på papperet, och medan det tidigare funnits flera tjänstemän med svenska som modersmål hör detta nu till ovanligheterna. Gruppens uppfattning var att den här utvecklingen kan vara till nackdel för tjänstemannakårens insikter i det svenska i Finland. **Eftersom man exempelvis ålagt tjänstemän särskilt ansvar för det nordiska samarbetet finns här även redan en modell för hur också den svenska intressebevakningen kunde tryckas.**

Centret för konstfrämjande, som 2012 ersatte Centralkonstkommissionen, lyder under Undervisnings- och kulturministeriet, och verkar bland annat som ministeriets expertmyndighet inom sitt ansvarsområde. Centret leds av konstrådet, som utses av Undervisnings- och kulturministeriet, och verkar som ministeriets konstpolitiska expertorgan. Konstrådet är landets främsta kulturella sakkunnigorgan, och det samverkar med de statliga och regionala konstkommissionerna, som

³¹ Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Slutrapport av arbetsgruppen för konstens och kulturens tillgänglighet. Undervisnings- och kulturministeriet 2014:15.

väljs av konstrådet. De statliga konstkommissionerna fungerar som expertorgan sektorsvis, och besluter om stipendier och priser till konstnärer, konstnärsgreper och sammanslutningar.³² I varje statlig konstkommission ska finnas en representant för den svenska språkgruppen.

Staten bör kunna garantera att det på olika nivåer inom både beredning och beslutsfattande finns personer som känner landets svenskspråkiga konst- och kulturfält väl och förstår utmaningarna. **Det är därför angeläget att det i konstrådet, konstkommissionerna och arbetsgrupper som behandlar kulturfrågor på ministerie- och annan nationell nivå finns finlandssvensk representation.** Enligt lagen ska ministeriet vid tillsättandet se till att konstrådet får "en mångsidig konstnärlig och övrig sakkunskap och att språkliga och regionala synpunkter beaktas". För litteraturkommissionens del har Centret tagit på sig att välja två medlemmar med "finlandssvenska som modersmål".³³ I nuläget finns det också svenskspråkig representation i alla statliga konstkommissioner samt i de regionala konstkommissioner som verkar i tvåspråkiga regioner. Men i konstrådet finns ingen representant för Finlands svenskspråkiga. Det här har ifrågasatts kraftigt av det svenska konstfältet i Finland, och visar att lagens skrivning om "språkliga synpunkter" inte är tillräcklig. En för den nationella konstpolitiken så central fråga som en finlandssvensk representation i konstrådet får inte vara lämnad till sittande ministers och beredande tjänstemäns godtycke.

Ansvaret för kultur på svenska i Finland ligger på den offentliga sektorn, på stat, kommun och institutioner med nationella uppdrag, och det är angeläget att inget av ansvaret avknoppas från de myndigheter och institutioner som ska bära det. Det svenska i Finland är som oskiljaktig del av den nationella kulturen en nationell angelägenhet, och hör därför i samma mån hemma i den nationella kulturapparaten som i de

³² Lag om Centret för konstfrämjande, 30.11.2012/657

³³ Centret för konstfrämjande, webbsidorna: Statens konstkommissioner.

enspråkigt svenska kulturinstitutionerna. Det finns en uppenbar risk för att det svenska råkar dubbelt i skymundan, först på den statliga och sedan på den kommunala nivån. En nyckelfråga är hur det svenska positioneras i den nationella helheten. **Tvåspråkighetsaspekten behöver på alla nivåer följa med hela vägen genom planeringen och verksamheten.**

Landskapsförbunden och andra samkommuner

Till landskapsförbundens lagstadgade uppgifter hör att främja regionernas kultur samt svara för samordningen av planer och utvecklingsåtgärder som gäller kultur. De fungerar också som förvaltningsmyndighet och beredande instans för EU:s strukturfonds- och sektorprogram, utger utlåtanden på remiss från statliga myndigheter, och ger förslag på förtroendevalda till Centret för konstfrämjande. Också Närings-, trafik- och miljöcentralerna deltar i det regionutvecklingsarbete och den strukturfondsverksamhet som omfattar också utbildning, kunnande och kultur. De självstyrelseområden som ska inrättas 2019 övertar enligt planerna NTM-centralernas och landskapsförbundens uppgifter.

De fyra landskapsförbund som verkar inom de svenskspråkiga regionerna – Österbottens förbund, Mellersta Österbottens förbund, Egentliga Finlands förbund och Nylands förbund – arbetar begränsat med kultur på svenska. Men verksamheten kompletteras av två samkommuner.

Sydkustens landskapsförbund fungerar som en svenskspråkig intresseorganisation för de tvåspråkiga kommunerna i södra Finland, och den främsta uppgiften är att bevaka den svenskspråkiga befolkningens utbildnings- och kulturfrågor.

Inom Österbottens förbund finns en kulturnämnd, som enligt uppdraget dock arbetar enbart med den finskspråkiga befolkningens kultur. Det svenska kulturarbetet har av kommunerna delegerat till

Söfuk (Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur) som bland annat sköter svenska kultur- och utbildningsfrågor på samkommunal nivå, upprätthåller professionell regionteaterverksamhet vid Wasa Teater och bedriver allmänt regionalt kulturarbete. I planerings- och utvecklingsfrågor samarbetar Söfuk med den finskspråkiga kulturenheten vid Österbottens förbund. **Söfuk är alltså inte en parallell organisation till Österbottens förbund, utan en ersättande. Denna modell kunde byggas ut, och motsvarande tas i bruk även i andra tvåspråkiga regioner så att den koordineras med de kommande självstyrelseområdena.**

När Centret för konstfrämjande ber landskapsförbunden om förslag på förtroendevalda till konstkommissionerna eller utlåtanden finns varken Sydkustens landskapsförbund eller Söfuk med på listan över remissinstanser. Ändå är båda förbunden samkommuner med kultur som ett kärnuppdrag, och det svenska kulturuppdraget på landskapsnivå är i Söfuks fall dessutom en stadgeenlig arbetsfördelning med regionens landskapsförbund. **Att både Sydkustens landskapsförbund och Söfuk finns på såväl ministeriets som centrets lista över remissinstanser i kulturfrågor behöver därför bli praxis.**

Ett folkting utan kulturpolitik

Folktingets i lag definierade uppgift är ”att främja Finlands svenskspråkiga befolknings rättigheter samt att arbeta för att utveckla dess kulturella och samhällliga förhållanden och för att främja svenska språkets ställning i Finland”.³⁴ Tinget bevakar flera samhällssektorer, såsom utbildning, social- och hälsovård, genom arbete i respektive utskott. Något kulturutskott finns dock inte, inte heller någon intressebevakning med fokus särskilt på kultursektorn. I nuläget svarar Folktinget på uppdraget att utveckla den svenskspråkiga befolkningens kulturella

³⁴ Lag om Svenska Finlands folkting, 1331/2002

förhållanden främst genom att använda finlandssvensk konst och kultur som redskap inom ramen för attitydfostran och genom att arrangera evenemang. Om det är tillräckligt är en befogad fråga med tanke på utvecklingen. **I sin rapport föreslår Maria Hirvi-Ijäs att Folktinget axlar ansvaret för intressebevakning för kultur på svenska i Finland, och att tinget även engagerar sig i arbetet med en offentlig kulturpolitik med en svenskspråkig aspekt;³⁵ ett förslag vi finner förnuftigt och vill upprepa.** Enligt samma mönster som för andra sektorer kunde Folktinget fungera nationellt som intressebevakare också för den svenska kultursektorn, svara mot beställningen på en koordinator mellan kulturfältets olika instanser och aktörer, och inta en aktiv roll för att förena olika intressen och målsättningar.

Europeisk minoritetsspråkspolitik

De svenskspråkiga i Finland utgör en de facto minoritet, vilket gör att europeisk minoritetspolitik är av intresse också ur ett kulturpolitiskt perspektiv. Skillnaderna mellan Europas minoritetsspråkgruppers ställning försvårar dock bygget av en övergripande kulturpolitik för unionens minoritetsspråk. Den Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk är ett försök att skapa ett ramverk som möjliggör särskilda strategier för och stöd till konst och kultur på minoritetsspråket, men överenskommelserna begränsas till minimikrav och det som redan finns. Det här gör att den endast bevarar, inte främjar. Det finns därför ett klart behov och värde av finlandssvensk medverkan i de Europeiska minoriteternas gemensamma organisationer. I denna kontext är också den minoritetsspråkskonferens som Svenska kulturfonden sedan 2008 årligen arrangerat i Bryssel värd att lyftas fram: den har blivit en viktig mötesplats där Europas språkminoriteter kan byta erfarenheter och idéer.

³⁵ Hirvi-Ijäs, Maria: "Ni har ju era fonder" / "Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma 2014.

Konst och kultur spelar ofta en framträdande roll i arbetet bland barn och unga, och i projekt som ska stärka minoritetsspråkgruppers identitet. Det är inte ovanligt att delfinansiering fås från ett land där språket är majoritetsspråk. Några europeiska exempel presenteras i denna rapports appendix som jämförande underlag.

2.3 Kulturens finansiering

”Konsten är aldrig fri att göra som den vill, om kravet är att den ska bära sig ekonomiskt.”

- Erik Söderblom, regissör

En central uppgift för kulturpolitiken är att se över kulturfinansieringen - att allokera resurserna och se till att de används på ett så verkningsfullt och ändamålsenligt sätt som möjligt, både konstnärligt och ekonomiskt. Vi utgår här från antagandet att de offentliga kulturanslagen inte totalt sett kommer att växa åtminstone under de närmaste åren.

Det svenska kulturlivet i Finland vilar på en ekonomisk bas av statligt och kommunalt stöd, samt på publikintäkter och stöd från stiftelser och fonder. Till detta kommer ännu sponsoring från företag och privatpersoner, men i såpass begränsad mån att den tills vidare inte kan sägas ha en påtaglig inverkan på kulturutbudet. Om - eller när - gräsrotsfinansiering (crowdfunding) blir ett reellt alternativ i konstvärlden kan bilden komma att förändras.

Staten, regionerna och kommunerna

Statens kulturbudget kommer under de närmaste åren att röra sig kring 470 miljoner euro, eller drygt 0,8 procent av statens utgifter. 60 procent av Undervisnings- och kulturministeriets anslag till kulturek-

torn riktas till nationella konst- och kulturinstitutioner och till kommunerna som statsandelar för att upprätthålla den kommunala kulturservicen. Den återstående delen av kulturmomentet i statsbudgeten går till det direkta stödet till konstnärer och till övrigt stöd till konst och kultur. Stödet till kulturexporten hör till Undervisnings- och kulturministeriets spetsprojekt. Anslagen rör sig kring 4 miljoner euro och av den summan har scenkonsten och musiken fått en betydande del. I dag finansieras över hälften av statens kulturanslag med tipsvinstmedel, resten med budgetmedel.³⁶

Större delen av den kommunala kulturverksamheten, med sammanlagda nettoutgifter om ca 840 miljoner euro, täcks med skatteintäkter. Kommunernas egen andel är i allmänhet större än statens bidrag. **Tidigare var statsandelarna till kommunernas kulturverksamhet öronmärkta, men numera beslutar kommunerna självständigt hur medlen används** medan styrningen begränsas till de i lag formulerade allmänna målen för kulturverksamheten. Att grannkommuner betalar för kulturinstitutioner i ett regionalt centrum är sällsynt. Wasa Teater som upprätthålls av de svensk- och tvåspråkiga kommunerna i Österbotten är ett undantag, och en modell som ofta nämns som föredömlig.

Det är i den svenskspråkiga kulturverksamhetens intresse att bevaka resurstilldelningen på kommunal nivå och att så långt som möjligt göra finansieringen av kulturinrättningar såsom teatrarna samkommunal för att trygga det regionala uppdraget. Att knyta en större del av statsandelarna till den regionala tillgängligheten kunde tjäna samma syfte.

Det är viktigt att tvåspråkigheten följer med hela vägen i planeringen och förverkligandet av kommunernas kulturservice. Helsingfors har nyligen tillsatt en tvåspråkighetskommitté för att förbättra tvåspråkigheten inom alla förvaltningsområden. Motsvarande mekanism bör finnas också inom mindre kommuner och det borde vara självklart att kulturen ges samma tyngd i tvåspråkighetsstrategin som utbildningen

36 Pressmeddelande UKM:s förvaltningsområde i statens budgetproposition 2016 och i planen för den offentliga ekonomin 2017-2019. 28.9.2015

eller social- och hälsovården. En trolig följd av att ansvaret för vården övergår till de nya vårdområdena är att andra politikområden, däribland kulturpolitiken, får större betydelse i den kommunala förvaltningen.

De statliga och regionala konstkommissionerna delar årligen ut drygt 32 miljoner euro som konstnär- och projektstipendier samt verksamhets- och projektbidrag. Omkring 70 procent av statens konstnärstipendier delas ut inom huvudstadsregionen. **Större regional aktivering är ett finlandssvenskt kulturpolitiskt intresse. Ansökningar från det svenska kulturfältets enskilda och arbetsgrupper är överlag underrepresenterade.** En förklaring till det här kan vara att många svenskspråkiga konstnärer och kulturarbetare i första hand vänder sig till tredje sektorns fonder. Denna obalans är det upp till branschfolket själva att göra något åt.

Tredje sektorn – en stöttepelare

Förutom stat och kommun är tredje sektorn en betydande kulturfinansierare. Fonder, stiftelser och stiftelseliknande föreningar upprätthåller kulturinstitutioner och stödjer konstnärer och kulturverksamhet i form av stipendier. De sex största i landet, Svenska kulturfonden, Suomen kulttuurirahasto, Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Föreningen Konstsamfundet, Alfred Kordelinin säätiö och Koneen säätiö, har de senaste åren delat ut en årlig summa som närmar sig 90 miljoner euro.

De stiftelser som grundats på initiativ av staten, såsom stiftelsen för Nationalgalleriet eller Filmstiftelsen, får ofta sin huvudsakliga finansiering av staten och räknas som en del av den offentliga kultursektorn. De privata stiftelserna har i huvudsak fått sitt kapital av privata donationer som förmerats genom effektiv kapitalförvaltning. De finländska privata stiftelser vilkas stöd är av substantiell betydelse har organiserat sin intressebevakning i Delegationen för stiftelser och fonder (Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta, SRNK). Cirka en tredjedel av denna takorganisations 168 medlemsstiftelser stödjer

allmänna kulturella eller konstnärliga syften. Av dem har blott en handfull som sitt uppdrag att stödja kultur på svenska.

Fondstöden beror på befintliga stiftelsers olika stadgar och hur de tolkas av respektive styrelse. Att de har stor betydelse för det svenska kulturfältet i Finland bekräftades än en gång i den kartläggning Maria Hirvi-Ijäs gjorde.³⁷ En kulturpolitisk strategi kan dock inte ha som delmål att skriva om stiftelsestadgar. Men den kan öppna för dialog när det gäller såväl tolkningar av urkunder som prioriteringar – **vi uppmanar till ökad samverkan mellan det offentliga och det privata, samt tredje sektorns finansiärer sinsemellan.**

Företagens stöd till kulturen är inte en central finansieringsform i Finland, men inte heller betydelslös. Enligt en undersökning uppgick företagens stöd 2008 till olika konstarter till omkring 17 miljoner euro.³⁸ Den vanligaste stödformen är sponsorerings eller marknadsföringsstöd. Musiken är den största mottagaren av företagsstöd, följt av film, bildkonst och museiverksamhet.

Den summa hushållen lägger ut på kulturtjänster har hållits tämligen konstant under en lång tid och ligger på ett genomsnitt kring 1,4 procent av deras totala utgifter, eller med dagens inkomstnivå cirka 500 euro om året.³⁹ Även publikens finansiering är således en betydande del av kulturfinansieringen, men med enbart publiken som inkomstkälla skulle få kulturformer överleva i ett glest befolkat land och särskilt inte inom en språklig minoritet.

EU:s kulturfinansiering och nordiska fonder

Konkurrensen är hård om relativt små summor i EU:s kulturprogram. Det sjuåriga EU-programmet Kreativa Europa finansierar bland an-

37 Hirvi-Ijäs, Maria: "Ni har ju era fonder – Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Magma 2014

38 Oesch, Pekka: Yritysten tuki taiteille 2008 ja tuen muutokset 1999-2008. Tilastotietoa taiteesta no 40. Centralkonstkommissionen för konst, 2010.

39 Statistikcentralen

nat projekt inom de föreställande konstarterna, bildkonst, musik och kulturarv. Ett särskilt underprogram stödjer projektutveckling, distribution och utbildning inom den audiovisuella branschen. På finlands-svenskt håll är det dock få aktörer som klarar EU-byråkratins krav på organisation och ekonomisk buffert. **EU:s finansieringsinstrument förutsätter genomarbetade ansökningar och att flera aktörer på det splittrade kulturfältet gör gemensam sak** (se t.ex. Teater Viirus projekt nedan).

De nordiska stödordningarna för kultur syftar till ett brett nordiskt kultursamarbete och riktar sig till både amatörer och professionella. Förutom Nordiska kulturfonden finns de bilaterala kulturfonderna, som främjar samarbete inom konst, kultur och forskning.

Det nordiska samarbetet borde vara en självklarhet redan på grund av språksläktskapen. Här finns betydande nätverk och möjligheter till utbyte. Nordiska kulturfondens temaområden, barn och unga, glest befolkade områden, mångfald och inkludering, och nordisk grannspråksförståelse, motsvarar några av prioriteterna i en kulturpolitisk strategi för det svenska i Finland. De nordiska kulturfondernas krav på parter från flera länder är också ett led i bygget av internationella nätverk.

Finansieringens förnyelsebehov

I Suomen kulttuurirahastos rapport *Rahan kosketus – Miten taidetta Suomessa rahoitetaan?* konstateras att kulturfinansieringen är så oenhetlig att ingen har planerat alla dess verkningar. Systemet har fötts ur olika korporativa intressekompromisser. Trots obestridliga förtjänster är det stelt, splittrat och orättvist för många. Utan förnyelse eroderar systemets legitimitet, hävdas det.⁴⁰

Kulturlivet har en rätt cementerad och lagstyrd struktur, där konst- och kulturinstitutionernas statsandelar schablonmässigt bestäms

⁴⁰ Rahan kosketus – miten taidetta Suomessa rahoitetaan. Suomen kulttuurirahasto 2015.

utifrån antalet årsverken. Systemet gör det svårt för nya aktörer att komma in. En reform är för närvarande under arbete, och från 2017 är det tänkt att ett nytt system och en ny strategi med tematiska helheter ska vara klart att ta i bruk. Centrala frågor i beredningen är hur omfattande reformen ska vara, i vilken utsträckning människor i framtiden fysiskt besöker konst- och kulturinstitutioner, och i vilken mån de tar del av kulturutbudet via andra kanaler i det digitaliserade samhället. Reformen kan leda till att konst- och kulturinstitutioner i högre grad än tidigare belönas för god verksamhet och verkningsfullhet i förhållande till kostnaderna, vilket är ett steg mot att göra finansieringen mer relaterad till innehållet. Detta öppnar också för kulturfältets fria aktörer att konkurrera om större och mer långsiktiga bidrag för verksamheten och öka samarbetet dem emellan och med de etablerade institutionerna. För att se vilka konsekvenserna blir för den svenskspråkiga kultursektorn av reformen krävs mer sammanhängande information än vad som nu är tillgängligt om kommunernas kulturverksamhet, de lokala konstinstitutionerna och om hur kulturkonsumtionen förändras.

För det finlandssvenska fältets del drog Maria Hirvi-Ijäs i sin rapport slutsatsen att finansieringen är splittrad och att helhetssyn saknas, även om grundfinansieringen är relativt stabil.⁴¹ En fråga är om det svenska konst- och kulturfältets strukturer uppdaterats i takt med de förändringar som kultursektorn genomgått under de senaste decennierna. Fondernas finansiering bygger i hög grad på enskilda bidrag till enskilda utövare, grupper och institutioner. Projektänkandet har kommit att genomsyra fondernas syn på kulturverksamhet, utan att tillräcklig hänsyn alltid tas till att kulturens värden förutsätter långsiktighet och tålmod, och där ett avslutningsdatum för ett projekt kan verka kontraproduktivt och begränsa stödets effekt.

En större satsning på långsiktig verksamhet vid sidan av de

41 Hirvi-Ijäs, Maria: "Ni har ju era fonder" / "Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma 2014.

många korta projekten är önskvärd. Detta kräver högre kvalitet på ansökningarna och kontinuerlig utvärdering av finansieringens mål och verkningar. Förutsättningarna att fortsätta idka ambitiös konstnärlig verksamhet, viljan att nå ny publik och förmågan att skapa samarbete och nätverk med andra aktörer är rimliga kriterier i gallringen.

Det behövs en översyn av arbetsfördelningen mellan staten och kommunerna i kulturfinansieringen, utgående från sammanhängande data. Tredje sektorns fonder har en central roll som katalysatorer och sammankallare i kulturprojekt som kräver överskridning av administrativa skrankor. Samverkan mellan tredje sektorns finansiärer och den offentliga sektorn gagnar hela kulturfältet, vilket exemplen på samarbeten och samordningar mellan olika fonder upprepade gånger visat.

Finansieringen av Dansens hus är liksom Musikhuset i Helsingfors exempel på hur stiftelsefinansiering fungerat som katalysator för offentlig finansiering. Musikhusets grundplåt om fem miljoner euro lades av tre finlandssvenska fonder (Svenska kulturfonden, Föreningen konstsamfundet och Svenska folkskolans vänner), och påskyndade enligt dåvarande finansminister Jyrki Katainen statens finansieringsbeslut. Att Jane och Aatos Erkkos stiftelse beviljade bygget av Dansens hus ett historiskt stort stiftelsebidrag om 15 miljoner euro under villkor att staten och Helsingfors stad fattar beslut om projektet skyndade sannolikt på beslutsprocessen inom Helsingfors stad.⁴²

De språkliga och kulturella rättigheterna kan dock inte utlokaliseras från det offentliga, vilket den finlandssvenska intressebevakningen inom den statliga och kommunala kulturförvaltningen bör noga ta fasta på.

En fråga i sig är hur villkoren för det svenskspråkiga kulturlivet i Finland skulle se ut utan fondernas insats. Vad som i så fall återstår är de offentliga strukturerna med deras dels lagstadgade, dels mer informella krav på att möjligheterna skall vara likvärdiga för båda

42 Statsrådets informationsavdelning: Valtiota rahoituspäätös Musiikkitalolle kulttuuritahojen lahjoituksen siivittämänä. 12.6.2008.

nationalspråksgrupperna. I praktiken är det svårt nog redan nu att bevaka att den svenskspråkiga aspekten följer med hela vägen genom informationen, tjänsterna och verksamheten inom den offentliga kultursektorn. I ett mer flexibelt och mindre institutionscentrerat system blir detta en ännu större utmaning. Där duger inget kvottänkande; vad som måste till är gedigen sakkunskap om det svenskspråkiga kulturfältet inom de offentliga organ som beslutar om finansiering och kulturpolitiska riktlinjer.

Det finns också behov av och rum för nya finansieringsmodeller. Privata kulturdonationer kan göras avdragsgilla i beskattningen. **Gräsrots- eller massfinansiering (crowdfunding) kan vara en form av medborgaraktivism för att stötta kultur och för att främja den skulle en mer gynnsam och flexibel lagstiftning behövas.** I sin enklaste form handlar gräsrotsfinansiering om att museer samlar donationer av sina besökare. Det är en modell som är lätt att utvidga och lämpar sig exempelvis för att stödja enskilda filmproduktioner.

Andelslag, som stötts med ett större kapitalbidrag i stället för återkommande verksamhetsbidrag, **kan vara en långsiktig verksamhetsmodell inom kultursektorn. Kulturföretag kan behöva stödjas i arbetet med bland annat finansiering, marknadsföring och juridik. Sådana stödfunktioner kunde ges vid ett resurscentrum i nätverksform eller i produktionshus.**

Det offentliga kvarstår sammanfattningsvis som kulturlivets viktigaste upprätthållare och finansiär, men aktörerna blir tvungna att i högre grad än tidigare att söka annan finansiering utöver den offentliga, samt nya samarbetsformer. **Därför efterlyser vi större samverkan mellan den offentliga sektorns och tredje sektorns finansiärer och en bättre koordinering mellan olika finansieringskällor och sektorer för att åstadkomma bästa möjliga resultat vad kvaliteten, de långsiktiga verksamhetsförutsättningarna och tillgängligheten gäller.**

2.4 Kvalitet

”Att tala om kvalitet när det gäller konst och kultur är som att trippa på ett minfält av ömma tår”

- Stina Oscarson, dramatiker och samhällsdebattör

Det är en paradox: kultur på minoritetsspråket äger ett egenvärde som ständigt måste förtjänas. I denna paradox är strävan efter hög kvalitet grundläggande; minoritetens kunnande måste vara på nivå med både nationellt och internationellt kunnande. Det är skäl att också betona att en hög kvalitets- och ambitionsnivå inte gör konsten vare sig elitistisk eller till ett privilegium för en elit – kvalitetskonst ska varje finländare oberoende modersmål och ekonomiska förutsättningar kunna ta del av. För kulturpolitiken är det nödvändigt att beakta att kvalitetsutmaningen är större för den numerärt mindre gruppen svensk- och tvåspråkiga än för den finska språkmajoriteten.

Ett grundläggande begrepp

Kvalitetsbegreppet är grundläggande för kulturpolitiken – genom att bedöma kvalitet så objektivt som möjligt väljs vad som ska stödjas och vad som behöver bevaras. Men definitionen av kvalitet ska kunna variera. Utvecklingen i Finland följer samma mönster som i västvärlden i stort: ett klassiskt bildningsideal och enhetligt kulturbegrepp får ge vika för ett pluralistiskt synsätt med plats för flera olika kulturer.⁴³ Kvalitet kräver att man definierar vad som är målet och för vem. Samtidigt riskerar en ängslig balansgång mellan kvalitetsbegrepp som nyskapande, tillgänglighet, delaktighet, långsiktig et cetera underminera den konstnärliga frihet som är en förutsättning för kvalitet.⁴⁴ Här gäller för kultu-

⁴³ Johan Förnäs: Kultur, Liber 2012.

⁴⁴ Stina Oscarson: Svårt att tala om kvalitet i konst, DN 3.2.2015

rens strategier och finansierare att insiktsfullt skilja på konstnärliga och kulturpolitiska kvaliteter, och att, utan att göra någon egentlig värdering däremellan, inse att alla projekt inte kan uppfylla allt.

I Undervisningsministeriets rapport *Rättvis kultur* från 2008 påpekas hur konst och kultur å ena sidan ansetts ha del i social utslagning genom det åtskiljande och klassificerande perspektiv som konstens kvalitativa utvärdering ger, men hur den å andra sidan också kan förebygga social utslagning samt främja social kohesion och hälsa som en del av ett kulturellt rikt välfärdssamhälle.⁴⁵ Konst och kvalitet är inte demokratiska företeelser i sig själva, och kvalitet i konsten är heller inte samma sak som kvalitet i kulturpolitiken, där konsten ses ur exempelvis ett tillgänglighetsperspektiv. **Kvalitetsbedömning är ett tveeggat svärd med en ofrånkomlig maktdimension.**

När kvalitet definieras på kulturens arenor är de professionella konstutövarna och kulturens innehållsproducenter i en nyckelroll – och bör så vara. Det är angeläget att tredje sektorns finansierare anlitar sakkunniga från respektive sektor i behandlingen av inkomna ansökningar. Att utgå från en professionell definition av kvalitet i fördelningen av stöd är en investering i förtroende och en garant för en adekvat beredningsprocess.

Även amatörkulturen behöver en kvalitetsaspekt i fördelningen av stödet. Målet är i det sammanhanget att höja kvaliteten på kulturaktiviteterna, vilket är en annan sak än att bedöma den konstnärliga nivån men av största betydelse för att utveckla verksamheten.

Det finns behov av regelbundna branschforum där sakkunniga träffas och kontinuerligt utvärderar var kulturproduktionen på svenska i Finland står just nu gällande såväl kvalitet som kvantitet i en nationell och internationell jämförelse. Konsten behöver få utvecklas på egna villkor.

⁴⁵ Rättvis kultur. Den etiska dimensionen i kulturpolitiken och de kulturella rättigheterna. Undervisningsministeriets publikationer 2008:23

Kvalitetsdefinitioner i ansökningsprocesser

Stöd och stipendier ska bland annat stimulera produktionen, minska konstfältets ekonomiska utsatthet, göra medborgarna delaktiga i kulturen och garantera tillgång till kvalitativ konst och kultur, samt både balansera ett kommersiellt utbud och stärka förutsättningarna för språkminoritetens kommersiella aktörer. Kvalitetsbegreppet kan inte frikopplas från kulturella, politiska och ekonomiska aspekter.⁴⁶ För att bedömningen ska fungera krävs att den görs på så autonom grund som möjligt – på armlängds avstånd – vilket i sig är en utmaning för smala sektorer och ytterligare utmanande för en mindre språkgrupp.

När sakkunniga anlitas i bedömningsarbetet av tredje sektorns finansärer är det att rekommendera att dessa kontinuerligt byts ut, och att jävsregler självfallet följs genom hela beredningsprocessen. **De kvalitetskrav som tredje sektorn ställer på ansökningar bör vara samstämmiga med den offentliga sektorns.** Att också komplettera sakkunskapen med experter från den finska språkgruppen eller från andra länder ger många fördelar, bland dem en synkronisering med de bedömningar som görs nationellt och internationellt. Ett utarbetat system som medför ett permanent inslag av sakkunniga utifrån borde därför snarast fås tillstånd.

Från tredje sektorns fonder har ofta påpekats att ansökningarna om stöd behöver vara välgjorda – variationen är stor på exempelvis de ca 8000 ansökningar som årligen riktas till Svenska kulturfonden. Många ansökningar är ytterst välgjorda medan andra är uppseendeväckande slarvigt gjorda. Kravet på ett grundligt gjort förarbete ökar förutsättningarna för gedigna projekt och betjäna därmed både utövare och finansärer. **Att de sökande i ansökningsprocessen själva formulerar förväntad kvalitet skulle vara en väg till en aktiv dialog mellan finansärer och konstnärer om vad som är kvalitet, och öppna**

⁴⁶Linnéa Lindsköld: Betydelsen av kvalitet. Valfrid 2013.

för en bredare medvetenhet om och avvägning mellan konstnärliga och kulturpolitiska kvaliteter.

Kompetensutveckling och kontaktytor

Nya perspektiv på vad som är kvalitet behöver kontinuerligt få komma till uttryck. Genom internet skapas globala kontaktytor och ökade utvecklingsmöjligheter. Med det förändras också förutsättningarna för kulturproduktion. Diskussionen kring kvalitet får delvis ny innebörd i och med den digitala utvecklingen. Nya möjligheter uppstår, men också nya krav och svårigheter, som kulturpolitiken behöver beakta.

Att främja interaktion över språk- och landsgränser är att både säkra kvalitet och ge redskap för en realistisk självuppfattning vad nivån beträffar. Den konstnärliga kompetensen i Svenskfinland bör verka i självklar samverkan med det kunnande som finns omkring, i Finland lika väl som internationellt. Kompetenshöjande rese-, vistelse- och praktikantstipendier är välanvända stödpengar, likaså satsningar på projekt som samverkar med kunnande utifrån. Detsamma gäller stödfunktioner som hjälper professionella institutioner och utbildningar att ta in internationellt kunnande på högsta nivå i verksamheten, där det är skäl att vara alert inför den digitala omvälvningen och det expertkunnande den förutsätter.

I den mån både kunnandet om det svenska i Finland minskar och kunskaperna i svenska språket avtar kan rekryteringsproblem uppkomma som gör att den offentliga sektorns kapacitet att främja konst och kultur på svenska försvagas. Det kommer att finnas ett ökat behov av tvåspråkig kompetens, både som förvaltnings- och konstnärligt kunnande, som kan svaras mot genom att svenskspråkiga högskolestuderande aktivt söker praktikperioder också på det finskspråkiga kulturfältet och vice versa – ett mervärde på både kort och lång sikt för bägge parter.

Medvetenheten om och kontakterna med omvärlden är av största vikt för de små sammanhangen, **och ger också det svenska i**

Finland förutsättningar att bidra substantiellt till den nationella konstscenen. Exempelen på mervärdet är många och inte sällan finlandssvenska. Med sitt breda internationella kunnande introducerade Vivica Bandler såväl nya dramatiker som hela genrer på Lilla Teatern under 1950- och 60-talen, och visade vilken tillgång för Finland det svenska språket är som kontaktyta till Norden och världen – för både det svenska och det finska.⁴⁷ I dag återfinns ett internationellt korsdrag på Teater Viirus, som bland annat lyckats ro iland ett större EU-finansierat projekt som involverar teatrar från elva europeiska länder. Bland samarbetsparterna finns Helsingfors festspel, vars internationella utbud är i en klass för sig i Finland. Också teatergruppen Nya Rampen kan nämnas. I brist på funktionella utrymmen i Helsingfors flyttade den till Berlin, och har där etablerat en verksamhet som skapar flöde både till och från Svenskfinland. De nämnda kan stå som exempel för den öppenhet det svenska i Finland behöver. Det svenska i Finland är inte en damm, utan ett in- och utflöde som behöver omsyn.

Professionell verksamhet och hobby

På ett övergripande plan behövs en ökad medvetenhet om hur konst och kultur genomsyrar samhället i stort, och om hur allt från hälsovård till kommunal planering involverar kultur. Variationerna i utbud och tillgänglighet är stor mellan olika orter, och när det allmännas krympande resurser ska fördelas ställs ibland konst och kultur mot andra sektorer, eller amatör- och hobbykonst mot professionell utövning. Det är kontraproduktivt. Det livliga och kreativa svenskspråkiga amatörfältet inom musik, teater och visuell konst lever i ett ständigt kretslopp med den professionella konsten. Amatörfältet påverkas av nivån på den professionella konsten inom respektive sektor, och ett aktivt amatörfält utgör en grogrund för det professionella. Förutsättningar och utgångs-

47 Bengt Ahlfors: Människan Vivica Bandler. Schildts 2011

punkter är olika, men bägge formerna behöver främjas och stödjas.

Ett mål för kulturpolitiken är att genomgående höja kvaliteten i det svenskspråkiga kulturlivet. Det är nödvändigt att gå ett steg vidare från den bekväma tanken om kultur som någonting gott i sig till att ta kvalitetsdiskussionen på allvar och rikta resurser till att förädla kvaliteten och öka tillgängligheten och delaktigheten. Här är måttskalan internationell och ambitionerna bör vara därefter. Det finns också efterfrågan på bättre samarbete mellan svensk- och tvåspråkiga institutioner, organisationer och grupper, och mellan regionerna; bättre nätverkande helt enkelt.

Ett kunnande på hög nivå är en förutsättning för en utveckling på hög nivå.⁴⁸ För utvecklingen spelar här kvaliteten på och utbudet av de konstnärliga utbildningarna en viktig roll. De behandlas i sektoranalysens kapitel om konstutbildning.

2.5 Kulturens premisser förändras

Som nationella berättelser och manifestationer av kollektiv identitet är kulturinstitutionerna på väg att förlora en del av sin traditionella roll. Det betyder inte att de tappar sin betydelse. Kulturinstitutionerna har stor potential att samla människor kring idéer, kunskap, erfarenheter och känslor. Nya sätt att tänka växer fram inom mentala eller territoriella gränser och rum, med en mångfald av identiteter och en ökande mångkulturalitet som allmän trend. **Språkliga, kulturella, nationella, regionala och lokala identiteter** behöver inte upplösas utan **kan förstärkas av mångfalden**; behovet av gemenskap och delaktighet försvinner inte. Det lokala blir universellt och vice versa. Den tillgänglighet nätet erbjuder är ett öppet landskap av möjligheter till samarbeten och resursanskaffning.⁴⁹

48 Himanen, Pekka m.fl: Sininen kirja. Suomen kestävä kasvu malli. Luonnos kansalliseksi tulevaisuushankkeeksi. Forum Artis 2012.

49 Belice Baltussen, L, Brinkerink, M, Timmermans, N, Zeinstra, M: Open Data on the Web. Open Culture Data position paper 2012.

En hållbar digitalisering

För konstsektorn medför digitaliseringen oerhörda möjligheter och stora utmaningar. Samtidens konst – bildkonst, musik, film, tv, medier och litteratur – utspelar sig i dag på en global virtuell arena, där den är lika nära och angelägen för konstintresserade i Kimito som i Kapstaden. Svenskfinland är inte längre bort än en knapptryckning, men riskerar också försvinna i informationsflödet. Det här ställer höga kvalitetskrav på både innehåll, form och teknik.

Digitaliseringen av samhället är samtidigt en demokrati- och en tillgänglighetsaspekt och har potential att medverka till en utveckling mot hållbarhet på flera plan, också språkligt. Det är i det sammanhanget av största vikt att kulturfältets myndigheter, institutioner och aktörer går in för att i all digital planering och upphandling välja internationella standarder för sökbarhet och språkhantering, av vilket följer att båda nationalspråken finns med. Nyttan av detta är dubbel, då **länkad data ökar det digitala informationsvärdet på innehållet som helhet och öppnar det internationellt**. Den digitala flerspråkigheten är därför en nyckel till framgång för hela Finland.

För konstens del för digitaliseringen med sig att landsgränser begränsar varken produktion eller konsumtion. Delar av konstsamlingar och arkiv över hela världen är fritt tillgängliga på nätet, och utbudet växer kontinuerligt. Genom så kallad street view-funktion kan man redan besöka ett stort antal kulturinstitutioner på virtuell väg. Det byggs också nya, primärt virtuella konstinstitutioner. Mobilitet, nätverk, resurspooler och digital förmedling präglar det nya digitala nomadsamhället med dess gränslösa informationsmoln och kontaktmöjligheter. Nya arenor, konstformer och kulturtjänster uppstår, ny teknologi skapas och integreras.⁵⁰ Kulturarenorna blir mötesplatser för ett mångdimensionellt utbyte

50 Jenkins, H, Puroshotma, R, Clinton, K, Weigel, M, Robison, A.J: Confronting the Challenges of Participatory Culture. MacArthur 2005.

med olika slags upplevelseutrymmen, där människor samlas fysiskt eller virtuellt. I det teknologiserade upplevelsesamhället växer ett konstens och kulturens Open Data fram,⁵¹ som öppnar den skapande processen, och även ger konstnärer och andra professionella inom kultursektorn delvis nya yrkesroller exempelvis som mentorer. Konst produceras och konsumeras både digitalt och analogt, samtidigt som delar av konstens och kulturens tillkomstprocesser förändras: samarbeten sker mellan konstnärer som träffas bara på virtuell väg, förarbete kan ske helt eller delvis digitalt också om det färdiga konstverket finns i fysisk form.

En hållbar utveckling är en förutsättning för att så många som möjligt ska få del av välfärden. Kulturpolitiken kan bidra dels genom miljömässigt hållbara lösningar, dels genom att svara mot beställningen på att främja det psykiska och sociala välmåendet. I det framtida välfärds-samhället bär staten fortsättningsvis det huvudsakliga ansvaret för välfärdsservicen, samtidigt som produktionen blir mer differentierad med ökande andel företagsverksamhet och aktivitet från medborgarsamhället. Befolkningens struktur och hälsa är utmaningar för den offentliga ekonomin. Bland kärnfrågorna finns de faktorer som påverkar livsstilen och förmågan att hitta nya lösningar.⁵² Konst, kreativitet och kultur är delsvar på båda frågorna.

Kulturarenornas betydelse

För att ett kulturliv på svenska i Finland ska blomstra i det gränslösa utbudet i en gränslös värld är två frågor av avgörande betydelse. Den ena frågan är vilka arenorna för den svenska kulturen i Finland är, och i vilken mån de blir färre och till och med försvinner där det blir mindre självklart att arbets- och umgängesspråket är svenska? Den andra frågan är vad som får

51 Belice Baltussen, L, Brinkerink, M, Timmermans, N, Zeinstra, M: Open Data on the Web. Open Culture Data position paper 2012.

52 Himanen, Pekka m.fl: Sininen kirja. Suomen kestävä kasvu malli. Luonnon kansalliseksi tulevaisuushankkeeksi. Forum Artis 2012.

en människa att knyta an till det svenska i Finland, söka sig till de arenor där kultur på svenska är tillgänglig och även föra den vidare.

Det behöver finnas svenska rum, men dessa kan vara fysiska rum, virtuella mötesplatser, digitala moln eller andra slags medier. Dessa kan ingå i nätverk med andra slags rum. Innehåll, utbyte och växelverkan är i fokus, och en arena i ett svenskspråkigt sammanhang kan ge ett utbyte och en anknytning som andra arenor inte kan ge. Det viktiga är att arenorna fungerar som mötesplatser och får människor att så att säga samlas kring lägerelden. Innehållslig substans och en tillräcklig mängd deltagare är avgörande faktorer för att möten skall uppstå och göra ringar på vattnet.

En människas identitet är, för att ta till kommunikationsteknologins språk, hennes gränssnitt gentemot det samhälle hon lever i, den programvara genom vilken hennes möten med andra människor äger rum. Parallellen till kommunikationsteknologin kan motiveras med att yngre människor i dag på ett så självklart sätt är uppkopplade till nätet och sociala medier, och låter identitet och umgänge formas av dem. Frågan är hur en anknytning till det svenska i Finland kan ske genom en uppkoppling som är både gränslös och rätt tvetydig till sitt innehåll.

Språkkompetens och förståelse för kultur går hand i hand. Det är med språket som redskap människan söker och finner kulturell identitet och träder in i de sociala sammanhang där det används.⁵³ För icke-svenskspråkiga är det sällan en identitetsfråga att tillägna sig konst och kultur som knyter an till det svenska i Finland. Men det förutsätter ofta ett mått av språkligt kunnande – som förmeras och förstärks av kulturell aktivitet. Det här förstärker betydelsen av att det finns också en tillgänglighet till svensk kultur som inte begränsas av bristande språkkunskaper i svenska: översatt litteratur, textade tv-program och filmer, översättningsarrangemang på teatrarna. Genom de här kanalerna når den finlandssvenska minoritetskulturen redan i dag långt över språkgränsen.

53 Martinez, Clara: The Social Identity of Wales in Question: An Analysis of Culture, Language, and Identity in Cardiff, Bangor, and Aberystwyth. Fulbright Grantee Projects, Article, Submission 4, 2012.

Framtida utövare och konsumenter i en mångkulturell omgivning

Den ökande mångkulturaliteten är, vid sidan av det allmänna ekonomiska, språk- och kulturklimatet, en av de ramar inom vilken en språk- och kulturpolitik för de svensk- och tvåspråkiga i Finland numera verkar. Den sammanlagda andelen av befolkningen som har ett annat språk än finska, svenska eller samiska som modersmål överskred 2014 andelen registrerad svenskspråkiga. I huvudstadsregionen är antalet människor med invandrarbakgrund redan fler än de svenskspråkiga, och väntas öka med det dubbla inom de kommande tio åren.⁵⁴

Ett centralt tema är hur skillnader skall hanteras. Framväxten av en europeisk identitetspolitik har korrelerat med en exkluderingspraktik som i första hand riktats mot invandrade personer från länder utanför EU.⁵⁵ Olika alternativ för hur identitetsfrågan ska besvaras framförs, där en radikal syn är att identitetsbildningen äger rum i vår tid och historien används för att bekräfta den ena eller den andra positionen. **I ett mångkulturellt och digitaliserat samhälle** med en ökande variation av språkliga och etniska grupper uppstår också oundvikligen en kamp om resurser och uppmärksamhet. I en sådan kontext **är en inkluderande och öppen syn en sund och ändamålsenlig framtidsstrategi för en svensk kulturpolitik.**

En annan utmaning bottenar i befolkningsstrukturen och handlar om att fånga upp och utveckla de ungas kulturintressen. I den mån kulturbidragspolitiken upprätthåller ett kulturliv som till stor del finns för de färdigt frälsta riskerar den såga av den gren den sitter på. Den sociala bakgrunden inverkar på de ungas kulturintressen. Att kulturinstitutionerna i nuvarande form lyckas engagera yngre människor är ingen självklarhet, både för att de inte erbjuder social identifikation och för att sättet att sprida innehåll och kommunicera förändrats radikalt i den di-

54 Pääkaupunkiseudun väestö- ja palvelutarveselvitys 2015 ja 2025. Helsingforsregionens samordningsgrupp 2015.

55 Hansen, Peo: Europeans only? Essays on identity politics and the European union. Umeå universitet 2000.

gitala expansionens och de sociala mediernas tidevarv. De unga behöver få upptäcka och skapa kultur i olika former utifrån egna förutsättningar.

Av kulturinrättningarna når i nuläget biblioteken och biograferna bäst olika åldersgrupper, med betoning på biograferna i den yngre generationens kulturkonsumtion.⁵⁶ Ur en svensk synvinkel blir här det nordiska utbudet och utbytet särskilt betydelsefullt. Finlands svenskhet har förutsättningar att bli en dörröppnare för landets unga till den nordiska gemenskap som i en digitaliserad värld finns lätt tillgänglig på internet.

En kulturpolitik på svenska har den dubbla uppgiften att både bevara och förnya, att bevara traditioner och att reagera på hur omvärlden förändras. Det kan göras genom att kritiskt ompröva vedertagna verksamhets- och organisationsmodeller. Här **behövs mod, resurser och en målmedveten strävan att engagera nya publik- och deltagargrupper, samt målinriktade satsningar på digitala arenor.** Svenskans ställning som nationalspråk är ett stöd i arbetet med att skapa nya slags nätverk.

2.6 Konst och kultur som integrationsväg på svenska

Integrationen av invandrare utgör ett samhällspolitiskt område där tvärasektoriell välfärdspolitik aktualiseras, och där kulturpolitiska åtgärder behöver beredas utrymme. Kulturpolitiken kan användas för att främja en lyckad integration,⁵⁷ och lagen noterar undervisning som främjar färdigheter i samhällsliv, kultur och livskompetens som integrationsutbildning.⁵⁸ Konst och kultur kan användas för att uttrycka erfarenheter, skapa sociala kontakter och knyta an till samhället. En kulturrelaterad integrationsväg kan ge perspektiv på landets tvåsprå-

⁵⁶ Suomalaisten näkemykset kulttuurista. Suomen kulttuurirahasto 2013.

⁵⁷ Kulturpolitisk strategi 2020. Undervisningsministeriet 2009:14.

⁵⁸ Lagen om främjande av integration, 30.12.2010/1386.

kighet, och en flerdubbel nytta, då förståelsen för både språkets och det sociala umgängets koder är kopplade till kulturen.

Undersökningar har visat att intresset för svensk kultur och det svenska språket är betydande bland invandrare.⁵⁹ Svenskans släktskap med flera indoeuropeiska språk underlättar inläringen och kan ge en snabbare väg in i samhället, samtidigt som det svenska språket är en nyckel till den nordiska arbetsmarknaden.⁶⁰ Det finns bland nyanlända ett intresse för integration på svenska som på de flesta orter inte uppvägs av de möjligheter som erbjuds och lagen förutsätter.⁶¹

Konst och kultur som integrationsväg förutsätter att alla aktörer genomgående implementerar mångfald i planering, processer och tankegångar. Det finns ett växande behov både av initiativ där invandrarna själva formar innehållet och av konstprojekt som för samman invandrare med den infödda befolkningen. Genom sådana projekt hämtas nya perspektiv till kulturlivet i Finland. Det är också viktigt att deltagandet sker på individnivå och inte som grupper, då behov, förutsättningar och intresse varierar.

I Österbottens kommuner är utbudet av konst och kultur som riktar sig till invandrare nästan lika omfattande som utbudet för svensk- och finskspråkiga enligt den utredning Österbottens förbund låtit göra. Här finns såväl verksamhet som riktar sig enbart till invandrare som verksamhet som är öppen för alla och som också invandrare deltar i.

Kulturprojekt har initierats kommunalt, av invandrarföreningar och andra lokala föreningar. Som finansieringskällor märks kommunerna, Centret för konstfrämjande och tredje sektorns fonder. Det som oftast bromsar kulturverksamhet riktad till invandrare är brist på pengar, då kommunernas verksamhetsanslag är mycket begränsade. Andra hinder kan vara att få informationen att nå fram, eller att invandrarna bor

59 Creutz, Karin, Helander, Mika: Via svenska. Den svenskspråkiga integrationsvägen. Magma 2012.

60 Mattila, M., Björklund, K: Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta. Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa. Migrationsinstitutets publikationer 5:2013

61 Mika Helander: Kan vi stå till tjänst? Integration på svenska i Finland. Svenska kulturfonden 2015.

utspritt runt om i kommunen med begränsade möjligheter att ta sig till de evenemang som ordnas.⁶²

I Helsingfors bär stadens svenskspråkiga medborgarinstitut Arbis ansvar för att ge kurser inom ramen för integration av invandrare på svenska. Man strävar också efter att kunna kombinera integrationsstudier på svenska vid Arbis med yrkesutbildning på svenska i samarbete med Yrkesinstitutet Prakticum och Luckan. Konst och kultur har förts in i integrationsarbetet bland annat genom en storytelling-workshop som utmynnade i en pjäs, och där konceptet gick ut på att leka och berätta berättelser om migration. Sång och folkvisor prövas som en del av undervisningen i svenska. Informationscentret Luckan erbjuder ett informationsnätverk på svenska för invandrare, och öppnar upp finlandssvensk kultur genom att bland annat arrangera besök till och diskussioner kring museer, teatrar och konserter, och genom att förmedla kontakter till föreningar.

Överlag gäller att de som deltar i integrationsgrupper på svenska i allmänhet är motiverade att lära sig språket som första eller andra språk i Finland. För att en kulturellerad integration på svenska ska vara framgångsrik är det viktigt att utnyttja hela nätverket av tredje sektorn och fria bildningsväsendet, folkhögskolor och medborgarinstitut. Den grundläggande utbildningens kapacitet och förmåga att ta emot invandrarelever behöver öka, och beredskap och resurser behövs för att ge de nyanlända möjligheter att både bekanta sig med kulturen och utöva konst.

Kultur är en integrationsarena där det är lätt att mötas utan gemensamt språk. Kurser i konstämnen kan genomföras trots varierande språkkunskaper, och även kombineras med språkinläring eller arbetssökning. I många fall ger dock arbetar- och medborgarinstitutens kurser i svenska inte rätt till integrationsstöd, då studier i svenska inte anses vara sysselsättningsfrämjande.⁶³

För en konst- och kulturellerad integration är den återkommande

62 Punnonen, Seija: Mångkulturell kulturverksamhet i landskapet Österbotten. Österbottens förbunds publikationer nr 71, 2013.

63 Mika Helander: Kan vi stå till tjänst? Integration på svenska i Finland. Svenska kulturfonden 2015.

utmaningen bristen på ekonomiska resurser. Invandrare som lär sig svenska och vill initiera kulturellerade projekt kan behöva stödjas i planeringsprocessen och sökandet efter finansiering. Inte är heller alla invandrare intresserade av att arbeta med konst. De som är det bör dock erbjudas bättre möjligheter till kulturellerade integrationsvägar, och det är angeläget att det görs kvalitativt utan åtskiljande och klassificerande perspektiv, enligt det som diskuterades i kapitlet om kvalitet ovan. Svenska kulturfondens tillfälliga stödordning från år 2016 "Kultur tillsammans", genom vilken bidrag beviljas för svenskspråkiga kulturaktiviteter i integrationssyfte, är ett välkommet initiativ som behöver byggas ut till kontinuerlig verksamhet i samarbete mellan den offentliga, privata och tredje sektorn.

3. SEKTORVIS GENOMGÅNG

I det följande gör vi en översikt över konstsektorerna och relaterade temaområden ur ett kulturpolitiskt perspektiv. Avsikten är inte att ge heltäckande sektorvisa redogörelser. Då litteraturens och den dramatiska konstens förutsättningar i högre grad än för andra konstformer är språkrelaterade synas de här sektorerna något utförligare. Sektorer som tonkonsten och den visuella konsten behandlas bara till de delar det låter sig göras ur ett språkligt perspektiv med kulturpolitisk relevans. Kulturarv och kulturpolitisk forskning är frågor med en nationell spännvidd som ger särskild angelägenhetsgrad.

3.1 Litteratur

”Bokförsäljning går det tyvärr inte att leva på.”

- Tove Appelgren, författare

En inte ovanlig uppfattning är att det finns många författare och utges många böcker på svenska i Finland i relation till antalet svenskspråkiga i landet. En granskning av statistiken korrigerar uppfattningen. Finland var länge ett av de länder i världen i vilket det utkommer flest böcker i förhållande till folkmängden, men under de senaste åren har utgivningen sjunkit under medelnivå.⁶⁴ År 2014 utkom det 1,89 böcker per 1000 finländare. Det utges genomgående färre böcker på svenska – år 2014 utkom 1,56 böcker per 1000 svenskspråkiga. Samma gäller om man ser enbart till skönlitteraturen. Trenden för närvarande är dock att den totala minskningen nationellt är större än den nedgång som syns i den svenska bokutgivningen. Förlagsfusionen hösten 2011 mellan

⁶⁴International Publishers Association: Annual report 2014.

Schildts och Söderströms kan eventuellt avläsas i statistiken, men bara i utgivningen 2012, som uppvisar den lägsta sammanlagda utgivningen på svenska i Finland i ett tioårsperspektiv. Vad skönlitteraturen beträffar avviker det året dock inte från föregående år.⁶⁵

Grannlandets bokutgivning är tillgänglig för den som vill läsa böcker på svenska i Finland. Men litteratur handlar, som all konst, för en språklig minoritetsgrupp också om annat än språket och därför behöver den finlandssvenska litteraturen ägnas särskild uppmärksamhet. Litteraturen fyller en identitetsbekräftande och -stärkande funktion, speglar språk, liv och verklighet, lyfter fram och gestaltar specifik finlandssvensk problematik. Den är ett redskap för självförståelsen, och riktar sig samtidigt utåt mot både språkmajoriteten och en internationell läsekrets. Det här gäller för både fakta och fiktion. Med detta blir frågan om tillgång och delaktighet, förutom en fråga om bokutgivning, också till en fråga om hur många författare som skriver på svenska i Finland.

Författare

Trots att marknaden är så liten att också de som säljer bäst har svårt att livnära sig på att uteslutande skriva och sälja böcker på svenska i Finland, är det ändå möjligt att åtminstone i perioder få en utkomst som författare. Det här beror dels på det nät av stödssystem som finns, dels på möjligheterna att få ut sina alster också på andra språk och i Sverige. Arbetsstipendier för författarskap beviljas av staten genom litteraturkommissionen vid Centret för konstfrämjande, samt av Svenska Kulturfonden och Finlands svenska författareförening. De senaste fem åren har andelen författare som skriver på svenska bland mottagarna av nybeviljade statliga arbetsstipendier varit i genomsnitt 13 per år eller ca 12 procent, då de fleråriga stipendierna räknas i antal årsverken. Svenska kulturfonden har beviljat 17 och Finlands svenska författareförening ca

65 Nationalbibliotekets statistik 2005-2014

19. Utöver arbetsstipendierna beviljar nämnda instanser samt ett flertal andra finansiärer ett stort antal mindre stipendier för författarskap och bokprojekt. Ett mellanting mellan stöd och pris är de stipendiebostäder där författare och i vissa fall företrädare för andra konstformer kan få bo kostnadsfritt. Diktarhemmet i Borgå, Villa Biaudet i Lovisa och Abramsgården i Vörå utgör utöver detta också kulturinstitutioner med både symbolvärde och betydelse för kulturlivet på respektive ort.

Författarskap måste inte stöpas i samma mall, så en styrning kan inte ha som mål att så många som möjligt ska kunna försörja sig som författare på heltid. Men **ett kulturpolitiskt mål behöver vara att så många som möjligt som av sakkunniga bedöms ha potential för ett professionellt författarskap också tidvis genom stöd och stipendier ska kunna ges möjligheter att arbeta på heltid med detta**. Det är också skäl att hålla i minne att litteraturen och dramatiken är korresponderande kärn. Dramatiken behandlas i denna framställning i samband med scenkonsten.

Förlag

Att sälja böcker på svenska i Finland är inte en marknad att tälja guld på för många, om ens någon. Delegationen för den svenska litteraturens främjande vid FILI (Finnish Literature Exchange) beviljar lanseringsstöd till marknadsföring och lansering av nyutkommen/snart utkommande finländsk litteratur utomlands. Stödet uppgår till ca 77 000 euro per år. FILI beviljar inte bidrag direkt till författare. Ett sätt att lansera finlandssvenska böcker ute i världen skulle vara att utreda i vilken form internationella förlagskontrakt kunde främjas och stödjas, till exempel genom ett utbyggt agenturnätverk.

Det finns ett stort kommersiellt förlag som ger ut böcker på svenska i Finland, Schildts & Söderströms (S&S), och ett till, Förlaget M (eller endast Förlaget) som startade sin verksamhet år 2015. Därutöver finns ett sextiototal ideellt drivna förlag och utgivare som ger ut böcker

och publikationer av olika slag. Högskolorna och stiftelserna, särskilt Svenska litteratursällskapet, har en egen utgivning av vetenskapliga publikationer och facklitteratur.

Frågan om hur möjligt det är att få sin bok utgiven är relevant på flera sätt. Sedan landets två stora svenska förlag fusionerades till ett har en farhåga varit att möjligheterna minskat att få sin bok utgiven på högsta professionella nivå. Paradoxalt nog har antalet utgivna skönlitterära titlar dock ökat något sedan fusionen, trots att trenden för skönlitterär utgivning överlag i Finland pekar neråt.

Då S&S får konkurrens av Förlaget M ändras koordinaterna för den finlandssvenska bokutgivningen. Hur det här påverkar volymerna återstår att se, men reaktionerna från författarhåll har varit mycket positiva. Också de stiftelser som är delägare i S&S har varit försiktigt positiva, då nyetableringen dels för in nytt kapital i den svenska bokutgivningen i Finland, dels innebär en ansvarsfördelning. En avgörande fråga är dock om de två förlagen var för sig i längden är resursstarka nog. Vad gäller de små förlagen är det uppenbart att det råder brist på professionella resurser för att förädla texter och hjälpa författarna på traven.

Utbudet av böcker på svenska i Finland är inte i nivå med utbudet på finska böcker. Att förvänta sig annat är föga realistiskt. Men när trenden för närvarande är att antalet utgåvor per år ytterligare minskar behöver särskilda insatser göras för den litteratur som skrivs på svenska i Finland. Också med tanke på den brobyggande funktion som Finlands svenska litteratur haft och har – inom Norden genom den språkliga tillgängligheten och i Finland genom att bland annat erbjuda en fördjupad gestaltning av svensk- och tvåspråkigheten samt historien – är det skäl att se över möjligheterna att stimulera denna sektor.

Bibliotek och bokhandel

När det gäller den kvantitativa tillgången på böcker handlar utmaningarna i praktiken om var den enskilda konsumenten kan köpa

böcker på svenska, hur stort urvalet är, och om bibliotekens resurser och prioriteringar.

Möjligheterna att köpa böcker på internet har vidgat den svenska konsumentens bokmarknad i Finland avsevärt, på samma sätt som den öppnat nya möjligheter för den som bor i Finland och säljer sina svenska böcker. Ett centralt redskap för spridningen är den finlandssvenska bokkatalogen. Samtidigt är bokhandelsbranschen överlag pressad till förändringar, i och med att försäljningen av böcker på webben ökar och försäljningen i bokhandlarna minskar. En fråga i sig är vilken inverkan digitala nätbokhandlar som Amazon och Adlibris har för den finlandssvenska bokutgivningen och -distributionen. Där är den lilla svenska bokhandeln lika hotad av internetjättarna som den lilla skoaffären – konsumentens val mellan den fysiska butiken och webben definierar och förändrar förutsättningarna i ett hybridlandskap av skärmar och böcker, fysiska bokhandlar och digitala konkurrenter, etablerade förlag och självpubliceringsplattformar.⁶⁶ På den svenska bokmarknaden är de fysiska böckernas dominans fortsättningsvis stor och utvecklingen går tills vidare långsammare än vad prognosen varit. Utvecklingen bromsas av att momsens för e-böcker är högre än den är för fysiska böcker i både Finland och Sverige – i Finland 24 procent för digitala böcker mot 10 procent för fysiska.

Bibliotekens verksamhet styrs av bibliotekslagen, som stiftar att i tvåspråkiga kommuner ska vardera språkgruppens behov beaktas enligt enahanda grunder. Tolkningen av lagen anpassas kommunvis långt enligt de språkliga förhållanden som råder i tvåspråkiga kommuner så, att andelen svenska bokinköp motsvarar andelen svenskspråkiga i kommunen. En fråga som därmed negligeras och heller inte undersöks är i vilken mån det finns finska läsare som föredrar att läsa svenska författares böcker på originalspråket och vice versa för svenska läsare och finska böcker. Överlag satsar svensk- och tvåspråkiga kommuner

66 Publishing Technology: Adding up the invisible ebook market – analysis of Author Earnings January 2015.

där svenskan är i majoritet mer än genomsnittskommunen på nyan-skaffningar till biblioteken.

Biblioteksväsendet har en central funktion för att stödja litteratu-ren. Bokbussen är likaså viktig där avstånden är långa. Biblioteken är nationellt den mest uppskattade delen av kommunernas kulturutbud och fungerar ofta som kulturella invånarrum, där det kan ordnas bland annat poetry slam, språkcafé, föredrag och debatter. Författarträffar på biblioteken ger ett bokstavligt talat levande intresse för litteratur.

Lättanvända nätbibliotek med ett täckande utbud är till stor hjälp för att finna böcker på ett minoritetsspråk. Möjligheten att låna elek-troniska biblioteksböcker är ett utmärkt sätt att öka tillgången, särskilt när de tryckta exemplaren inte räcker till eller det är långt till närmas-te bibliotek. **Biblioteksväsendet kan stärkas genom utveckling av bibliotekens gemensamma kataloger och databaser, samt gemen-sam service mellan kommunala bibliotek och specialbibliotek.** Önskvärt är också att specialbiblioteken görs lättare tillgängliga genom samarbete mellan högskolor, forskningsinstitut, yrkesläroanstalter, stiftelser och medborgarinstitut.

3.2 Scenkonst

”I Tavastehus tyckte eleverna att det var så coolt med svenska och de frågade efteråt om vi på riktigt talar svenska. Det är sådana aha-upplevelser vi hoppas kunna ge.”

- Minna Olkkola, skådespelare

Scenkonsten är en viktig del av ett dynamiskt kulturliv på svenska i Finland och såväl teater som dans är arenor för möten med andra språkgrupper. Dramatiken är i lika hög grad språkburen och språk-bärande som litteraturen. I samma mån finns här också en påtaglig

identitetsbekräftande och -stärkande funktion – på scenen kan specifikt finlandssvenska verkligheter gestaltas och speglas.

Inom danskonsten är flera namnkunniga finlandssvenskar verk-samma både nationellt och internationellt på högsta professionella nivå, medan dansen i specifikt finlandssvenska sammanhang rör sig mera på semiprofessionell och amatörnivå. Till detta kommer ännu folkdansverksamheten med danslag på både vuxen- och juniornivå, som möts på de folkdansstämmor som centralorganisationen Finlands svenska folkdansring arrangerar. Folkdansringen samarbetar också med finskspråkiga organisationer i hemlandet och på nordisk nivå, och de finlandssvenska folkdansarna deltar i folkdans- och spelmansstäm-mor i både Finland och andra nordiska länder.

Hela branschen hoppas på ett uppsving i och med att man beslutat att bygga ett Dansens hus i Helsingfors, med både gästspelsscener och utrymmen för dansskolor och hobbyverksamhet. På sikt kan bygget av Dansens hus verka stimulerande på danskonsten i hela landet, vilket såväl offentliga som privata finansiärer bör notera lyhört i fördelningen av stöd och satsningarna på undervisning inom fria bildningen och grundunder-visning i konst. Också institutionsteatrarna kan här ha en möjlighet att ytterligare bredda underlaget genom att öppna upp för danskonsten.

Teatrarna

I rapporten *Teaterfältets aktörer* delar teatervetaren Linnea Stara in teatrarna i tre grupper: statsandelsteatrarna som erhåller lagstadgat statsstöd, etablerade fria grupper som får behovsprövat statsstöd, och så kallade laglösa fria grupper, som håller i gång verksamheten med projektbidrag från den statliga scenkonstkommissionen samt verksamhetsbidrag och stipendier från kommuner och fonder.⁶⁷ Teatern är den

⁶⁷Stara, Linnea: *Teaterfältets aktörer – de finlandssvenska teatrarnas förutsättningar*. Svenska kulturfonden 2013.

konstform som har den starkaste institutionella basen i ett kulturellt sammanhang som utgår från det svenska språket. Svenska Teatern, Åbo Svenska Teater, Wasa Teater, Unga Teatern, Teater Viirus samt Lilla Teatern som en del av Helsingfors stadsteater, har en betydande del av sin finansiering tryggad av staten. Åbo Svenska Teater och Wasa Teater är dessutom finlandssvenska regionteatrar, och hör tillsammans med Svenska Teatern och Unga Teatern till de institutioner vars statandel är större än det kommunala bidraget.⁶⁸ Överlag gäller att det finlandssvenska teaterutbudet rent geografiskt är ojämnt fördelat med koncentration till huvudstadsområdet.

De etablerade grupperna får statliga bidrag av varierande storlek. Störst offentlig andel av budgeten – omkring 70 procent per år – hade år 2014 Klockriketeatern och Universum, medan Teater Taimines och Duv-Teaterns andel av statligt och kommunalt stöd var lägre än 15 procent av årsbudgeten. De mindre etablerade grupperna, till vilka bland annat Teater 90°, Teater Mestola och den i Berlin baserade Nya Rampen hör, är hänvisade till att samla ihop projektrelaterade bidrag. Ett fyrtiotal amatörteatrar är också verksamma på svenska och har en stor identitetsskapande betydelse, språkligt, regionalt, konstnärligt och socialt.

Mycket av den teaterpolitiska diskussionen på finlandssvenskt håll handlar om de professionella teatrarnas repertoarval, publikunderlag, bidrag till de fria grupperna och möjligheterna till ett större samarbete mellan aktörerna på ett rätt brokigt fält. Men de här problemen är desamma på svenska som på finska.⁶⁹ Samma gäller trenden att allt färre skådespelare har tillsvidareanställning medan allt fler frilansar på en övermättad arbetsmarknad med osäkra arbetsvillkor⁷⁰ – ett problem det gäller för bland annat utbildningarna på området och arbetskraftspolitiken för kulturfältet överlag att förhålla sig till och reagera på med

68 Teatterin tiedotuskeskus ry: Teatteritilastot 2014.

69 Kuosmanen, Ilkka: Harva teatteri uskaltaa nyt olla hullu. Savon sanomat 3.9.2015.

70 Teatterin tiedotuskeskus ry: Teatteritilastot 2014.

en etisk och hållbar utveckling som mål. De så kallade institutionsteatrarna går en ständig balansgång mellan mer kommersiella projekt och en konstnärlig repertoar. De fria grupperna kämpar med både resurser och att nå publiken. Det saknas också undersökningar om vad som får publiken i Finland att gå på teater, vad den vill se och vad teatern betyder. I viss mån gäller att utbudet skapar sin egen efterfrågan. Kvalitet finner sin publik, om inte genast så åtminstone efter en tid, vilket visats till exempel av de stigande besökarsiffror som gått hand i hand med Kansallisteateris konsekventa satsningar på ny inhemsk och europeisk dramatik samt klassiker.

Överlag kostar Finlands svenska institutionsscener mindre för det offentliga än det nationella genomsnittet, även om Svenska Teatern producerar de dyraste uppsättningarna per föreställning i landet.⁷¹ Att de svenska teaterscenerna är jämförelsevis kostnadseffektiva visar att det inte är dyrare att spela teater på ett språk än på ett annat, vilket är skäl att framhålla när kulturautonomi och sammanslagningar diskuteras. Svenska Teatern är den svenska institutionsteater som får det största stödet från såväl stat och kommun som finlandssvenska fonder. Det är ytterst motiverat och värdefullt med en svensk och en finsk nationalscen. **Av ingendera nationalscenens namn framgår det dock desto mer tydligt att de är två och verkar på språklig grund;** när det gäller finska Kansallisteateri framgår det inte ens av den information som ges på webben att uppdraget är delat. Det kunde det gott göra, då det är en del av berättelsen om Finland.

Den reform av statsandelssystemet som är under arbete är en större kulturpolitisk fråga. Det nuvarande, starkt lagstyrda systemet är eventuellt föråldrat och borde ersättas med ett flexiblare system. Trängseln är stor och utrymmet för nya aktörer minimalt.⁷² Finansieringen av det finlandssvenska teaterfältet är bundet till modellen för den statliga finansieringen. Här finns rum för en flexiblare och mer helhetsbetonad

⁷¹ Teatterin tiedotuskeskus ry: Teatteritilastot 2014.

⁷² Ibid.

finansiering med en bättre samordning mellan statlig finansiering, kommunala bidrag och fondbidrag.

Stara⁷³ konstaterar att teatrarerna i allmänhet är kritiska till sammanslagningar, gemensamma resursbolag och teaterfonder, och hon drar sig för att ge rekommendationer om omstruktureringar. De svenska institutionsteatrarerna avviker heller inte storleksmässigt från det nationella genomsnittet, vilket är ytterligare ett skäl för att hålla de svenska teatrarerna som autonoma enheter.

Bland de fria grupperna är konkurrensen dock stor om i stort sett samma publik. Det **kan därför vara påkallat att efterlysa ett bredare samarbete mellan olika aktörer**, sådana som samarbetet kring utrymmen och teknik inom ramen för Teaterföreningen Reprum. I publikens ögon är skillnaden mellan de sinsemellan konkurrerande teatergruppernas profiler otydlig och det finns potential att göra dem klarare, exempelvis genom att satsa på olika teaterformer och/eller periodvis roterande teman; ett förslag som Nya Rampens Rasmus Slätis fört fram.⁷⁴ En kulturpolitisk uppgift skulle vara att främja mobiliteten och att stödja internationellt samarbete. Scenkonsten kan och bör vara rörlig. Färre men större bidrag, och även fleråriga bidrag, kan vara ett sätt att lyfta kvaliteten och göra verksamheten mer långsiktig. Det innebär oundvikligen också en hårdare gallring där några grupper får av de större bidragen medan andra blir utan.

Dramatik

Statistiken för hela landet visar en stabil andel inhemsk dramatik om ungefär hälften av de sålda teaterbiljetterna.⁷⁵ Det är angeläget att också de svenska scenerna kan ge sin publik inhemsk dramatik på eget

⁷³ Stara, Linnea: Teaterfältets aktörer – de finlandssvenska teatrarnas förutsättningar. Svenska kulturfonden 2013.

⁷⁴ Wass, Janne: Brutal högerverklighet i teatern. Ny Tid 11/2015.

⁷⁵ Teatterin tiedotuskeskus ry: Teatteritilastot 2014

modersmål. Farhågan att egen dramatik skulle innebära en begränsning av dramatikens innehåll är obefogad. God konst är lokal och universell, och även Nobelprislitteratur växer ur lokala sammanhang.

Pjässkrivningsverkstaden Labbet startade som laboratorieverksamhet för ny dramatik i samarbete med Teater Viirus och Svenska teatern, och har, med förebild från motsvarande byggen i London, blivit en stark aktör för hela det finlandssvenska teaterfältet. Labbet betjänar numera hela det finlandssvenska teaterfältet med kurser, seminarier och läsningar. Labbet beställer också pjäser till specialprojekt och ger feedback till både etablerade och blivande dramatiker, samt upprätthåller en bank med pjäser skrivna på svenska i Finland. Då den tvåspråkiga branschorganisationen Finlands dramatikers och manusförfattares förbund uppvisar sparsamt med aktivitet på svenska är Labbet ett synnerligen behövligt komplement.

Svenska kulturfonden gjorde teatern till ett tyngdpunktsområde i en treårig satsning 2014-2016 med målsättningen att öka intresset för finlandssvensk teater både nationellt och internationellt. Inom ramen för denna satsning får bland annat flera av institutionsteatrarna stöd för att sätta upp inhemsk dramatik och samarbeta med fria grupper, och genom pjäsutvecklingsprojektet Reko på Labbet utvecklas finlandssvensk dramatik. **För den långsiktiga utvecklingen är det viktigt att satsningar av detta slag utvärderas ordentligt och får en uppföljning som bygger på resultaten.** Ny dramatik växer långsamt och behöver fortlöpande bevakning.

3.3 Tonkonst

Finlandssvenska musiker och tonsättare har gett och ger det svenska i Finland synlighet både nationellt och internationellt. Skivinspelningar gör musikproduktionen tillgänglig för en bredare publik och

dokumenterar den. Musiken har även haft en avgörande betydelse för uppkomsten av begreppet finlandssvensk och uppfattningen av finlandssvenskar som en folkgrupp. Det aktiva körfältet manifesterar sig vart femte år i de sång- och musikfester som ordnats sedan 1891, och som bidragit till att forma en finlandssvensk identitet.

På det finlandssvenska musikfältet finns många organisationer som spelar en kulturpolitisk roll. Finlands svenska sång- och musikförbund håller samman det breda amatørsångarfältet med ett flertal regionala förbund. Finlands svenska folkmusikinstitut, Finlands svenska spelmannsförbund och Folkmusiksällskapet för vidare den vitala men ibland bortglömda folkmusiktraditionen. Också den evangelisk-lutherska kyrkan är på många orter en musikaktör av betydelse; församlingarna utgör den största enheten som erbjuder körsång på svenska i Finland, följd av medborgar-, arbetar- och vuxeninstituten. Det finlandssvenska körfältet saknar professionella grupperingar, och även om variationen mellan de musikaliska resultaten är stor betraktas alla finlandssvenska körer som amatörkörer.⁷⁶ Den sociala funktion körererna fyller ska inte underskattas: de grundläggande orsakerna till varför så många väljer att sjunga i kör är känslan av grupptillhörighet och identitet i kombination med de gemensamma musikaliska upplevelserna. De konserter och evenemang många körer regelbundet arrangerar bidrar till den kulturella infrastrukturen.⁷⁷

Nätverket av professionella musiker är avgörande för både amatörmusiken och utbildningarna. De musikinstitut som verkar på svensk- och tvåspråkiga orter och ger undervisning på svenska har en avgörande betydelse på vägen till att kunna välja musik som yrke eller ha musiken som en högklassig hobby. Musikorganisationen för barn och unga Dunk (De Ungas Musikförbund i Svenskfinland), samarbetar med skolor och musikinstitut. Tidigare var också Martin Wegelius-

76 Kronqvist, Hanna: Körsång i Svenskfinland – en kartläggning. Svenska kulturfonden 2014.

77 Ibid

institutets sommarkurser en mötesplats för svenskspråkiga unga från hela landet, men har sedan några år övergått till att primärt arrangera kurser i södra Finland.

Med anknytning till Yrkehögskolan Novia har en dynamisk musikscen vuxit fram i Jakobstad. Nybygget av Campus Allegro gav ändamålsenliga utrymmen. Här hotar dock höga hyror att lägga sordin på musicerandet – dyra väggar dränerar utbildningen på resurser till verksamhet. Det är en kulturpolitisk fråga för såväl stat, kommun och utbildningsanordnaren.

Ett utmärkt exempel på ett nyare bygge av ett branschforum är musikkongressen Musik & Talang, som arrangerats årligen sedan år 2011, och vuxit till en samlings- och mötesplats på svenska för så kallade rytmiska musiker från hela landet. Huvudman för Musik & Talang är musikorganisationen Dunk, och uppdraget är att samla och fortbilda det svenska musiklivet i Finland. Det sker dels genom en webbplats med bland annat professionell handledning för låtskrivare, dels genom en årlig kongress med föreläsningar, konserter och workshoppar. Ett annat bra exempel på ett projekt med syfte att stärka och skapa kulturell identitet är folkmusikprojektet Lirarna, som startades 2009. Det treåriga projektet var ett samarbete mellan ett flertal musikinstitut och -förbund, och ordnade bland annat musikverkstäder, skolbesök och utbildning för musikinstruktörer. Svenska kulturfonden har varit projektens huvudsakliga finansör.

Den viktiga kulturpolitiska frågan är hur ett samarbete som etablerats inom ramen för ett tidsbegränsat projekt kan göras permanent. Det finns många förbund, organisationer och utbildningsanordnare på ett tämligen splittrat fält. Ett bättre strukturerat, fortlöpande samarbete ger långsiktiga resultat och höjer kvaliteten. Det är också en finansieringsfråga som kräver nya modeller. **Det mångförgrenade fältet av musikorganisationer och -institutioner kunde eventuellt göras effektivare och mer lättöverskådligt genom sammanslagningar, tätare organisation och gemensam kompetensutveckling.**

För enskilda musiker och grupper finns möjligheter till stöd från både staten genom Centret för konstfrämjande och de fonder som beviljar bidrag till musikalisk verksamhet. Här är skäl att påpeka att de av Finlands stiftelser som inom ramen för sina stadgar beviljar stöd till musik långt agerar oberoende av sökandes modersmål, vilket även gäller för den visuella konsten.

3.4 Visuellt konst

Inom den visuella konsten – bildkonst, skulptur, foto, videokonst et cetera – har språket inte en avgörande betydelse, och att särskilja ett svenskt inslag ur det nationella låter sig svårigen göras annat än med hänvisning till konstnärens eller samlarens modersmål. Men som sådant är det finlandssvenska inslaget betydande. Söker man kvalitativa permanenta samlingar med finlandssvensk bakgrund och anknytning finner man sådana bland annat på Nationalgalleriet (Antells samling), Österbottens museum (Hedbergs samling), Amos Andersons konstmuseum, Villa Gyllenberg, Didrichsens konstmuseum och Kuntsis museum för modern konst i Vasa (Swanljungs samling).

Stiftelsen Pro Artibus, som grundades 1989 av Svenska folkpartiet på initiativ av Svenska kulturfonden för att förvalta och förkovra fondens konstsamling, har i uppgift att befrämja den visuella konsten i alla delar av Svenskfinland. Pro Artibus upprätthåller ett finlandssvenskt konstcentrum och Galleri Elverket i Ekenäs, stiftelsen Sinne i Helsingfors som plattform för ung experimentell samtidskonst samt Kasern 14 i Vasa som tillhandahåller ateljéer för konstnärer. Bredast når Pro Artibus det svenska språkområdet i Finland med den verksamhet som går ut på att deponera konstverk ur samlingarna hos allmännyttiga organisationer.

I Amos Andersons konstmuseum, som upprätthålls av Föreningen

Konstsamfundet, ingår förutom Andersons samlingar bland annat Felix Nylunds, Birger Carlstedts och Sigurd Frosterus samlingar, samt Söderlångviks museum på Kimitoön. Det nya museet vid Glaspalatset, som planeras stå färdigt 2018, är tänkt som ett rum för framtida konstströmningar, såsom skärningspunkter mellan bildkonst och film. Det nya museet kommer förhoppningsvis att fungera med en starkt utåtriktad, internationell profil, som samtidigt ger skjuts och stimulans åt ett finlandssvenskt konstnärligt sammanhang. Museet vid Glaspalatset ger också en modell för samverkan mellan privata och offentliga aktörer, i detta fall Konstsamfundet och Helsingfors stad.

Genom den Artist in residence-verksamhet som bedrivs på flera håll i Svenskfinland skapas plattformar för möten och ett inflöde av impulser. **Överlag är nya modeller för samverkan mellan flera olika aktörer – museer, stiftelser, samlingar och olika slags plattformar och organisationer – eftersträvansvärda.** Sådana lösningar kan stödja konstnärernas möjligheter till arbetsuppdrag och professionell utveckling samt locka ny publik, även i sammanhang där språket inte är en dominerande faktor.

3.5 Kulturarv

Det svenska i Finland är också traditioner, arkiv- och föremålssamlingar samt kulturmiljöer och kulturlandskap som överförs från generation till generation; ett kulturarv som ger perspektiv på samhällsutvecklingen och motverkar den historielöshet som är grogrund för populism. Att det här arvet bevaras, används, synliggörs och utvecklas är av nationellt intresse. I det sammanhanget blir frågan om innehållsproduktion på nationella arenor befogad ur ett finlandssvenskt perspektiv.

Det är skäl att betona att det finlandssvenska kulturarvet behöver vara tillgängligt för alla finländare oberoende av språk, då det är en del av landets kulturhistoria och pågående historieskrivning. Hur kul-

turarvet synliggörs och ställs ut är ett uttryck för uppfattningar och tolkningar som speglar samtidens värderingar.⁷⁸ I centrala roller finns här Nationalmuseet, Nationalgalleriet, Nationalbiblioteket, Riksarkivet, de riksomfattande specialmuseerna och landskapsmuseerna; de sistnämnda beroende på var de är belägna geografiskt. Lagen ger de här institutionerna en särställning som omvandlas till förhöjda offentliga anslag.⁷⁹ Definitionen ”nationellt sett betydande samling” öppnar för en diskussion om hur och i vilken mån landets nationellt sett betydande svenska kulturarv förs fram.

Språklagen är kliven när det gäller kulturektorn. Den betonar särskilt kulturella och samhällsliga behov, men hänvisar till speciallagstiftning när det gäller språkliga rättigheter som hänför sig till kulturverksamhet. Bland de konstens och kulturens områden som lagen nämner finns varken bildkonst eller museer. Bör också en nationell konstinstitution förväntas svara mot språklagens krav på myndigheter att förvalta landets språkkulturarv och främja användningen av båda nationalspråken?

När Finlands Nationalgalleri gör ”bildkonstens nationalskatter” tillgängliga för allmänheten eller sänder specialutställningar utomlands finns finlandssvenska konstnärer ofta representerade, som i konstmuseet Ateneums utställningar över Helene Schjerfbeck och Tove Janssons konst i Frankfurt, Tyskland och Japan.⁸⁰ Betydande delar av Nationalgalleriets arkivmaterial utgörs av dokument författade på svenska. Ser man till hur Nationalgalleriets samlingar och arkivmaterial presenteras på webben framträder dock en tveksam tendens: det svenska inslaget ges en ytterst begränsad synlighet. Linjen är att presentera Nationalgalleriets skatter främst på finska, i andra hand på engelska. Samma gäller också långt Nationalgalleriets museers publikationsverksamhet. Den handlingsplan nationalspråksstrategin erbjuder kan fungera som redskap i ett aktivt synliggörande av det svenska inom denna sektor.

78 Carlén, Staffan: Att ställa ut kultur. Carlsson bokförlag 1990.

79 Museilag 3.8.1992/729

80 Nationalgalleriets årsberättelse 2014.

Digitalisering av kulturarvet

Ny teknik innebär både ökade möjligheter att vårda kulturarvet och att i aldrig tidigare skådad mån kunna göra det tillgängligt för såväl forskare som den stora allmänheten. Virtuella arenor och satsningar på digitala lösningar öppnar upp för att göra det regionala nationellt. Här är samordning av strategisk betydelse, och har också språkliga aspekter: när kulturarv arkiveras och digitaliseras är det angeläget att de lösningar som byggs möjliggör språkspecifik sökning. Brages pressarkiv, Nordens första urklippverk, har kunnat ge forskare, journalister och allmänhet tillgång till språkspecifikt indexerat material ur finlandssvensk press. Denna möjlighet inskränktes i och med att arkiveringen övergick att vara Nationalbibliotekets uppdrag och Undervisnings- och kulturministeriet därmed drog bort sin finansiering. Brages pressarkiv finns visserligen kvar tack vare ökad fondfinansiering och erbjuder tillgång till det material som arkiverats och indexerats till och med utgången av år 2014, men det material som arkiveras från år 2015 kommer med nuvarande lösningar inte att vara sökbar i samma utsträckning som tidigare.

En av de stora utmaningar arkivsektorn har att förhålla sig till är den förändring i konstens och kulturens tillkomstprocesser som digitaliseringen innebär, där förarbetet sker helt eller delvis som digitala utkast, manuskript och skisser medan det färdiga konstverket finns i fysisk form.

För kulturarvssektorn och forskning på området gäller överlag att nationella digitala projekt som görs på båda nationalspråken får en större trovärdighet och öppnar för ett nordiskt samarbete som kunde ge synergieffekter och även spara resurser. Genom att tvåspråkigheten förutsätter internationella standarder för språkhantering förbättras öppningarna till länkad data och internationellt samarbete, och ökar också informationsvärdet på det digitaliserade kulturarvet som helhet.

Tredje sektorns föreningar

Det finns på svenskspråkigt håll en aktiv tredje sektor med föreningar som ofta med knappa resurser upprätthåller museer, sörjer för att lokala kulturmiljöer bevaras och tar till vara olika slags kulturarv – småskalig verksamhet av nationell betydelse. **Genom samordning kan större projekt skapas som betjänar de många små och möjliggör finansiering från statlig och EU-nivå.** Österbottens museiportal, som fått huvuddelen av sin finansiering från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, är ett exempel på ett lyckat projekt som gagnar nätet av museer i landskapet, och gör det tillgängligt på båda nationalspråken för besökare från när och fjärran.

3.6 Audiovisuell kultur

Filmen är 1900-talets viktigaste nya konstform, och som fönster utåt är filmmediet erkänt effektivt. Insatserna från tredje sektorns finansiärer och fonder har under det senaste decenniet varit betydande för finlandssvensk film- och tv-produktion. Yle är genom den svenska tv-kanalen en viktig beställare och finansiär på området, och genom Nordvision-samarbetet har många finlandssvenska produkter nått en nordisk publik. Liksom litteraturen och scenkonsten stärker den audiovisuella konsten påtagligt språklig tillhörighet, och speglar den identitet och verklighet som finns och ständigt förändras. Likaså har tv och film en enorm potential att nå över språkgränser med hjälp av textning.

Finlands filmstiftelse stöder svensk film endast i begränsad mån. Huruvida det är tillräckligt tål diskuteras. Finländsk dokumentär- och spelfilm på svenska har en stor fördel i språket om ambitionen är att nå ut också till andra länder i Norden. Genom att inte bara stödja utan även aktivt främja svensk produktion kunde Filmstiftelsen bättre ut-

nyttja denna potential.

Filmstiftelsens statistik över filmstöd och -produktion är inte språk-specifik. En granskning visar dock att andelen spelfilmer på svenska ligger i ett längre perspektiv på 3 procent av den antalet sammanlagda produktionen spelfilm i Finland, eller sex av sammanlagt 221 spelfilmer.⁸¹ Som jämförelse har det under samma tidsperiod (2006-2015) gjorts 60 spelfilmer på isländska. Ser man på finlandssvensk film ur ett tjuugoårs-perspektiv är spelfilmerna nio till antalet. Av dem baserar sig fyra på romaner av finlandssvenska författare och tre behandlar krigshändelser från 1900-talet. Oklart är i vilken mån det senare i första hand är ett uttryck för finansierarnas eller filmmakarnas ambitioner, men sannolikt är att den tematiska variationen kommer att vara större framöver.

Även om spelfilmerna på svenska i Finland är få till antalet finns kvalitativa toppnoteringar. Regissören Ulrica Bengts film *Lärjungen* var Finlands kandidat till en Oscarsnominering 2013. En film med finlandssvensk anknytning är också den finsk-franska animationsfilmen *Mumin på Rivieran*, som gjordes med finlandssvenska skådespelare i både en finsk och en svensk version, och som även kandiderade till en Oscarsnominering. Man kan även notera i sammanhanget att flera av Finlands svenskspråkiga filmskapare gör film på andra språk än modersmålet.

Finlandssvenskt filmcentrums uppgift är att synliggöra, informera och sprida, samt fungera som påtryckningsorgan rörande till exempel anslag för svenskspråkig filmproduktion och svenskspråkig textning av filmer. Distributionsbolaget Kinoscreen ordnar bland annat skolbio, stödjer biografer på små orter och distribuerar nordisk ungdomsfilm. De insatser som tredje sektorns finansierare och fonder gjort under det senaste decenniet har varit betydande för finlandssvensk film- och tv-produktion.

Den filmpolitiska intressebevakningen behöver dock ske också på en högre politisk nivå för att bättre trygga anslagen till pro-

81 Elokuvavuosi. Statistik över inhemska filmpremiärer, Finlands filmstiftelse 2006-2015.

duktion, textning och distribution. Film och tv har kapacitet att nå ut med berättelser som gestaltar såväl Finland som Finlands svenskhet, och göra dessa tillgängliga både för alla finländare och med räckvidd utanför landets gränser. Men film- och tv-produktion är resurskrävande, såväl personellt och kompetensmässigt som ekonomiskt. **För att stimulera svenskspråkig filmproduktion krävs särskilda satsningar, som förutsätter samarbete mellan flera aktörer såsom Filmstiftelsen, Yle och tredje sektorns fonder.** Genom samverkan och samproduktioner på i första hand nordisk nivå kan både professionligheten och finansieringsgrunden stärkas.

3.7 Massmedia

En bred och aktiv kulturkritik och -diskussion hör till mediernas kulturuppdrag.

Svenska Yle

Enligt Lagen om Rundradion (1993/1380) är en av Yles uppgifter att producera, skapa, utveckla och bevara inhemsk kultur, konst och stimulerande underhållning. För Svenska Yles del ligger tonvikten på den finlandssvenska kulturen och kultur på svenska. Svenska Yle kan med det sägas vara Finlands största svenska kulturinstitution. I uppdraget ingår bland annat följande:

- 1) att producera kulturjournalistik
- 2) att skapa kultur, till exempel i form av radioteater och att skapa förutsättningar för finlandssvenskt drama
- 3) att uppföra, banda och arkivera kultur med tonvikt på musik
- 4) att skapa större evenemang och gemensamma kulturella upplevelser
- 5) att fungera som en arena för dialog

6) att särskilt satsa på program för barn och unga, som även om de inte primärt kategoriseras som kultur ändå ofta är och handlar om kultur för barn och unga.

Det primära uppdraget för Svenska Yle är att göra innehåll för den svenskspråkiga publiken och att stödja kulturen på svenska i Finland. Samtidigt gör Svenska Yle den finlandssvenska kulturen tillgänglig för landets andra språkgrupper. Den svensktalande befolkningen är för liten för att ensam upprätthålla en kommersiell kanal. För att trygga ett utbud på svenska i etermedia är det därför nödvändigt att Yle kan stå för ett mångsidigt programutbud på svenska. Parallellt med det blir det allt viktigare för Yle som helhet att skapa innehåll och upplevelser som förenar finländarna och en gemensam arena där alla invånare i landet har möjlighet att mötas. Här kan Svenska Yle fungera som en brobyggare mellan landets språkgrupper.

Förutom egen produktion är Svenska Yle uppdragsgivare åt enskilda aktörer och samproducenter samt köper in färdiga produktioner. Bolagets strategi har, efter att skattefinansieringen infördes, varit att öka de summor som läggs på inköp från produktionsbolag. Den arbetsgrupp som nyligen granskat mediemarknaden på uppdrag av Kommunikationsministeriet kräver att Yle mångdubblar andelen inköp.⁸² Här är skäl att påpeka att andelen inköpta produktioner med extern finansiering varit betydligt större på Svenska Yle än inom verksamheten totalt. Förändringstrycket kan därmed inte i första hand komma att riktas mot den svenska verksamheten.

Fonder och stiftelser kan fortsättningsvis delfinansiera extern produktion som Yle sedan köper upphovsrättigheter till. Fonderna och stiftelserna fattar självständiga beslut om vilka produktioner som stöds.

När Yle tvingas spara finns det enligt Svenska Yles direktör Marit af Björkesten inte ett större tryck på det svenska än på resten av organi-

⁸² Vinn eller förlust. Rapport från den arbetsgrupp som utvärderar den finländska mediemarknaden. Kommunikationsministeriets rapport 2/2015.

sationen, men **i en mindre enhet är möjligheterna att effektivera utan att det drabbar innehåll och kvalitet mindre**. Därför kan följderna för det svenska på sikt bli mer dramatiska än för det finska, även om Svenska Yles procentuella andel av resurserna inte skulle minska.

Enligt af Björkesten är den största utmaningen att anpassa innehåll och utgivning till en värld där medievanorna förändras snabbt och nya aktörer kommer in.⁸³ Det som fungerat i broadcast-tv eller på radio är inte nödvändigtvis receptet för ett lyckat innehåll i en demand-världen. Svenska Yle arbetar på att skapa bättre plattformar för dialog, både då det gäller det innehåll som redaktionerna skapar och för att ge publiken möjligheter att dela sina upplevelser och föra samtal.

En fråga som bör ställas i sammanhanget är i vilken mån Svenska Yle genom skattefinansieringen konkurrerar med oskäligen fördel på den pressade digitala marknaden där de finlandssvenska dagstidningarna verkar. Yle arbetar med allt större betoning på långa texter och artiklar på webben, vilket i praktiken gör Yles webbsidor till en webbtidning bland andra. I Kommunikationsministeriets rapport föreslås att Yle ställer sina teknologiska lösningar till andra aktörers förfogande och gör sin webbtjänst till en öppen innehållsplattform, som ett sätt att eventuellt balansera marknaden.

Dagstidningar och kulturtidskrifter

I den process där tidningspressen söker en överlevnadsstrategi behöver kulturjournalistiken vara en central del av framtidsvisionen. Också kulturjournalistiken måste söka nya former, nytt fokus och ny publik i ett förändrat medielandskap. De utmaningar som dagsmedier både nationellt och internationellt ställs inför när mediekonsumtion och marknadsföringskanaler förändras drabbar i hög grad den svenska pressen på grund av det mindre kundunderlaget. Politiska frågor som

⁸³ E-postkorrespondens med Marit af Björkesten, oktober 2015.

presstödd och mervärdesskatten på tryckta och digitala publikationer har relevans och konsekvenser för Finlands båda nationalspråk, då de påverkar de ekonomiska förutsättningarna för dessa medier.

Kulturjournalistiken och -kritiken behöver uppmärksammas som nödvändiga utvecklingsredskap för konstsektorn. Utan kunniga kritiker lever konsten farligt och utan en levande kulturdebatt riskerar kulturscenen stagnera. I samma mån som kulturkritiken behöver begagna sig av begreppet kvalitet måste också kulturkritiken och -journalistiken hålla hög kvalitet, och kritikerkårens bedömningsgrunder behöver vara synkroniserade, både inom det svenska i Finland och med omvärlden. Det är också skäl att hålla liv i diskussionen om kritikens roll. **Kulturjournalistiken har medel att både påverka intresset för och öka kunskapen om konst och kultur.**

Tillspetsat kan sägas att kulturens utrymme mäts upp av medierna, och att mediernas kulturbevakning har konsekvenser inte bara för kvaliteten på konsten utan också i vidare bemärkelse – i de svenskspråkiga medierna sker en styrning av det utrymme och därmed den roll som kultur och konst på svenska har i Finland. Det här gäller också i en situation där kulturkritiken söker sig nya vägar på webben.

Svenska kulturfonden riktade 2009 ett stöd till de svenskspråkiga dagstidningarnas kulturbevakning. Understödet användes av kulturredaktionerna till bland annat specialsatsningar som essäserier, och höjda frilansarvoden. Målet med satsningen, som utföll väl enligt den utredning som Johanna Lindfors gjorde,⁸⁴ var att värna kulturens spaltutrymme i ett skede när mediehusens resurser minskade. Nya och långsiktiga satsningar på kulturkritik och -journalistik på svenska är att rekommendera för medierna och för tredje sektorns finansörer, i den omfattande transformationsprocess medievärlden befinner sig i.

De många kulturtidskrifter som ges ut på svenska i Finland har stor betydelse för det svenska kulturlivet, och är en del av den kulturdebatt

⁸⁴Lindfors, Johanna: Kulturens sidor. Svenska kulturfonden 2010.

som förs inom hela det svenska språkområdet i Norden. Samarbeta kring exempelvis professionella redigeringsresurser och distributionskanaler, som den digitala tidskriftsplattformen Skriftly, kunde vara sätt att höja kvaliteten och stärka förutsättningarna. **Det är bekymmersamt att de offentliga anslagen till kulturtidskrifter skurits ned till ett minimum.** Tidskrifternas betydelse för ett rikhaltigt kulturliv borde synas bättre i resurstilldelningen.

3.8 Festivaler

Det finlandssvenska festivalfältet undersöktes av Marjana Johansson på uppdrag av Svenska kulturfonden 2010. Den allmänna bilden av festivalerna visar en stor mängd små evenemang med lokal profil och räckvidd. En festival tillhör ett socialt och kulturellt sammanhang i relation till en plats. Ofta är det en viss kärnpublik som regelbundet dyker upp. Lika ofta är festivalerna beroende av enskilda eldsjälar; när de slutar hotar även festivalen att upphöra.⁸⁵

Ett kriterium för att en festival ska kunna betecknas som finlandssvensk är att den verkar inom en region där det talas svenska och att den fungerar åtminstone delvis på svenska. Den överlägset största delen av festivalerna som i någon bemärkelse är finlandssvenska representerar musik, men också litteratur, film och teater är företrädade. Särskilt de festivaler som kretsar kring de starkt språkrelaterade konstarterna litteratur och teater har en mer vidsträckt identitetsskapande betydelse än att bara stärka den lokala identiteten och delaktigheten. De svenskspråkiga evenemangen Mariehamns litteraturdagar och Bokkalaset i Ekenäs, och tvåspråkiga Vasa LittFest och den nystartade festivalen Helsinki Lit är samlingspunkter för författare och andra litte-

85 Johansson, Marjana: Det finlandssvenska festivalfältet. Svenska kulturfonden 2010.

rära aktivister och ofta ett fönster mot det nordiska. Hangö teaterträff fungerar som en samlingsplats och impulsgivare för ett svenskspråkigt teaterfält som annars inte samlas på en och samma plats, också med ett fönster mot grannländerna. Bland musikfestivalerna har visfestivalerna och SÖU rock-festivalen en särpräglad finlandssvensk identitet, medan de festivaler som representerar klassisk musik och jazz har en till orten och regionen snarare än till språket bunden identitet.

Kvaliteten ses som måttet på festivalens värde. Publiken får en chans att uppleva artister, författare och filmer som inte annars kommer till landet, och det finns också en chans för nya förmågor att träda fram. Förutom det konstnärliga värdet ger festivalerna ett socialt och allmänskulturellt värde. De ger möjlighet till delaktighet som medarbetare eller publik.

Festivalernas budgetar rör sig från minimala summor kring tiotusen euro upp till några hundra tusen euro. En försvinnande liten del av statens konst- och kulturstöd går till att stödja kulturevenemang. Det betyder för de finlandssvenska festivalernas del att de är starkt beroende av tredje sektorns finansiärer, och då främst av Svenska kulturfonden, som i sin tur försöker binda upp andra bidragsgivare och ta initiativ till större satsningar.

Det är omöjligt att dra alla festivaler över samma kam. En del av dem är i klart behov av långsiktig utveckling och bättre resurser, medan andra mår bra av att vara småskaliga och kanske verka i bara några år. **Möjligheterna att flera festivaler använder gemensamma professionella resurser i organisationen kunde kartläggas** och att de får gemensamt stöd för det.

3.9 Konstutbildning

Kvaliteten på och utbudet av de konstnärliga utbildningarna spelar en synnerligen central roll för Finlands svenska kulturfält. När det gäller

konstutbildningarnas betydelse för kulturautomin kan en skillnad göras mellan utbildningar för utövande konstnärer och konstpedagoger. Här behöver också graden av språklig relevans för respektive konstsektor tas i beaktande – teater, film och litteratur är de mest språkburna och språkbärande.

Konstuniversitetet och Aalto-universitetet är tvåspråkiga högskolor. Den enda svenska enheten på högskolenivå är Konstuniversitetets Teaterhögskolas svenskspråkiga skådespelarutbildning. Konstuniversitetets Sibelius-Akademi bedriver svensk undervisning på linjerna för musikpedagogik och kyrkomusik, och alla linjers svenskspråkiga studerande har gemensam undervisning i flera teoretiska ämnen. Skriftliga och muntliga lärdomsprov får avläggas på svenska på alla linjer, vilket även gäller överlag vid Teaterhögskolans andra linjer, Konstuniversitetets Bildkonstakademi och Aalto-universitetet, medan undervisningen i stor utsträckning ges på finska. För en svensk kulturautomi i Finland är det här en tillfredställande men inte optimal lösning som ger individen möjlighet att studera på högsta nivå också inom ämnen där det numerära studerandeunderlaget inom den egna språkgruppen är för litet. För studielinjer med betoning på konstnärskap gäller att de studerande behöver få möjligheter att under studietiden bygga nätverk för framtiden inom sin egen bransch. Här behöver högskolorna beakta också värdet och behovet av internationella kontakter. Ett nordiskt utbyte, som kan handla om möjligheter till utbytesstudier och gästprofessorer, har en särskild relevans för kultur på svenska i Finland.

Konstutbildningar på andra och tredje stadiet finns på yrkesakademien YA, Västra Nylands folkhögskola och yrkeshögskolorna Novia och Arcada. Då de här utbildningarna rekryterar studerande med både svenska och finska som modersmål har de för många finskspråkiga kommit att bli en öppen dörr till det finlandssvenska kulturfältet; något som är till ömsesidig fördel.

Yrkeshögskoleutbildningarna inom musik, visuell konst och scenkonst har i viss mån sökt sina nischer, men också allt bättre kommit

att svara mot behov som finns på arbetsmarknaden. Här har musiken kanske kommit längst. En förutsättning för en tillräcklig kvalitet på konstens yrkesutbildningar är att de som upprätthåller utbildning på dessa områden vårdar, granskar och prioriterar dem högt, vilket måste visa sig som beredskap att både satsa mer och lägga ner. Det kan vara lockande för utbildningsanordnaren att upprätthålla en studielinje som är kostnadseffektiv och har god genomströmning. Men kostnadseffektivitet får aldrig skymma det primära, som är att de studier som ges behöver svara mot både yrkeslivets krav och samhällets behov. Att upprätthålla konstnärlig, flerårig yrkesutbildning som inte uppfyller dessa krav är att göra de studerande en björntjänst.

Undervisning i konst och kultur i grundskolan är en gemensam kulturpolitisk angelägenhet för landets två nationalspråkgrupper, och i den mån det finns en språklig aspekt handlar den om grundskolan som helhet – grundskolans konstämnen är läroämnena i samma mån som skolans teoretiska ämnen. Konstundervisning för barn och unga i såväl grundskola som på fritiden behöver kunna ske på elevens modersmål, vilket gör att det finns ett behov av pedagoger som undervisar på svenska på grundnivå. Det här är ett av de starkaste skälen för svensk yrkeshögskoleutbildning av pedagoger på kulturens område.

Andra stadiets konstutbildningar fungerar i första hand som förberedande studier för yrkeshögskole- och högskolestudier, och behöver med tanke på åldersgruppen ges på modersmålet. I den mån andra stadiets utbildning ger svenskspråkiga unga möjligheter att slipa sina färdigheter förbättras deras möjligheter att komma in vid någon av tredje stadiets utbildningar, vilket i förlängningen bidrar till att skapa förutsättningar för ett svenskt kulturliv i Finland med både bredd och topp.

Svenskspråkiga kultur- och konstutbildningar på alla nivåer måste få ständiga impulser av utomstående mästare som ringar in var konkurrensnivån de facto ligger. En ren kvalitetsgranskning gällande utbildningsinnehåll borde regelbundet komplettera den

strukturella kvalitetsgranskning nuvarande certifieringsstandarder förutsätter. Detsamma gäller stödfunktioner som hjälper professionella institutioner och utbildningar att ta in internationellt kunnande på högsta nivå i verksamheten.

Möjligheten att studera litteraturvetenskap på svenska och bedriva forskning på området vid Åbo Akademi och Helsingfors universitet påverkar de litterära nätverken. Författarskrået har inga skolor, men kurserna i litterärt skapande som arrangerats vid CLL/Åbo Akademi har haft viss betydelse för återväxten. Också andra kurser i kreativt skrivande är värda att nämnas, så som de tre regionala litteraturföreningarnas skrivarkurser. På akademisk nivå bör också utbildningarna i musikkvetenskap, konstvetenskap, historia, etnologi och folkloristik nämnas; de senare med relevans för framtida rekrytering inom musei- och kulturarvssektorn.

3.10 Kulturpolitisk forskning

Avsaknaden av kulturpolitisk forskning med fokus på det svenska i Finland är så gott som total. Samtidigt **behövs allt mer kunskap och information för att samhället ska kunna förutse utvecklingen, planera strategiskt och utvärdera bland annat olika kulturpolitiska åtgärder.** Också Maria Hirvi-Ijäs konstaterade att forskningen inom det kulturpolitiska fältet hittills inte behandlat språkliga aspekter på den nationella kulturpolitiken.⁸⁶ Det är en brist med konsekvenser för den nationella planeringen på kulturens område. I första hand är det Undervisnings- och kulturministeriets ansvar att forskning kring kulturpolitiken som språklig och kring den svenskspråkiga

⁸⁶Hirvi-Ijäs, Maria: "Ni har ju era fonder" / "Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma 2014.

kulturen i Finland initieras. Detta kan ske inom befintliga strukturer på Åbo Akademi, Jyväskylä universitet och det kulturpolitiska forskningscentret Cupore. Kompletterande finansiering kan förväntas från Finlands Akademi och de finlandssvenska fonder som har kultur på svenska i Finland som sitt uppdrag.

Hirvi-Ijäs listar i sin rapport flera teman som behöver utredas, bland annat hur kulturförvaltningen och resursfördelningen mellan språken organiserats i tvåspråkiga kommuner, vilken potentialen för utveckling av kulturfältets strukturer i Svenskfinland är, hur den språkliga aspekten inom kulturpolitiska aktörer som de tvåspråkiga branschorganisationerna ser ut, samt den redan tidigare i denna utredning påtalade stora bristen överlag på språkinriktade enkäter. Också det statliga bolaget Yle borde, som viktig aktör inom det kulturpolitiska området, analyseras ur både ett språkligt, kulturekonomiskt och kvalitativt perspektiv.⁸⁷

Inom kulturpolitisk och konstnärlig forskning överlag har Finland mycket att hämta och vinna på nordiskt samarbete. Här gäller samma som påpekades med anledning av kulturarvssektorn: svenskan är en nyckel till det nordiska som kan ge avsevärda synergieffekter.

Från politiskt håll efterlyses ofta större och djärvare linjedragningar inom kultursektorn. En förutsättning för detta och för mer långt gående förändringar är att det finns forskning som kan fungera som beslutsunderlag. Det är också skäl att påminna om att till syvende och sist handlar konst och kultur aldrig primärt om strukturer, utan om konstnärligt innehåll och nytänkande.

87 Hirvi-Ijäs, Maria: "Ni har ju era fonder" / " Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma 2014..

3.11 Barn och unga

”Det är sannerligen inte lätt att hänga med när dagens unga konsumerar och kommenterar och spottar ut innehåll i en hejdlös takt för att sedan dra vidare till nästa framväxande gemenskap.”

- Susanna Ilmoni, journalist, Hbl

Kultur för barn och unga behöver vara ett skötebarn i en kulturpolitik för det svenska i Finland. Det handlar både om att skapa konst och kultur för barn och unga och om att ge dem goda förutsättningar att skapa och producera själva.

Det är av stor betydelse att barn och ungdomar oberoende av språklig tillhörighet kan delta i kulturlivet, både ur det individuella perspektivet och för samhället. Det handlar om att ge den växande generationen redskap för att möta framtidens behov och förväntningar, och om att upptäcka de uttrycksmöjligheter som det egna språket bär med sig. Ur ett språkligt minoritetsperspektiv blir kulturell medvetenhet och uttrycksförmåga en nyckelkompetens i ännu högre grad än så som detta pekats ut av EU som nödvändigt för personlig utveckling, aktivt medborgarskap, social sammanhållning och anställningsbarhet i ett kunskapsbaserat samhälle:⁸⁸ att känna sin kultur och utveckla sitt skapande i en flerspråkig vardag och mångkulturell värld är värdefullt kunnande som tar tid att ackumulera. Språk och fantasi är ett redskap som behövs för det livslånga lärandet.

Särskilt behöver läsning och litteratur betonas. Andelen yrken där man behöver vara en god läsare ökar kraftigt, samtidigt som man från skolhåll slår larm om att allt fler barn och unga har en svag läsförmåga.⁸⁹ Det här är en av grundskolans mest centrala frågor ur både

⁸⁸Nyckelkompetenser för livslångt lärande. Europaparlamentets och rådets rekommendation 2006/962/EG
⁸⁹Katarina von Numers-Ekman: Barnet, föräldern. Föreläsningstranskript, 1.10.2015

ett pedagogiskt och ett kulturpolitiskt perspektiv, och något som behöver och kan förebyggas. Högläsning i förskola och skola samt i hemmen har visat sig vara avgörande för barns läsförmåga och ordförråd, och bygger också en väg in i skriftspråket.⁹⁰ Småbarnsfostran och grundskola behöver genomsyras av aktiviteter som stimulerar barnens läsande, och de vuxna i barnens vardag bör i ökad grad engageras i högläsning. Det är att hoppas att program som främjar multilitteracitet, som *Läslust* (UKM), *Ordboet* (Sydkustens landskaps förbund) och *En kvart om dagen* (Hem och skola), får fortsättning.

Genom att föra in konst och kultur i planen för småbarnsfostran och i läroplanen för grundskolan och andra stadiet säkras man att alla unga kan få utveckla sitt eget skapande och uppleva konst och kultur, både under skoltid och på fritiden. Här behöver de kulturella särdrag som svensk- och tvåspråkighet innebära beaktas både vid utformningen av läroplanen för de svenska skolorna och vid resurstilldelningen. Skolan är den plats där samhället möter alla barn, vilket gör skolan till ett fokusområde för en jämlik kulturpolitik för barn och unga. I många mindre kommuner upprätthålls inte grundundervisning i konst över huvud taget, och på större tvåspråkiga orter med svenskan i minoritet ges grundundervisning på svenska bara i begränsad utsträckning. Om det då är möjligt att ge grundundervisning i konst på elevens modersmål i en annan kommun bör det ordnas, så att grundundervisningen inte blir en fråga om språk och boningsort.

Också utbudet i medierna är i fokus för en jämlik kulturpolitik för barn och unga. Svenska Yle har en särskild betydelse som plattform för att nå stora delar av målgruppen.

En betydande del av de ungas kultur- och fritidsaktiviteter skapas i de ungas egna organisationer, som samhället ska ge rum och resurser till. På större tvåspråkiga orter där svenskan är i minoritet är det inte så självklart som det borde vara att stad och kommun tillhandahåll-

90 Anne-Marie Körling: Den meningsfulla högläsningen. *Natur & Kultur* 2012.

ler fysiska rum och handledning på svenska för svenskspråkiga ungas fritidssysselsättning. Det här behöver tas särskild hänsyn till för att ge så likvärdiga förutsättningar som möjligt oberoende av modersmål.

Som en del av arbetet med att förbättra attityderna till svenskan och sprida information om den, och för att uppmuntra till studier i synnerhet i svenska har Undervisnings- och kulturministeriet sedan 2008 stött projektet Svenska nu, som koordineras av Hanaholmens kulturcentrum. I projektet *Ge ditt barn en gåva*, ett samarbete mellan Folktinget, Sydkustens landskapsförbund och Folkhälsan uppmuntras unga tvåspråkiga familjer att lösa in det svenska kulturarvet. De här projekten är språk- och kulturpolitiska initiativ som bidrar till att ge alla finländare tillgång till landets svenska arv.

I Nationalspråksstrategin konstateras att det behöver finnas svenskspråkig verksamhet och möjligheter att studera på svenska för att Finland ska vara ett naturligt framtidsland också för svensk- och tvåspråkiga unga. Flyttningsrörelser är ett naturligt fenomen. Om de uppstår som en följd av att hemlandet ger färre möjligheter för individen att leva sitt liv på det egna språket innebär det dock såväl en demografisk som en ekonomisk förlust för Finland.⁹¹ Långsiktiga kommunala och statliga strukturer som med framförhållning utvecklar kompetensen inom barnkultur och konstfostran behöver stärkas och breddas, samt ges tillräckliga resurser för att tillgodose också det svenska i Finland.

Barns och ungdomars kreativitet och eget skapade tar sig många olika uttryck, och hittar också ständigt nya kanaler och former. Den digitala tekniken gör att barn och unga i allt högre grad själva skapar och producerar konst och kultur. Det här förändrar också kontinuerligt konsumtions- och beteendemönstren. De ungas behov behöver stå i centrum för de insatser som görs; **om barnen och de unga ska kunna få utlopp för sin kreativitet till fulla måste vuxenvärlden**

91 Nationalspråksstrategi. Principbeslut av statsrådet. Statsrådet 4/2012.

aktivt följa de förändringar som sker, och utforma kulturpolitiken på ett sådant sätt att den tar tillvara den unga generationens kunskaper, värderingar och kulturyttringar.

3.12 Kultur i vården

Kultur i olika former, särskilt teater och musik, är ett verkningsfullt sätt att förbättra livskvaliteten och välmåendet för människor i vård och omsorg på sjukhus eller andra anstalter. Särskilda målgrupper för kultur i vården är barn och äldre. Sammanslutningen Sjukhusclowner rf, som fick statens barnkulturpris 2015, ger exempel.

Inom vården är det av största vikt att bli bemött på sitt modersmål. Kultur på svenska inom vården är således en prioritet för samverkan mellan kultursektorn och andra samhällssektorer. Ett färskt exempel är det stöd som tredje sektorns aktörer, stiftelsen Brita Maria Rehn-lunds minne och Svenska kulturfonden, beviljat konstprojekt i det nya barnsjukhus som byggs i Helsingfors – genom detta vill man garantera att också svenskspråkiga patienter på barnsjukhuset får ta del av konst och kultur i vården.

Kultursatsningar gynnar människors välmående på både kort och lång sikt, och fungerar som en del av det förebyggande hälsovårdsarbetet. Professionella konstnärer och kulturpedagoger är utvecklingsresurser för utbildnings- och socialsektorn, då de kan tillföra ny kunskap, nya synvinklar och estetiska dimensioner till dessa verksamheter. Kultur i vården borde vara en integrerad del av vårdsektorns verksamhetsplan.

Genom riktade bidrag som är tillräckligt långsiktiga kan man stödja framväxten av nya grupper som arbetar inom både offentlig och privat vård. Eftersom den offentliga sektorns resurser är knappa är bidrag från tredje sektorn av nöden.

3.13 Konst och konstfostran för utsatta grupper

Jämlik tillgång till konst och konstfostran för hela befolkningen, som en del av ett välstånd alla har rätt till och som ett skapande och aktiverande medborgarskap, är en kulturpolitisk hörnsten. **Särskild uppmärksamhet behöver ägnas grupper som hotas av marginalisering, såsom personer med funktionsnedsättning, äldre och unga.** Det arbete som DuvTeatern, som fick statens scenkonstpris 2015, gör på svenskspråkigt håll är exemplariskt och liknande verksamhet för att få dem som hotar att bli utanför de vedertagna verksamhetsmodellerna bör målmedvetet uppmuntras och stödjas.

Artsequal, finansierat av Finlands Akademi, är ett omfattande forskningsprojekt som initierats för att stärka konstens och konstfostrans ställning som en del av samhällets basservice och ett led i kampen mot marginalisering. Projektet åtgärdsförslag kommer att beröra flera ministerier, myndigheter, organisationer och utbildningsanordnare, och språkgruppernas lika rättigheter och möjligheter bör konsekvent följas upp i dem.

4. RIKTLINJER FÖR EN KULTURPOLITIK FÖR DET SVENSKA I FINLAND

Det svenska i Finland är en organisk del av landets kulturliv och -arv, som bör vara tillgängligt för alla finländare oberoende av språk. Kultur på svenska är varje finländares rättighet och möjlighet, oberoende av modersmål, och ger förankring i den nordiska kultursfären.⁹² En kulturpolitik för det svenska i Finland är därmed en gemensam angelägenhet för alla finländare, och ett intresse för alla politiska partier. Den öppnar upp för en dynamisk och kommunicerande tvåspråkighet och synliggör samtidigt en positiv minoritetsaspekt. Tillgängligheten har en språklig dimension – nyckeln till kultur på svenska i Finland är det svenska språket. Kunskaper i båda nationalspråken, även passiva, gör det möjligt att läsa såväl finsk- som svenskspråkig inhemsk litteratur på originalspråket, och den som förstår båda språken kan också följa med en teaterföreställning, lyssna på musik och utöva kultur på båda språken. Till detta kommer också att landets båda nationalspråk ger tillträde till en kultursfär som sträcker sig över hela Norden.

En kulturpolitik för det svenska i Finland har en språkpolitisk grundförutsättning utan att språket alltid är den dominerande faktorn i konsten och kulturen. Kultur på svenska i Finland behöver även värnas från att underordnas ett språkpolitiskt tänkande och en kulturpolitik som politiserar konsten, eller enbart silar den genom ett identitetsperspektiv. Endast genom att i detta avseende vara fri och verka fritt kan konsten vara vital nog att vara en faktor som stärker identiteten och Finlands tvåspråkighet.

Grundlagens och språklagens anda att de två nationalspråken finska och svenska kan verka likvärdigt stimulerande förutsätter att

⁹² Nationalspråksstrategi. Principbeslut av statsrådet. Statsrådet 4/2012.

språkgrupperna är någorlunda jämnstora. Att de inte är det, annat än i avgränsade lokala sammanhang, får följderna för verkställigheten. I kulturpolitiken på riksnivå förbehålls särskild uppmärksamhet olika minoriteter, medan den svenskspråkiga kulturen inte noteras, med hänvisning till språkets ställning som nationalspråk. Som vi noterat, har det svenska blivit allt mer osynligt i den offentliga kulturpolitiken och på den nationella konstscenen, trots att andelen svenskspråkiga inte förändrats nämnvärt. Det svenska komprimeras allt oftare till översättningar och sammandrag medan en innehållsproduktion som genomgående inkluderar ett svenskt perspektiv blivit allt mer sällsynt, med undantag för det som görs hos det svenskspråkiga kulturfältets några institutioner och tredje sektorns aktörer. Inom den offentliga kulturförvaltningen riskerar det svenska dessutom att råka dubbelt i skymundan, först på statlig och sedan på kommunal nivå.

Kultur på svenska är dock inte primärt översättningar eller tillämpningar av kultur på andra språk, utan något som planeras, produceras, utvärderas och utvecklas på egna premisser. Bara så blir kultur på svenska tillgänglig för alla finländare, oberoende av språk.

Den svenska kulturens verkan är dubbel: den har sina särdrag samtidigt som den utgör en omistlig del av den nationella kulturen som helhet.⁹³ Därför hör den också hemma i samma mån i den nationella kulturapparaten som i de enspråkigt svenska kulturinstitutionerna. **För att stärka strukturerna krävs en dubbel kulturpolitisk strategi. Dels behövs fullständig delaktighet i de nationella strukturerna,** i vilka kultur på svenska är en självklar del och där kompetensutveckling kan ske på ett naturligt sätt som del av ett större sammanhang. **Dels behöver det svenska egna, autonoma strukturer och nätverk.** Mekanismer som möjliggör och följer upp den svenska dimensionen i kulturverksamheten behöver byggas in i den statliga, regionala och kommunala förvaltningen.

93 Björkstrand, Gustav: Identitet och framtid. Svenska Finlands folkting 2005.

Utgående från vad som diskuterats ovan vill vi ge förslag på hur man kunde arbeta vidare. Här har vi samlat de rekommendationer som vi anser viktigast för skapa en stark och dynamisk kulturpolitik för det svenska i Finland. Rekommendationerna är grupperade enligt övergripande tema. Vid varje pil nämns de myndigheter eller aktörer som rekommendationen specifikt gäller.

Följ upp det svenska i stat och kommun

Ansvar för kultur på svenska i Finland ligger på den offentliga sektorn, på stat, kommun och institutioner med nationella uppdrag, och det är angeläget att inget av ansvaret avknoppas från de myndigheter och institutioner som ska bära det. Det svenska i Finland är som oskiljaktig del av den nationella kulturen en nationell angelägenhet.

Ett övergripande finlandssvenskt kulturpolitiskt intresse är att i stat och kommun se till att det svenska följer med hela vägen i kultursektorns planering, verksamhet och information, och att i detta uppmärksamma både professionell och amatörkultur då bägge är av största betydelse för identiteten i de finlandssvenska regionerna. Tvåspråkighetsaspekten måste styra hur verksamheten planeras, utförs och utvärderas. En nyckelfråga är hur den svenska verksamheten är resurserad och vilka proportionerna i förhållande till den finska verksamheten är. Det här gäller på det kommunala planet givetvis också de kommuner där finskan är i minoritetsställning.

Nuvarande förvaltningsmodeller i kommunerna och på landskapsnivå försvårar koordineringen av större regionala och nationella svenska projekt. Förändringar inom den kommunala förvaltningen eller i kommun- och landskapsindelningen behöver konsekvensutredas ur ett kulturpolitiskt perspektiv. Den planerade reformen av regionförvaltningen, där självstyrelseområden inrättas, bör från början innehålla en kulturpolitisk

komponent utifrån en självbestämmanderätt på språklig grund. De samkommunala och regionala förvaltningsmodellerna ska kunna ge tydligare och mer målinriktade strukturer för en språkbaserad kulturautonomi.

1. Vid Undervisnings- och kulturministeriet bör en tjänsteman utses i vars arbetsbeskrivning ingår ett särskilt definierat ansvar för konst och kultur på svenska, och för att följa med att tvåspråkigheten förverkligas i den statliga kulturförvaltningen.

I tvåspråkiga kommuner bör finnas personal i vars arbetsbeskrivning ingår ett särskilt definierat ansvar för att kommunens minoritetsspråk – svenska eller finska – beaktas i såväl innehåll och tjänster som information inom den kommunala kulturverksamheten.

- ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, svensk- och tvåspråkiga kommuner

2. Representationen av Finlands svenskspråkiga konst- och kulturliv inom det statliga konstrådet bör förtydligas i lagstiftningen. I konstkommissioner och arbetsgrupper som behandlar kulturfrågor på ministerienivå bör finnas svenskspråkig representation. Sydkustens landskapsförbund och Söfuk (Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur) bör upptas på såväl Undervisnings- och kulturministeriets som Centret för konstfrämjandes lista över remissinstanser i kulturfrågor.

- ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Centret för konstfrämjande

3. Sakkunnig bedömning och intressebevakning ur ett

svenskspråkigt perspektiv bör finnas inom alla instanser som tar beslut om kulturfinansiering.

- ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Centret för konstfrämjande, NTM-centralerna, landskapsförbunden, tredje sektorns fonder och finansiärer

4. Nationella kulturinstitutioner bör ha en konsekvent tvåspråkighetsstrategi, med såväl innehåll, tjänster och information på svenska. Scenkonstens två nationalscener bör i sin information göra det delade uppdraget för den nationella scenkonsten tydligare.
 - ▶ Nationalmuseet, Nationalgalleriet, Nationalbiblioteket, Nationalarkivet, Nationella audiovisuella institutet, Nationaloperan. Kansallisteatteri och Svenska Teatern
5. Se över möjligheterna till omorganisering av kommunal kulturförvaltning enligt kulturautonomins premisser. Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur (Söfuk) är en möjlig modell som kan byggas ut till att omfatta ett helhetsansvar för kommunernas svenska kulturverksamhet och regional samordning.
 - ▶ Svensk- och tvåspråkiga kommuner
6. I de självstyrelseområden eller landskap som enligt planerna inrättas 2019 behöver finnas en kulturpolitisk dimension som i tvåspråkiga regioner ger en infrastruktur för kulturverksamhet på bägge språken. En tydlig arbetsfördelning behöver skapas mellan självstyrelseområdena, olika regionala förbund och samkommuner.

Att göra en regional kulturpolitik till en del av den nya landskapsförvaltningen kan ge kulturpolitiken större tyngd i den offentliga förvaltningen, och i förlängningen gagna kulturutbudet.

- ▶ Riksdagen, landskapsförvaltningen, svensk- och tvåspråkiga kommuner
7. Vårdsektorn behöver ha en verksamhetsplan för att integrera kultur i vården, och som uppmärksammar språkliga aspekter.
- ▶ Social- och hälsovårdsministeriet, vårdområden och -institutioner, svensk- och tvåspråkiga kommuner

Gör kulturpolitik på Folktinget och i partierna

I sin rapport⁹⁴ föreslår Maria Hirvi-Ijäs att Folktinget axlar sitt ansvar för intressebevakning för kultur på svenska i Finland och även engagerar sig i arbetet med en offentlig kulturpolitik med en svenskspråkig aspekt; ett förslag vi finner förnuftigt och vill upprepa.

8. Svenska Finlands folkting bör bevaka, följa upp och ge initiativ för kulturpolitiken i tvåspråkiga kommuner och regioner. Folktinget behöver ett kulturutskott och en intressebevakning med fokus på kultursektorn.
- ▶ Svenska Finlands folkting

⁹⁴Maria Hirvi-Ijäs: "Ni har ju era fonder" / " Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma 3/2014.

9. Partier som värnar om tvåspråkigheten bör följa upp och ge initiativ för kulturpolitiken ur ett tvåspråkighetsperspektiv. Svenska folkpartiet uppmanas åter tillsätta ett kulturpolitiskt utskott.
 - ▶ Svenska folkpartiet, partier med svenskspråkig verksamhet

Tänk digitalt

Digitaliseringen har både en demokrati- och en tillgänglighetsaspekt, där Svenskfinland inte är längre bort än en knapptryckning, men också riskerar försvinna i informationsflödet. När internationella standarder för sökbarhet och språkhantering följs kan båda nationalspråken enkelt inkluderas, samtidigt som det digitala informationsvärdet ökar på innehållet som helhet. Vill Finland finnas i täten i den digitala eran är praktisk, digital flerspråkighet därför en nyckel. Svenskspråkigt material som inte är korrekt länkat och kodat hittas inte av nätbaserade sökmotorer och riskerar att bli osynligt.

Spridning och tillgänglighet är särskilt relevanta frågor för en språklig minoritet som inte har tillgång till samma utbud eller lika effektiva distributionskanaler som språkmajoriteten. Här gäller det att ta vara på de möjligheter som den digitala världen erbjuder. Digitala kanaler har visat sig ha en enorm potential och genomslagskraft, och också skapa tidigare oskådade möjligheter för innehållsproduktion (som t.ex. video- eller musikproduktioner som läggs upp på olika webbforum, så som YouTube). Nya kanaler och plattformar öppnas ständigt. Vare sig spridningen sker genom traditionella kulturinstitutioner, kulturföretag, informella strukturer eller digitala plattformar ska strävan vara att nå så många som möjligt, och särskilt beakta tillgången till ett kultu-

rellt utbud i glesbygder där det inte finns samma nätverk av kulturinstitutioner som i befolkningscentra.

10. Kulturfältets myndigheter, institutioner och aktörer bör i Finland på alla nivåer av digital hantering följa internationella standarder för språkhantering, vilket innebär att svenskan och finskan hanteras likvärdigt då materialet kodas och länkas. Detta ökar det digitala informationsvärdet på innehållet och förbättrar möjligheterna för en internationell publik att hitta det.
 - ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, svensk- och tvåspråkiga kommuner, konst- och kulturinstitutioner, tredje sektorns fonder och finansiärer
11. Ta till vara de plattformar och kanaler för synliggörande av svensk kultur i Finland som internet erbjuder, och uppmuntra till nya former av kulturellt digitalt innehåll.
 - ▶ Kulturproducenter, finansiärer, marknadsförare

Samverka kring finansiering

Bättre samverkan kring uppföljningen mellan den offentliga sektorn och tredje sektorns finansiärer för att följa upp mål och verkningar skulle gagna hela kulturfältet. Satsningar på långsiktig verksamhet med möjligheter till fleråriga stöd kan öka bärkraften. En större användning av EU:s finansieringsinstrument är påkallad och förutsätter samlade krafter mellan flera parter på det splittrade kulturfältet och genomarbetade ansökningar.

Möjligheten att dela ut större men färre bidrag, och att formulera

vilka kriterier som i så fall gäller, borde övervägas och konsekvensutredas. Större interaktion mellan flera olika aktörer och fält, nationellt och internationellt, kunde särskilt prioriteras.

12. Fonder, stiftelser, föreningar och offentlig kulturförvaltning bör söka samarbete kring uppföljningen av kulturfinansieringens mål och verkningar.
 - ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Centret för konstfrämjande, kommuner, tredje sektorns fonder och finansiärer

13. Utred möjligheterna att göra privata kulturdonationer avdragsgilla i beskattningen och gräsrotsfinansiering (crowdfunding) till en lättanvänd finansieringskälla, som är mer flexibel än vad nuvarande lagstiftning tillåter.
 - ▶ Finansministeriet riksdagen

14. Sätt resurser på att förbättra kulturfältets ansökningar ur EU:s strukturfonder. Ge kulturfältets ansökningar ur EU:s strukturfonder hävkraft genom att bevilja stöd för egenfinansieringsandelen för större kulturprojekt.

Se över möjligheterna att ge kulturföretag, andelslag och andra slag av sammanslutningar ett större kapitalbidrag i stället för rutinmässiga verksamhetsbidrag.

 - ▶ Tredje sektorns fonder och finansiärer

15. Prioritera och fördjupa samarbetet mellan konst- och kulturinstitutioner och aktörer inom den privata och tredje sektorn så att visuell konst, teater, musik et cetera från det svenska kulturfältet i Finland visas och turnerar i flera

regioner och också på finskt håll.

- ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Centret för konstfrämjande, NTM-centralerna, landskapsförbunden, tredje sektorns fonder och finansiärer

Utvärdera kontinuerligt

Avsaknaden av kulturpolitisk forskning med fokus på det svenska i Finland är en påtaglig brist, vilket även Maria Hirvi-Iljäs framhöll i Magma's utredning.⁹⁵ Då kulturpolitisk forskning för närvarande inte bedrivs ur ett språkligt perspektiv, och språkspecifierad kulturstatistik görs bara i begränsad mån och för ett fåtal kultursektorer, saknas också redskap för hållbara avläsningar av läget och relevanta beslutsunderlag för den kulturpolitik som bedrivs både på riksplanet, regionalt och ur ett minoritetsperspektiv.

16. Initiera forskning som behandlar kulturpolitikens språkliga aspekter. Gör en sammanställning av hur den statliga och kommunala kulturfinansieringen samverkar utifrån de språkliga och kulturella rättigheterna. Genomför koordinerade mätningar av svenskt språkrelaterad kulturkonsumtion och -produktion i Finland. Analysera Yle i rollen som viktig aktör inom det kulturpolitiska området ur både ett språkligt, kulturekonomiskt och ett

⁹⁵ Maria Hirvi-Iljäs: "Ni har ju era fonder" / " Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma 3/2014.

kvalitativt perspektiv.

- ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Cupore, Åbo Akademi, Jyväskylä universitet

Tänk internationellt och interkulturellt

Större interaktion också internationellt borde prioriteras, för att möta kvalitetskraven och för att förmedla kultur på svenska även utomlands.

Kultur på svenska är också en central del av den ökande mångkulturaliteten i det finländska samhället, och ett redskap för integration. Det är en naturlig framtidsstrategi att bygga upp modeller och nätverk för interkulturell kommunikation som kan berika hela landets kultursfär. Det svenska i Finland har utmärkta förutsättningar att verka som brobyggare både inom och utanför landets gränser, att bidra substantiellt till den nationella konst- och kulturscenen, samt att vara en grundsten i en kulturpolitik som vilar på principer om kulturell mångfald, jämlikhet och tolerans.

17. Stöd enskilda konstnärers, grupper och kulturinstitutioners interaktion över språk- och landsgränser. Ge professionella institutioner och utbildningar stöd för att ta in internationellt kunnande på högsta nivå i verksamheten. Stöd målinriktat en förmedlande roll mellan finländsk och internationell kultur.
 - ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Centret för konstfrämjande, tredje sektorns fonder och finansärer

18. Se över kommunernas fördelning av integrationsanslagen ur ett tvåspråkighetsperspektiv. Utveckla kultur- och konstinriktade metoder som integrationsplattform. Ge teatrar, körer och andra kulturella sammanslutningar särskilt stöd för att integrera invandrare och asylsökande i verksamheten.
 - ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Inrikesministeriet, kommunerna, tredje sektorns fonder och finansärer

Se tvåspråkigheten som en resurs

Kulturverksamhet över språkgränserna inom landet kräver särskilda satsningar. Samarbete med finskspråkiga aktörer knyter den svenska kulturen i Finland till en större referensram och öppnar för en bredare publik. Genom att tänka tvåspråkigt, som till exempel genom att texta svenska pjäser till finska eller inkludera finska sånger i en övrigt svenskspråkig körverksamhet, kan det vara lättare att skapa kontaktytor och öppna upp den svenska kulturverksamheten för en finskspråkig publik. Samtidigt signalerar man att den svenska kulturen tillhör alla och inte enbart den svenskspråkiga minoriteten.

19. I synnerhet i kommuner och regioner med en stark tvåspråkighet är det skäl att ta tillvara de möjligheter som tvåspråkigheten erbjuder. Kulturellt samarbete över språkgränserna och tvåspråkiga kulturinitiativ bör understödjas.

- ▶ Kulturproducenter, finansiärer, marknadsförare, kommuner regionala förbund

Fokusera på de unga

De ungas kulturintresse är ett givet fokusområde. Svenskspråkig kulturverksamhet och möjligheter att studera på svenska bidrar till att göra Finland till ett framtidsland också för svensk- och tvåspråkiga unga. Att ge unga möjligheter att upptäcka och skapa kvalitativ konst och kultur i olika former på egna villkor är en framtidsinvestering att prioritera högt. Genom att föra in konst och kultur i planen för småbarnsfostran, grundskolan och andra stadiet säkras man att alla unga kan få utveckla sitt eget skapande och uppleva konst och kultur.

20. De unga måste ges möjlighet att skapa och upptäcka på egen hand och alla sektorer behöver samverka för att ge förutsättningarna för detta. Gör en storsatsning för att kartlägga och uppmuntra ungas kulturintressen.
 - ▶ Stat, kommun, tredje sektorns fonder och finansiärer
21. För konsekvent in konst och kultur i läroplanen och timresurserna för den grundläggande utbildningen, och gör det på ett sådant sätt att det beaktar svensk- och tvåspråkighetens kulturella särdrag. Kurser i konst och musik ska alltid finnas tillgängliga oberoende av elevens modersmål. Konst- och kulturinstitutioner ska ha en verksamhetsplan

för att involvera barn och unga.

- ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Utbildningsstyrelsen, kommuner, konst- och kulturinstitutioner

Fokusera på kvalitet

Kultur på svenska har ett egenvärde. Samtidigt är det av största vikt att varken utövare eller finansiärer ger avkall på kvalitetskraven. Minoritetens kunnande måste vara på nivå med både nationellt och internationellt kunnande. Det är skäl att betona att en hög kvalitets- och ambitionsnivå gör konsten varken elitistisk eller till ett privilegium för en elit – kvalitetskonst ska varje finländare oberoende modersmål och ekonomiska förutsättningar kunna ta del av. För kulturpolitiken är det nödvändigt att beakta att kvalitetsutmaningen är större för den numerärt mindre gruppen svensk- och tvåspråkiga än för den finska språkmajoriteten.

Att de sökande i ansökningsprocessen själva formulerar förväntad kvalitet skulle vara en väg till en aktiv dialog mellan finansiärer och konstnärer om vad som är kvalitet, och öppna för en bredare medvetenhet om och avvägning mellan konstnärliga och kulturpolitiska kvaliteter. Kravet på ett grundligt gjort förarbete i ansökningsprocesser ökar förutsättningarna för gedigna projekt och betjänar därmed både utövare och finansiärer.

Kultur- och konstsektorn behöver få ständiga impulser av utomstående experter och auktoriteter för synkronisering med den nationella och internationella standarden och relevansen. Det här är särskilt angeläget för kultursektorns svenskspråkiga yrkesutbildningar. Både professionell kultur och amatörkultur är av största betydelse: i kon-

stens ekosystem förutsätter basen och toppen varandra, och stöd behövs både för att utveckla bästa möjliga professionella kompetens och kulturaktiviteter med låg tröskel att delta i.

22. Fondvärlden behöver kontinuerligt förvalta sitt förtroendekapital i relation till konstfältet genom att, i samma mån som inom andra sektorer specialfonder, betona kriteriet sakkunskap i valet av beslutsfattare.
 - ▶ Tredje sektorns fonder och finansiärer
23. Utred behovet av ett kunskapscentrum eller -nätverk för det svenska kulturfältet. Nätverket kunde koordinera olika branschfora för att kontinuerligt utvärdera kvalitet och kvantitet inom olika genrer, sektorer och regioner, planera utvecklingsprojekt, söka upp sakkunniga både nationellt och internationellt och fungera som aktivt kulturpolitiskt debattforum. Nätverket, som skulle vara politiskt obundet, kunde organiseras som en samarbetsform mellan flera fonder, stiftelser och organisationer.
 - ▶ Tredje sektorns fonder och finansiärer
24. Inför ett moment i ansökningsprocessen för bidrag där de sökande själva formulerar förväntad kvalitet på projektet, för att öppna en aktiv dialog mellan finansiärer och konstnärer om vad som är kvalitet.
 - ▶ Centret för konstfrämjande, tredje sektorns fonder och finansiärer
25. Se över befintliga kulturutbildningslinjer vid svenskspråkiga yrkeshögskolor och -institut. Mät kvalitet, substans,

kulturfältets behov av yrkeskunniga och de examinerades sysselsättningsgrad. Överväg nedläggning av utbildningslinjer vars kvalitet inte håller, och sammanslagningar där större enheter kan ge bättre kvalitet och yrkesfärdigheter.

- ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, andra och tredje stadiets utbildningsanordnare, tredje sektorns fonder och finansiärer.

Förbättra förutsättningarna

Det centrala målet för kulturpolitiken är att främja kreativitet, mångfald och delaktighet genom att förbättra verksamhetsförutsättningarna för konstnärer och andra som utför skapande arbete samt för kultur- och konstinrättningarna. Det är också nödvändigt att beakta att när det gäller kvalitet, distribution, sysselsättning och tillgänglighet är utmaningarna större för den numerärt mindre gruppen svensk- och tvåspråkiga än för den finska språkmajoriteten.

26. Utred möjligheterna att stärka och stimulera litteratur som skrivs på svenska i Finland och förlag som ger ut böcker på svenska. Stärk den finlandssvenska litteraturens synlighet så att den inte hamnar i skuggan av riks-svensk litteratur.

- ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Centret för konstfrämjande, tredje sektorns fonder och finansiärer

27. Fördjupa samarbetet mellan institutionsteatrar och teaterfältets fria aktörer för att producera ny dramatik på svenska med de bästa professionella resurserna, så att en långsiktig, oavbruten process kan garanteras.

Fördjupa samarbetet mellan den audiovisuella sektorns beställare, finansiärer och produktionsbolag för att stimulera en professionell produktion av film och tv på svenska i Finland, så att en långsiktig, oavbruten process kan garanteras.

- ▶ Institutionsteatrar, fria teatergrupper, Finlands filmstiftelse, Svenska Yle, produktionsbolag, tredje sektorns fonder och finansiärer

28. Offentliga och privata beställningar betyder mycket för att ge konstnärer arbetstillfällen och sprida deras verk. Inom de visuella konstarterna är det viktigt att hålla fast vid principen att en procent av anslagen för offentliga byggprojekt reserveras för konstanskaffningar. Också tonkonsten är särskilt lämpad att stödjas genom beställningsverk.

- ▶ Stat, kommun, tredje sektorns fonder och finansiärer

29. Det svenska systemet med femårsperioder med ett stöd i form av en beskattningsbar halvtidsinkomst för meriterade och produktiva konstnärer ter sig förnuftigt och kunde införas som ett alternativ till nuvarande arbetsstipendier.

- ▶ Undervisnings- och kulturministeriet, Centret för konstfrämjande, tredje sektorns fonder och finansiärer

Stärk medierna i deras roll för kulturen

Det är angeläget att också inkludera medierna och deras kulturbevakning då man granskar kulturens verksamhetsbetingelser. En bred och aktiv kulturkritik och -diskussion hör till mediernas kulturuppdrag.

30. Det ligger ett betydande kulturpolitiskt intresse i Svenska Yles uppdrag att såväl producera som bevaka konst och kultur. Bevaka Svenska Yles andel av rundradiobolagets totala resurser och se dem som en resurs för hela befolkningen och en plattform för dialog. Riktade utomstående bidrag till Svenska Yles kulturproduktion behövs som komplement till skattefinansieringen.

- ▶ Riksdagen, Kommunikationsministeriet, Yles förvaltningsråd och styrelse, Folktinget

31. Långsiktiga satsningar på kulturkritik och -journalistik på svenska rekommenderas för medierna, tidningshusen och tredje sektorns finansiärer.

- ▶ Yle, finlandssvenska tidningar, tredje sektorns fonder och finansiärer

Litteraturreferenser och källor

- Ahlfors, Bengt: Människan Vivica Bandler. Schildts 2011
- Aho, Kalevi: Kulttuurielämän zombit. Suomen kulttuurirahaston vuosijuhlapuhe 24.4.2014.
- Allardt, Erik: Vårt land, vårt språk. Kahden kielen kansa. Finlandssvensk rapport nr 35, Helsingfors 1997.
- Belice Baltussen, L, Brinkerink, M, Timmermans, N, Zeinstra, M: Open Data on the Web. Open Culture Data position paper 2012.
- Bengtsson, Å. & Grönlund, K. (red.): Den finlandssvenska väljaren. Samforsk. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Vasa 2005.
- Bertini, Carlo: Renzi e il piano da 2 miliardi: sicurezza e cultura contro l'Isis. La Stampa 25.11.2015.
- Björkstrand, Gustav: Identitet och framtid. Svenska Finlands folkting 2005.
- Bohman, Amnå, Johannesson (red.): Demokratins estetik. SOU 1999:129.
- Boken i Finland: en succé med lång historia. Statistikcentralen 16.4.2007
- Bourhis, Richard Y., Landry, Rodrigue: Group Vitality, Cultural Autonomy and the Wellness of Language Minorities i Bourhis, Richard Y. (red): New Canadian Perspectives: Decline and Prospects of the English-Speaking Communities of Quebec. CIRLM 2012.
- Brink, S, Nissinen, K, Vettenranta, J: Jämlikhet och excellens. Pedagogiska forskningsinstitutets rapport 48, Jyväskylä universitet, 2013.
- Carlén, Staffan: Att ställa ut kultur. Carlsson bokförlag 1990.
- Creutz, Karin, Helander, Mika: Via svenska. Den svenskspråkiga integrationsvägen. Magma-studie 1-2012.
- Ekdahl, Niklas: Tjugofem år av tålmod. Essä. Timbro 2014.
- Elokuvavuosi. Statistik över inhemska filmpremiärer, Finlands filmstiftelse 2006-2015.
- Enkvist, Inger: Katalanskan är kidnappad! Språktidningen nr 4/2014
- Fishman, Joshua A.: Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. Multilingual matters 1991.
- Förnäs, Johan: Kultur. Liber 2012.
- Glascow, M: "The Concept of the Arts Council", i Keynes, Milo (red.): Essays on John Maynard Keynes. Cambridge University Press, 1975.
- Goldsmith, Rosie: Iceland: Where one in 10 people will publish a book. BBC 14.10.2013
- Handlingsprogrammet för ett Finland med två levande nationalspråk, Svenska Finlands folkting 2011.
- Hansen, Peo: Europeans only? Essays on identity politics and the European union.

Umeå universitet 2000.

Harju-Luukkainen, Heidi; Nissinen, Kari; Stolt, Sofia & Vettenranta, Jouni: PISA 2012 Resultatnivån i de svenskspråkiga skolorna i Finland. Pedagogiska forskningsinstitutet, Jyväskylä universitet 2014.

Himanen, Pekka m.fl.: Sininen kirja. Suomen kestävä kasvu malli. Luonnos kansalliseksi tulevaisuushankkeeksi. Forum Artis 2012.

Holmlund, Susanne: Kultur är inte nytta och pengar - den är insikt. ST 11.11.2011
Hirvi-Ijäs, Maria: "Ni har ju era fonder" / " Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Tankesmedjan Magma; Magma-studie 3-2014.

Ilmoni, Susanna: Låt mig underhålla dig. Kolumn, Hbl 30.3.2015

Ingström, Pia: Vilken litteratur har vi råd med? Hbl 19.4.2015

International Publishers Association: Annual report 2014.

Intervju med Tove Appelgren i Fibul, 10.9.2014.

Jenkins, H, Puroshotma, R, Clinton, K, Weigel, M, Robison, A.J: Confronting the Challenges of Participatory Culture. MacArthur 2005.

Johansson, Marjana: Det finlandssvenska festivalfältet. Svenska kulturfonden 2010.

Johansson, Marjana: Det är publiken som gör festivalen. En publikundersökning av fjorton festivaler. Svenska kulturfonden 2014.

Koivunen, Hannele, Marsio, Leena: Rättvis kultur? Den etiska dimensionen i kulturpolitiken och de kulturella rättigheterna. Undervisningsministeriets publikationer 2008:23

Konstrådets mål för regeringsprogrammet åren 2015–19.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR), FN 1966

Kosk, Mikael (red.): Nya roller på upplysta platser. Finlandssvensk kulturpolitisk översikt. Svenska kulturfonden 2002

Kronqvist, Hanna: Körsång i Svenskfinland – en kartläggning. Svenska kulturfonden 2014.

Kultur – kraft för framtiden; Kommitténs förslag till redogörelse om kulturens framtid. Undervisningsministeriet 2010:12.

Kulturpolitisk strategi 2020. Undervisningsministeriet 2009:14.

Kumar, N., Trofimovich, P., Gatbonton, E: Investigating heritage language and culture links: An indo-canadian hindu perspective. Journal of Multilingual and Multicultural Development, 29(1), 49-65, 2008.

Kuosmanen, Ilkka: Harva teatteri uskaltaa nyt olla hullu. Savon sanomat 3.9.2015.

Kävijätutkimus, Suomen sinfoniaorkesterit. Innolink research 2015.

Körling, Anne-Marie: Den meningsfulla högläsningen. Natur & Kultur 2012.

Laine, Marja, Saukkonen, Pasi m.fl.: Kulttuuri-identiteetti & kasvat. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena, Suomen kulttuuriperintökasvatuksen

seuran julkaisuja 8, 2014.

Lindfors, Johanna: Kulturens sidor. Svenska kulturfonden 2010.

Lindsköld, Linnéa: Betydelsen av kvalitet. Valfrid 2013.

Lyytinen, Jaakko: Kaikki rakastavat avokätistä mesenaattia. HS 29.10.2014.

Martinez, Clara: The Social Identity of Wales in Question: An Analysis of Culture, Language, and Identity in Cardiff, Bangor, and Aberystwyth. Fulbright Grantee Projects, Article, Submission 4, 2012.

Mattila, M., Björklund, K: Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta. Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa. Migrationsinstitutets publikationer 5:2013.

Mercer, Colin: Towards cultural citizenship: Tools for cultural policy and development. Sida 2002.

Nationalbibliotekets statistik 2005-2014

Nationalgalleriets årsberättelse 2014

Nationalspråksstrategi. Principbeslut av statsrådet. Statsrådet 4/2012.

Nationalspråksstrategins mellanrapport. Uppföljningen av nationalspråksstrategin samt förverkligandet av regeringens åtgärder 2011 – 2015. Justitieministeriet 2015.

von Numers-Ekman, Katarina: Barnet, föräldern. Föreläsningstranskript, 1.10.2015

Nyckelkompetenser för livslångt lärande. Europaparlamentets och rådets rekommendation 2006/962/EG

Oesch, Pekka: Yritysten tuki taiteille 2008 ja tuen muutokset 1999-2008. Tilastotietoa taiteesta no 40. Centralkommissionen för konst, 2010.

Oscarson, Stina: Svårt att tala om kvalitet i konst. DN 3.2.2015

Pollinger, Clemens: Google digitaliserar fler konstsamlingar. SvD 3.4.2012.

Publishing Technology: Adding up the invisible ebook market – analysis of Author Earnings January 2015.

Punnonen, Seija: Mångkulturell kulturverksamhet i landskapet Österbotten. Österbottens förbunds publikationer nr 71, 2013.

Pätevät pärjäävät. Kotimaisia mediamarkkinoita arvioivan työryhmän raportti. Kommunikationsministeriets rapport 2/2015.

Pääkaupunkiseudun väestö- ja palvelutarveselvitys 2015 ja 2025. Helsingforsregionens samordningsgrupp 2015.

Republikens president Tarja Halonens tal vid Akademiforum i Vasa 21.11.2009.

Rethmann, P, Szeman, I, Coleman, W. D.: Cultural Autonomy: Frictions and Connections. UBC Press 2011.

Romanowska, Julia: Improving leadership through the power of words and music. Karolinska institutet 2014.

Rothberg, Isabella: Dansens hus räknar med jättepublik. Hbl 15.12.2015.

Saukkonen, Pasi: Suomalainen kulttuuri-identiteetti kotoutumisen estäjänä ja edi-

stäjänä. Suomen Kulttuuriperinökasvatuksen seuran julkaisuja, s. 13-55 i: Laine, Marja, Saukkonen, Pasi m.fl.: Kulttuuri-identiteetti & kasvatus. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena, Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisuja 8, 2014.

Shin, S: "What About Me? I'm Not Like Chinese But I'm Not Like American": Heritage-language learning and identity of mixed-heritage adults. Journal of Language, Identity, and Education 9, 2010.

Silva, Edward T.: Cultural Autonomy and Ideas in Transit: Notes from the Canadian Case. Comparative Education Review 1/1980.

Sjöberg, Stefan, Sandberg, Siv (red.): Maken att kombinera. Svenska kulturfonden 2015.

Socialbarometern 2015, www.soste.fi

Sorjonen, Hilppa, Sivonen, Outi: Taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön muodot, laajuus ja tuloksellisuus. Cupore 2015.

Stara, Linnea: Teaterfältets aktörer – de finlandssvenska teatrarernas förutsättningar. Svenska kulturfonden 2013.

Statistik för allmänna biblioteken i Finland 2014, www.biblioteken.fi

Statsrådets informationsavdelning: Valtiolta rahoituspäätös Musiikkitalolle kulttuuritahojen lahjoituksen siivittämänä. 12.6.2008.

Ståhlberg, Krister: "Den finlandssvenska identitetens variationer", i Ståhlberg (red.) Finlandssvensk identitet och kultur. Meddelanden från Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. Ser. A:441. Åbo 1995.

Suomalaisten näkemykset kulttuurista. Suomen kulttuurirahasto 2013.

Sysselsättningen inom kultur har försvagats. Statistikcentralen 27.8.2015

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Slutrapport av arbetsgruppen för konstens och kulturens tillgänglighet. Undervisnings- och kulturministeriet 2014:15.

Tandefelt, Marika: Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenska i Finland. Forskningscentralen för de inhemska språken, Helsingfors 2003.

Teatterin tiedotuskeskus ry: Teatteritilastot 2014.

Thériault, Joseph Yvon: Faire société: Société civile et espaces francophones. Prise de Parole. 2007

Third periodic report on implementation of the framework convention on the protection of national minorities. Finlands utrikesministerium 2010

Vuori, Suna: Teatterit menettävät katsojiaan – paitsi Helsingissä. HS 13.8.2015.

Wass, Janne: Brutal högerverklighet i teatern. Ny Tid 11/2015.

Webbsidor från Teatercentrum rf.

Wischenbart, Rüdiger: Global E-book Report 2015

Lagar och förordningar

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Europarådet, Strasbourg 1992.

Lag om bildprogram 710/2011

Lag om Centralen för mediefostern och bildprogram 711/2011

Lag om Centret för konstfrämjande, 30.11.2012/657

Lag om Finlands svenska folkting, 1331/2002

Lag om främjande av integration, 30.12.2010/1386.

Lag om närings-, trafik- och miljöcentralerna, 20.11.2009/897

Lag om utveckling av regionerna och förvaltning av strukturfondsverksamheten 17.1.2014/7

Museilag 3.8.1992/729

Statsrådets förordning om Centret för konstfrämjande 727/2012 Statsrådets förordning om museer 1192/2005

Informanter

Ann-Sofi Backgren, SFV Bildning
Ann-Luise Bertell, Wasa Teater
Marit af Björkesten, Svenska Yle
Bojan Brezigar, Representative Primorski Dnevnik
Johanna Bruun
Jan Diedrichsen, Bund Deutscher Nordschleswiger
Anders Eriksson, Finlandsinstitutet, Stockholm
Juha Eskelinen, Nylands förbund
Ester Franquesa i Bonet, Departement de Cultura, Generalitat de Catalunya
Anna Friman, Schildts & Söderströms
Angelica Gasser, Amt für Kultur, Autonome provinz Bozen – Südtirol
Nina Gran, Helsingfors stads kulturcentral
Ann-Jolin Grüne, Helsingfors svenska medborgarinstitut Arbis
Kjell Herberts, Institutet för samhällsforskning vid Åbo Akademi
Sylvia Hofer, Deutsche Kultur, Autonome provinz Bozen - Südtirol
Barbara Huldén, Den finlandssvenska bokkatalogen
Leif Jakobsson, Svenska kulturfonden
Sören Lillkung, Yrkeshögskolan Novia
Kristina Linnovaara, Pressarkivföreningen rf
Tuula Lybeck, Undervisnings- och kulturministeriet
Håkan Mattlin
Esa Pirnes, Undervisnings- och kulturministeriet
Annika Pråhl, Svenska kulturfonden
Birgitta Sauren, Sottunga bibliotek
Sari Seitamaa-Svenns, Korsholms bibliotek
Ant Simons, Webbhuset
Miquel Strubell, Càtedra Lingüamón-UOC de Multilingüisme
Liselott Sundbäck, Luckan Integration
Erik Söderblom
Annika Söderlund, Undervisning- och kulturministeriet
Voitto Visuri, Sverigefinska riksförbundet

Appendix: Europeiska exempel

Finlandssvenskan definieras som ett av Europas minoritetsspråk. Hos andra nationella minoritetsspråkgrupper kan man dels hitta brukbara modeller för att främja konst och kultur på minoritetsspråket, dels se risker och tillkortakommanden. Här följer några exempel.

Katalonien

Den katalanska språkgruppen hör till Europas största nationella språkminoriteter, och omfattar befolkningsmässigt en numerärt större folkgrupp än flera av de mindre av EU:s officiella språk, exempelvis finskan. Katalonien är en rik region i ett Spanien som kämpar med ekonomiska utmaningar, och katalanerna är medvetna om att de ger mer än de får: ca 35 procent av de skatter som uppbärs i regionen försvinner till andra delar av landet. Katalonien har viss politisk och kulturell autonomi med egen regering och ett kulturministerium. Eftersom katalanskan är majoritetsspråk i regionen är relevansen ur ett minoritetsspråkligt perspektiv i någon mån begränsad, men de många långsiktiga satsningar som gjorts och görs för att främja katalansk kultur och det katalanska språket genom kultur är intressanta ur ett finlandssvenskt perspektiv. Kulturella aktiviteter på katalanska stöds också i andra regioner, främst i det geografiska närområdet. Effekterna avläses med ett eller ett par års intervaller genom ingående mätningar av språkrelaterad kulturkonsumtion och -produktion hos hela befolkningen. Katalonien är ett mångkulturellt samhälle, och mer än hälften av invånarna härstammar från andra delar av Spanien. Man har kunnat se att satsningar på kultur har ökat kunskaperna i det katalanska språket, stärkt den katalanska identiteten och verkat inkluderande på den del av befolkningen som har annan kulturell och språklig bakgrund.

Ur ett spanskt majoritetsperspektiv är de katalanska självständighetssträvandena ytterst ovälkomna, vilket gör att även det regionala

katalanska självstyrets kulturpolitik betraktas med största misstänksamhet. Inger Enkvist, professor i spanska vid Lunds universitet, gav uttryck för den spanska misstänksamheten i en artikel om katalanskan, när hon som ett exempel på oroväckande nationalistiska tendenser nämner att kultursektorn ”har accepterat subventioner för att använda katalanska i filmer och teaterpjäser och vid konserter”.⁹⁶ Enkvists reaktion blir ett exempel på de svårigheter som hos en nationalstats språkmajoritet kan finnas för en förståelse för behoven av en särskild kulturpolitik för en minoritetsspråkgrupp.

Tyska och ladin i Sydtyrolen

I Sydtyrolen i norra Italien samsas tre språk – tyska, ladin och italienska. Sedan år 1958 har lagen gett de tre språkgrupperna fullständig kulturautonomi genom separata undervisningsväsenden och separata kulturavdelningar och -budgeter. Sydtyrolen har sedan år 1972 även status som autonom provins i Italien, vilket innebär ett omfattande självstyre av det offentliga, och en autonomi som motiverats med behovet av skydd för de nationella språkliga minoriteter som finns i regionen. Den tyska gruppen är störst med drygt 60 procent, ladin talas av ca 4 procent, och regionens italienska befolkning uppgår till en knapp fjärdedel av den halva miljon människor som bebor Sydtyrolen.

De tre språkgrupperna är påtagligt olika vad kulturen beträffar, vilket har historiska orsaker. Den tyska och ladinska språkgruppen har bebott regionen länge, medan övervägande delen av den italienska språkgruppen bosatte sig i regionen först under 1900-talet. På tyskt och ladinskt håll finns en levande folkkultur, med ett aktivt föreningsliv, talrika blåsmusikgrupper, folkdansgrupper, körer, teatergrupper med mera. I regionen finns också ett rikt professionellt kulturliv med två professionella teatrar, en tyskspråkig och en italiensk, samt musik-

⁹⁶Enkvist, Inger: Katalanskan är kidnappad! Språktidningen nr 4/2014

evenemang och -festivaler av vilka flera har tysk profil. Undervisning i konst ges på tyska på både andra stadiet och högskolenivå.

De tre kulturförvaltningarna på språklig grund har också ett gott samarbete och genomför gemensamma projekt, som finansieras med medel från de tre förvaltningarnas respektive budget. Externt finansiellt stöd fås från stiftelser och företag i regionen. Regionen är en av Italiens rikaste, och något finansiellt stöd för kultur på tyska från andra länder får man inte. Sydtyrolens tyska språkgrupp har en påtagligt stark självkänsla och identitet, som är både orsak till och verkan av regionens språkgruppers utbyggda kulturautonomi.

Italiens slovener

Italiens lilla slovenska språkminoritet har tidvis betraktats med miss-tänksamhet av den italienska majoritetsbefolkningen. Under det kalla krigets dagar sågs den slovenska språkgruppen som ”ett slags fiende” på italiensk mark, och redan att tala slovenska på Triestes gator kunde orsaka kontroverser. Men kommunismens fall i och splittringen av Jugoslavien har gradvis förändrat och förbättrat situationen. Flera projekt har genomförts med det uttalade syftet att skapa en positiv bild av och väcka intresse för Italiens slovener, och de har även sammantaget gett goda resultat. Här har konsten ofta varit redskapet: bland exemplen på framgångsrika initiativ kan nämnas textning till italienska av alla pjäser på den professionella slovenska teatern i Trieste. Sedan detta infördes har den italiensktalande publiken på teatern ökat årligen. Kurser i slovenska erbjuds också regelbundet och av olika längd: teaterns dagslånga minikurser har varit särskilt populära. Då kampen för Sloveniens självständighet långt fördes av kulturfältets aktörer, författare och poeter har detta stärkt kulturens betydelse för den slovenska minoriteten i Italien. Att det över huvud taget finns självständiga kulturinstitutioner på språklig grund anses vara förutsättningen för ett mått av slovensk kulturautonomi i Italien. Slovensk kultur i Italien får

ett substantiellt årligt understöd från Italiens regering, och stöds även finansiellt av Sloveniens regering.

Tyskan i Danmark

Som fallet är på många håll i Europa finns det nationella språkliga minoriteter på båda sidor gränsen mellan Danmark och Tyskland: en tysk i danska Nordslesvig och en dansk i tyska Sydslesvig. I bakgrunden finns uppdelningen av hertigdömet Schleswig 1920. Efter år av oro och repressalier upprättade grannstaterna 1955 i Köpenhamn-Bonn-avtalet som ska säkerställa att bägge minoriteterna ska kunna bevara en nationell och kulturell identitet. Båda länderna stödjer båda minoriteterna ekonomiskt; en parallell modell som är unik och ofta framhålls som föredömlig även om den också kritiseras framför allt av den mindre gruppen – tyskarna i Danmark. Bland dem är konst och kultur centrala aktiviteter, och medan den danska staten primärt stödjer utbildningssystemet stödjer Tyskland också deras kulturverksamhet med betydande belopp. Tyskan anses i dag ha en betydligt starkare position i Danmark än för 10-20 år sedan, och acceptansen för att tillhöra den tyska minoriteten har ökat inom gruppen – flerspråkighet har blivit attraktivt. I den utvecklingen uppskattar man att kulturprojekt som riktats till barn och unga spelat en stor roll.

Finskan i Sverige

Det minoritetsspråk svenskan i Finland oftast jämförs med är finskan i Sverige. Men då Sverigefinskans förutsättningar på avgörande punkter avviker från det svenska i Finland blir jämförelserna sällan relevanta. Bara i norra Sverige finns en historisk kontinuitet för minoritetsspråket meänkieli, dvs. Tornedalsfinskan, som de facto definieras som ett annat språk än finskan och inte som en språklig variant. Även om det förekommit finskspråkig migration över Bottenviken sedan tidig medeltid,

och det finska språket bevarades i århundraden på geografiskt isolerade områden hos de så kallade skogsfinnarna, så är dagens sverigefinnar en företeelse som är bara några generationer ung.⁹⁷ Detta gör att sverigefinska traditioner saknas eller är förhållandevis unga och under uppbyggnad på både lokal- och riksplanet.

Att vara finne i Sverige har i årtionden varit allt annat än attraktivt, och svenska myndigheter har tidvis rentav bekämpat finskan på individnivå i skolorna. Pendeln har svängt, och med stöd från staten används kultur och konst för att stärka den sverigefinska identiteten. Statens Kulturråd delar årligen ut pengar till litteratur på de fem nationella minoritetsspråken finska, meänkieli, samiska, jiddisch och romani chib. Två finskspråkiga institutioner erhåller statliga verksamhetsstöd: det sverigefinska biblioteket på Finlandsinstitutet och Uusi teatteri. Härtill kommer Tornedalsteatern, som är verksam på meänkieli. Ett nytt sverigefinskt språkcenter är i planeringsfasen. Också här gäller att de sverigefinska kulturinstitutionernas självständighet lägger grunden för en viss kulturautonomi. Kultur på finska i Sverige finansieras huvudsakligen av den svenska staten och av kommunerna, men betydande projektstöd har också beviljats av stiftelser och fonder i Finland.

Trots satsningar på finsk kultur och skola i Sverige syns negativa trender som oroar, som att antalet elever som läser finska som modersmål i gymnasiet sjunkit drastiskt på bara några år. I de regionala kulturplanerna är nationella minoriteter ett prioriterat område, vilket också är fallet med den nya bibliotekslagen som trädde i kraft år 2014. Någon särskild språkpolitisk agenda finns dock inte specifikt för finskan i Sverige, och Sverigefinska Riksförbundet har uppmanat svenska staten att ta fram ett handlingsprogram för finskan.

97 Tarkiainen, Kari: Finnarnas historia i Sverige, del 1. Nordiska museet 1990.

